

Hilde Daland

Dyrevelferd i endring
Individ eller forbruksvare?

Masteroppgave i kristendomskunnskap

Høgskolen i Agder

Fakultet for humanistiske fag

2007

Forord

Først vil jeg rette en takk til min veileder Professor Paul Leer-Salvesen som tross smerter og sykemelding har fortsatt sin veiledning av meg og min oppgave. Hans veiledning har hjulpet meg mot en mer deskriptiv tilnærming til stoffet og gitt meg flere nye fremgangsmåter og ideer.

Jeg vil også takke leder av Dyrebeskyttelsen Arnfrid Robstad som hjalp meg med informasjon og innblikk i Dyrebeskyttelsens arbeid.

Takk til Agder Politidistrikt som har sendt meg en oversikt over brudd på dyrevernloven fra 2001-2005. En spesiell takk til seksjonsleder for felles kriminalenhet Anne Marie Løvslund som manuelt gikk gjennom alle sakene og laget en oversikt for meg.

Sammendrag av oppgaven

Denne oppgaven omhandler dyreetikk. Dyreetikken tar for seg menneskers behandling av dyr. Jeg ville fokusere på tilfeller der det ble utvist dårlig moral i forhold til dyr, for å sette dette problemet under lupen og diskutere det. Fordi mine kilder er skriftlige ble metoden hermeneutisk.

Jeg har avgrenset min diskusjon om dyr til de grupper av dyr som bor sammen med, eller i umiddelbar nærhet av mennesker på Agder. Denne hovedgruppen av dyr har jeg delt inn i tre forskjellige undergrupper.

1. Kjæledyr – dyr som er tatt inn i en menneskefamilie uten noen annen funksjon enn selskap og glede for familien.
2. Produksjonsdyr – dyr som ales opp for å brukes i produksjon av melk, egg og kjøtt. Det vil hovedsakelig si storfe, svin og høns.
3. Bruksdyr – dyr som brukes av mennesker til å utføre ulike operasjoner. Jeg har valgt å fokusere på førerhunden på grunn av den unike posisjon i samfunnet.

Jeg vil studere dyrs verdi i ulike moralske anliggender og laget derfor fem verdimodeller for å kategorisere verdiene som tilegnes dyr:

1. Egenverdi/ moralsk verdi – denne verdien sier noe om dyrets egen verdi uavhengig av dets rolle for mennesker. Egenverdien er noe dyret har i kraft av å være til, eller det Tom Regan kaller å være subjekt-for-et-liv.
2. Sentimental verdi – Den sentimentale verdien bruker jeg som en målestokk på kjærlige følelser overfor dyret. Det vil si om man føler empati med dyret.
3. Bruksverdi – hvor stor nytte man har av dyret
4. Pengeverdi – hvor mye dyret koster i innkjøp, eller dets ”markedsverdi”.

5. Produksjonsverdi – hvor mye dyret klarer å produsere for menneskers vinning. Denne verdien gjelder mest for produksjonsdyr.

Gjennom teoriene til Peter Singer og Tom Regan ville jeg studere dyrevernloven og brudd på denne. Jeg har gjennomgått flere avisartikler som omhandler dyremishandling, besøkt Dyrebeskyttelsen og sett hvilke saker de har behandlet og jeg har fått en oversikt fra Agder Politidistrikt over brudd på dyrevernloven over en femårsperiode fra 2001-2005

De fleste dyregruppene hadde flere av verdiene jeg brukte som et referanseverktøy. Bruksverdien kom godt ut, men dyrenes *egenskaper* spilte også en rolle for deres moralske status og verdi.

De siste årene har det vært et økt fokus på dyrevelferd, men Norge henger allikevel etter når det gjelder økologisk gårdsdrift og bruk av økologiske produkter. Vi henger også etter når det gjelder vårt generelle dyresyn. I EU blir dyr sett på som følende individer, mens de i Norge fremdeles er ”ting” og eiendeler. Jeg var interessert i å undersøke hvorfor interessen for dyrs velferd synes å være så lav i den norske befolkningen og hvorfor det faller så få dommer ved brudd på dyrevernloven.

Forord

Sammendrag av oppgaven

1. Innledning	8
2. Hva er dyr?	10
2.1 Dyreetikk – hva er det?	10
2.2 Lov om dyrevern	11
3. Teoriforankring	13
3.1 Etiske modeller	13
3.2 Presentasjon av utilitarismen, Peter Singer og hans etikk	13
3.3 Presentasjon pliktetikken, Tom Regan og hans kantianske etikk	15
3.4 Likheter mellom Singer og Regan	18
4. Metodevalg	19
4.1 Hermeneutikk	19
4.2 Avgrensing og organisering av ulike grupper dyr og verdier	21
4.3 Begrepsavklaring	21
4.4 Bruk av verdimodellene:	23
5. En historisk fremstilling av dyr og menneskers samliv	24
5.1 Internasjonal utvikling av menneskers syn på dyr	24
5.2 Finnes det et klart skille mellom mennesker og dyr?	25
5.3 Mekanisering og effektivisering – dyr blir redusert til produkter	29
5.4 Menneskeliggjøring av dyr	30
5.5 Norsk utvikling av syn på dyr og dyrevern	30
5.6 Barn og dyreetikk	32
5.7 Noen linjer gjennom historien	33

6. Økologiske matvarer – et skritt i riktig retning?	36
6.1 Hvorfor er interessen så liten i Norge?.....	37
7. Dyr i religionene	38
7.1 Jødedommen	38
7.2 Kristendommen	38
7.3 Islam	39
7.4 Buddhismen	41
7.5 Hinduismen	42
8. Kjæledyr.....	43
8.1 Kjæledyr – venn eller forbruksvare?	43
8.2 Er katten bare en forbruksvare?	44
8.3 Å ta betalt for katter	45
8.4 Forskjeller i moralske spørsmål mellom hund og katt	46
8.5 Dyr er ”ting”	46
8.6 Kattens verdi.....	47
8.7Forskjellen på hund, katt, hundemennesker og kattermennesker?	47
8.8 Andre kjæledyr i Norge	49
8.9 Case 1: vil økt pengeverdi på et dyr gi det økt moralsk verdi?	50
8.10 Kjøp og salg – og verdi.....	52
8.11 Levende vesener eller eiendom?	53
9. Produksjonsdyr	54
9.1 Forskjellen på produksjonsdyr og kjæledyr.....	54
9.2 Kjæledyr som familiemedlemmer.....	54
9.3 Produksjonsdyr eller maskiner?	55
9.4 Slakterier – bortgjemte drapsfabrikker?.....	55

9.5 Kjøttet i butikken var en gang et dyr... eller var det det?	56
9.6 Produksjonsdyrs velferd – er det mulig?	57
9.7 Kaninen – mat eller kjæledyr.....	60
9.8 Den vestlige verdens kjøttkonsum	61
9.9 Case: Når økonomien ikke tåler økologien	62
9.10 Gode tilbud eller etisk forbruk?	64
9.11 Miljøproblemer.....	65
9.12 Økoteologiens tilnærming til dyrevelferd	68
9.13 Singer og Regans mål om en verden av vegetarianere	70
9.14 Er det moralsk forsvarlig å spise kjøtt?	72
10. Bruksdyr	73
10.1 Førerhunden på kafé.....	73
11. Norsk lov om dyrevern	77
11.1 Tolkning av loven	77
11.2 Anmeldte dyrevernsaker på Agder	78
12. Dyrs moralske verdi – en vurdering	82
12.1 Kjæledyrs verdi	82
12.2 Produksjonsdyrs verdi.....	83
12.3 Bruksdyr	84
12.4 Hva er avgjørende for dyrs moralske verdi?	84
12.5 Høyverdig etikk i forhold til dyr	85
12.6 Er dyrs forhold på Agder gode nok?	86
Bibliografi	88
Internettadresser:.....	91
Vedlegg 1	92

1. Innledning

Hver uke kan man lese en artikkel om dyremishandling i norske aviser. Noen slås stort opp, andre er bare en liten notis i et hjørne av avisen. De mest grufulle gjerninger blir begått i vårt eget nærmiljø. Ugjerninger rettet mot uskyldige dyr som passerte feil person til feil tid. Spesielt er det Agders katter som blir utsatt for denne grove mishandlingen. I tillegg blir hundrevis av katter forlatt hvert år da familien reiser på ferie. Alt dette skjer rundt oss uten noen særlig form for reaksjon.

Jeg har alltid hatt en forkjærlighet for dyr og reagerer med forferdelse, sinne og til og med ren kvalme når jeg leser slike artikler. Derfor har det vært en utfordring å lese seg gjennom alt som har skjedd med Agders kjæledyr de siste fem årene, for det er hovedsakelig disse dyrene som får plass i media. Det er en bestialsk historie.

Da jeg besøkte Dyrebeskyttelsen og fikk innblikk i deres saksregister av anmeldte saker, skjønte jeg at media ikke fortalte alt som var å fortelle. Virkeligheten var enda mer grusom. Historier om hunder med 1 kilos kreftsvulster i magen, kraftig avmagret og med 39 grader i feber, katter som ble drept med kraftige steinslag mot hodet for å ha oppholdt seg på naboens plen, og katter som ble drept på groteske måter som hevn i krangler. Hvordan Dyrebeskyttelsens frivillige kommer seg gjennom dagene er nesten uforståelig, og jeg har en enorm respekt for disse menneskene som står på for dyrs rettigheter. Kampen er hard for å få en anmeldelse gjennom og fulgt opp, men ved gjentatte anmeldelser av dyremishandlere har Dyrebeskyttelsen flere ganger kommet gjennom denne muren.

I tillegg til alt dette kommer den generelle tilstanden til produksjonsdyr. Media dekker ikke saken til disse dyrene så nøye og det er relativt vanskelig å få et innblikk i hvordan Norges produksjonsdyr har det. Det er vanskelig å finne ut hvordan dyr med redusert velferd har det i det hele tatt og derfor valgte jeg å ta for meg skriftlige kilder.

Jeg har mange ganger undret meg over hvordan mennesker kan behandle dyr så dårlig som noen gjør. Har det noe med deres moral å gjøre, eller er samfunnets syn på dyr i så dårlig forfatning at man rett og slett ikke bryr seg om dyrs velferd? Det jeg var interessert i å finne ut

var hvordan menneskers moral i forhold til dyr forholdt seg. Problemstillingen min ble til slutt: *Hva slags verdi har dyr i moralske spørsmål?*

Underspørsmålene har jeg laget for å utdype min hovedproblemstilling og for å få et bredere innblikk i problemet rundt dyrevelferd, eller snarere mangel på sådan.

Problemstilling:

Hva slags verdi har dyr i moralske spørsmål?

- Hvordan bestemmes dyrs moralske verdi?
- Påvirkes dyrs moralske verdi av andre verdier (pengeverdi, sentimental verdi osv.)?
- Er menneskers moral god nok i forhold til behandling av dyr?
- Hva er høyverdig moral i forhold til dyr?

Etter å ha lest en del teoretisk faglitteratur og avisartikler om emnet, mente jeg å se at det var forskjellige slags verdier på ulike dyr. Jeg ble også oppmerksom på at disse verdiene kunne påvirke hverandre, spesielt etter å ha satt meg inn i Dyrebeskyttelsens kampanje for å få folk til å selge kattunger – ikke gi dem bort. Det var slik jeg fikk ideen til å lage de fem verdimodellene jeg bruker som et verktøy i denne oppgaven; egenverdi eller moralsk verdi, sentimental verdi, bruksverdi, pengeverdi og produksjonsverdi.

2. Hva er dyr?

Det er vanskelig å sette fingeren på hva det er som skiller dyrene fra menneskene. Mange har hevdet at dyrene mangler den evnen menneskene har til å tenke og handle moralsk, mens andre mener at forskjellen ligger i at menneskene har sjel, mens dyrene ikke har det.

Men også mennesket er et dyr. Biologisk sett er menneskene pattedyr som av biologer settes i samme gruppe som apene, primatgruppen. Jared Diamond poengterer ironien i at menneskene som deler over 98% av sin genmasse med apene kan finne på å sette aper i bur i dyreparker for å beskue dem.

”Spørg så Dem selv hvorfor menneskeaber utstilles i bure, og hvorfor andre bliver brugt til medicinske forsøg, mens det ikke er tilladt at gøre nogen af delene med mennesker.”
(Diamond 1997)

Det er komplisert å peke ut nettopp det som skiller menneskene fra resten av dyrene og hvorfor menneskene står på toppen av hierarkiet. Det er også sjeldent at mennesket blir oppfattet som et dyr. I dagligtalen snakker vi om mennesker og dyr som to helt separate ting. Mennesket har tatt makten over dyrene og har satt seg selv på toppen. Med denne maktposisjonen medfølger det også ansvar. Mange dyr vil ikke klare seg uten at menneskene tar seg av dem.

2.1 Dyreetikk – hva er det?

For å kunne snakke om dyreetikk må man først og fremst avklare hvem som har moralsk status. Er det bare mennesker som har moralsk status, eller gjelder dette også dyr? Og hvis vi illegger dyr moralsk status, skal de da også ilegges moralsk ansvar? Peter Singer løser dette ved å si at dyr *skal* ha moralsk status fordi de, som oss har evne til å lide. Og i følge Singer er det umoralsk å se bort i fra andre levende veseners lidelse. Singer mener at dyrene bør likestilles med menneskene i moralske spørsmål så lenge det er hensiktsmessig. Det vil si at det er

moralsk forkastelig å pine og plage et dyr, men at det ikke er moralske problemer ved å nekte dyr stemmerett. Dette kommer jeg tilbake til i min presentasjon av Singer.

Tom Regans tilnærming til dette problemet er at dyr er sofistikerte skapninger med ønsker og behov og dermed rettigheter. Dyr er det Regan kaller moralske pasienter, det vil si skapninger som er ute av stand til å gjøre rett eller galt. De moralske agentene, det vil hovedsakelig bety normale, voksne mennesker, har allikevel ansvar for at de moralske pasientenes rettigheter blir opprettholdt og at de får rettferdig behandling. Kort oppsummert kan man si at de moralske pasientene har moralsk status, men ikke moralsk ansvar.

Dyreetikken konsentrerer seg hovedsakelig om menneskers forhold til, og behandling av dyr. Mennesker har ansvaret for å utforme og opprettholde etikk og moral i samfunnet og dermed må vi opprettholde de etiske reglene også overfor dyr. Disse reglene er forankret i Norsk lov om dyrevern som jeg kommer nærmere inn på i det følgende.

2.2 Lov om dyrevern

Hvilke dyr loven gjelder for:

Norsk lov om dyrevern gjelder levende pattedyr, fugler, padder, frosker, salamandere, krypdyr, fisk og krepsdyr og hovedparagrafen lyder slik:

”Det skal farast vel med dyr og takast omsyn til instinkt og naturleg trong hjå dyret så det ikkje kjem i fåre for å lida i utrensmål” (www.lovdatab.no Lov om dyrevern §2)

Strafferammene for brudd på dyrevernloven er fengsel inntil 3 år, og man kan også fradømmes retten til å ha dyr. Dyrevernloven § 31 sier dette om straff:

”Bryt nokon med vilje eller i aktløyse føresegn gjeven i eller med heimel i denne lova, vert han straffa med bot eller fengsel i opptil 1 år. Er brotet grovt, kan straffa vera bot eller fengsel i opptil 3 år.” (www.lovdatab.no)

Loven sier videre om fradømming av retten til å ha dyr i § 32:

”Har nokon på serleg grov måte eller meir enn ein gong brote føresegn gjeven i eller med heimel i denne lova, kan han, for alltid eller for ei tid, frådømast retten til å eiga, ha, bruka, handla med og slakta dyr, til å stella dyr eller retten til å drive jakt og fangst. Domen kan gå ut på at den skuldige vert frådømd ein eller fleire av desse rettane eller alle og kan avgrensast til å gjelda berre sume dyreslag. Retten kan frådømast endå om dei subjektive vilkåra for straff ikkje er til stades” (www.lovdata.no)

Jurist i Dyrebeskyttelsen, Jannicke Gram, mener at norske dyr lider under et elendig rettsvern hvor de blir sett på som gjenstander og blir rettslig behandlet deretter.

”Hun mener at Norge henger etter andre europeiske land. – Allerede i 1994 uttalte EU at dyr skal anses som levende, følende individer. Dette må også gjenspeile vår lovgivning, sier hun. Når det gjelder dyremishandling i Norge, sier Gram at det finnes liten eller ingen statistikk på dette. –Her er mørketallene store. Mye blir ikke oppdaget, og mye blir ikke anmeldt. I tillegg blir mye henlagt av politiet, og bare en ytterst liten del havner i rettsapparatet, sier Gram” (Fædrelandsvennen 28.10.2004)

3. Teoriforankring

I dette kapittelet vil jeg presentere de teoriene kommer til å bruke i forbindelse med analysen av mitt materiale. Jeg bruker hovedsakelig teorier fra Peter Singer og Tom Regan som jeg ønsker å presentere her. Samtidig vil jeg plassere de etiske teoriene til Singer og Regan i de tradisjonene de tilhører.

3.1 Etiske modeller

I sin artikkel *Etiske Begreber og Problemer* gir Knud Ejler Løgstrup en god fremstilling av de etiske modellene. Jeg vil benytte hans presentasjon og kategorisering av de modellene jeg kommer til å bruke i min oppgave her.

3.2 Presentasjon av utilitarismen, Peter Singer og hans etikk

Utilitarismen:

Løgstrup plasserer utilitarismen i kategorien teleologisk etikk. Det vil si at denne etiske modellen er rettet mot et mål (telos). ”Den teleologiske tradisjonen er den eldste og stammer fra Platon og Aristoteles”. (Løgstrup 1971) Videre skriver Løgstrup at utilitarismen avviser enhver form for verdirangorden og søker mest mulig lykke og minst mulig lidelse for alle de involverte.

Jeremy Bentham regnes som den moderne utilitarismens far og han formulerte setningen: *hver og en skal telle for en og ingen for mer enn en*. Det vil si at alle som er involvert i en situasjon skal telle like mye uavhengig av rase, kjønn eller art.

Peter Singer ble født i Melbourne, Australia i 1946 og er en av verdens mest kjente moralfilosofar og dyreetikere. I 1975 gav han ut boken Animal Liberation som av mange regnes som dyrefrigjøringsbevegelsens bibel og 30 år senere, i 2005 ble han innlemmet i *The Times*' liste over verdens 100 mest innflytelsesrike mennesker.

I følge Peter Singers egen hjemmeside (www.princeton.edu/~psinger/) foreleser han deltid ved Princeton University og University of Melbourne. Han har gitt ut en rekke bøker og mange av dem omhandler dyreetikk og dyrefrigjøring. Singer er en ivrig forkjemper for dyrs

rettigheter og for vegetarisme. Han mener at det etiske resonnement bak vegetarismen vil overbevise flere og flere mennesker til å gi opp kjøttspising.

Singers utilitarisme:

Singer mener at dyr og mennesker bør likestilles. Med dette mener han ikke at dyrene skal ha de samme rettighetene som mennesker, men at dyr skal tas like mye hensyn til som menneskene. Dyrenes evne til å lide gjør at vi må ta like mye hensyn til deres interesser av å unngå lidelser som vår egen.

”Hvis et vesen lider vil det aldri være moralsk forsvarlig å la være å ta hensyn til denne lidelsen. Uansett hvilken natur dette vesenet har, krever prinsippet om likestilling at dets lidelse likestilles med samme form for lidelse hos ethvert annet vesen – så lang det er mulig å foreta en omtrentlig sammenlikning” (Singer 2002)

Speciesisme:

Singer mener at et problem for likestilling mellom mennesker og dyr er speciesismen. Det vil si at menneskene setter seg selv i en særstilling i forhold til dyrene fordi de ikke tilhører samme art. Singer mener at dyrene også har evne til å lide slik som menneskene har og derfor må vi ta hensyn til deres lidelse også. Den eneste grunnen til at dyrs lidelser ikke blir tatt hensyn til, mener Singer er at de ikke tilhører den privilegerte arten *homo sapiens*. Evnen til å lede er i følge Singer det viktigste og det som spiller størst rolle for å ha moralsk status og verdi. Målet er å minske lidelsen. Singer likestiller dyrs moralske verdi med menneskers moralske verdi.

”Det som kreves er at vi inkluderer de ikke-menneskelige dyrene i vår sfære for moralske hensyn og slutter å betrakte livene deres som noe vi kan forbruke uansett hvor trivielle grunner vi måtte ha.” (Singer 2002)

Moralske verdier, kan i følge Singer ikke bestemmes ut i fra egenskaper som rase, kjønn eller art. Man må i stedet fokusere på det som er *moralsk relevant*. Det finnes likheter og forskjeller i alle moralske dilemmaer, men man må skille mellom det som er relevant og det som er trivielt.

”Etikken kræver, at vi går du over ’mig’ og ’dig’ til den universelle lov, den universaliserbare lov, den universaliserbare dom, den upartiske tilskuer eller ideale observatørs standpunkt, eller hvad vi end vælger at kalde det” (Singer 1993)

Singer mener at alle involverte parter må tas hensyn til når man møter et moralsk anliggende. Rase, kjønn eller art skal ikke spille noen rolle. Personlig vinning skal heller ikke ha innvirkning på hvordan man dømmer rett og galt. Det som er rett for en person, kan være feil for en annen, og derfor må man beholde et objektivt perspektiv i møte med moral og etikk.

3.3 Presentasjon pliktetikken, Tom Regan og hans kantianske etikk

Pliktetikk:

Løgstrup klassifiserer pliktetikken som en deontologisk etisk modell og regner Immanuel Kant som den fremste deontologiske etikeren.

Kants etikk er basert på fornuftige valg og mener at fornuften styrer moralen. Kant mener at mennesket har en iboende verdi og at mennesker har direkte plikter mot andre mennesker. Mot dyrene mente Kant at menneskene ikke hadde direkte plikter, men indirekte plikter mot dyr, fordi det et menneske gjør mot et dyr kan ha innvirkning på andre mennesker.

“Animal nature has analogies to human nature, and by doing our duties to animals in respect of manifestations of human nature, we indirectly do our duty towards humanity.” (Kant 1989)

Hvis grusomhet mot dyr kan føre til grusomhet mot mennesker kan godhet mot dyr føre til godhet mot mennesker. Fordi Kant mente at våre direkte plikter var mot mennesker var god behandling av dyr i seg selv ikke så viktig, men ringvirkningene av hvordan vi behandler dyr kan påvirke våre medmennesker og vår menneskelighet og derfor er god moral mot dyr viktig.

Tom Regan:

Tom Regan ble født i 1938 i Pittsburgh, Pennsylvania. I følge hans nettside jobber han nå som professor i filosofi ved North Carolina State University. (www.tomregan-animalrights.com)

Boken The Case for Animal Rights kom ut i 1983 og I 2004 kom boken Empty Cages: facing the challenge of animal rights. Jeg kommer hovedsaklig til å fokusere på The Case for Animal Rights fra 1983 siden denne ble utgitt i samme periode som Singers Animal Liberation. Det er interessant å sammenlikne disse bøkene fordi de stammer fra samme periode og konkluderer meget likt selv om de har et ulikt utgangspunkt.

Regans kantianisme:

Tom Regan mener at ikke bare menneskene, men også dyrene har en iboende verdi. Dette begrunner han i at de er subjekt-for-et-liv.

”To be the subject-of-a-life, in the sense in which this expression will be used, involves more than merely being alive and more than merely being conscious(...) individuals are subject-of-a-life if they have beliefs and desires(...)”(Regan 1983)

Videre skriver Regan at de som er subjekt-for-et-liv har egenverdi eller *inherent value*. Regan tilskriver dyr egenverdi fordi han mener at de har ønsker og behov som han mener er et kriterium for at et individ skal være et subjekt-for-et-liv. Denne verdien påvirkes ikke av hvilken nytte eller verdi individene har for andre. Regan deler inn de han mener har moralsk status inn i to grupper; moralske agenter (moral agents) og moralske pasienter (moral patients). Kort sagt kan man si at moralske agenter er de som har ansvar for at moralen opprettholdes, mens de moralske pasienter er mottagere av moralsk forsvarlig behandling, mens de ikke selv kan holdes ansvarlige. Dette vil jeg utdype med den følgende presentasjonen av Regans to grupper.

Moralske agenter (moral agents)

”Moral agents are individuals who have a variety of sophisticated abilities, including in particular the ability to bring impartial moral principles to bear on the determination of what, all considered, morally ought to be done and, having made this determination, to freely choose or fail to choose to act as morality, as they conceive it, requires.” (Regan 1983)

De moralske agentene har kunnskapen om og muligheten til å handle moralsk riktig. Derfor må de også holdes ansvarlige for sine valg og sine handlinger. Moralske agenter har også på denne måten ansvaret for at moralen opprettholdes. Om hvem i samfunnet som har rollen som moralske agenter skriver Regan:

”Normal adult human beings are the paradigm individuals believed to be moral agents.”
(Regan 1983)

De moralske agentene er altså de som samfunnsmessig holdes ansvarlige for sine handlinger. Det vil si de menneskene som kan straffes ved lovbrudd. I Norge kan ikke barn under den kriminelle lavalder straffes og det er også vanskelig å ilegge en person som ikke er tilregnelig, altså ikke normal, for sine handlinger. Dermed kan vi trekke konklusjonen om at moralske agenter er normale, voksne mennesker.

Moralske pasienter (moral patients)

Man kan si at om moralske agenter er normale voksne mennesker, så er de moralske pasientene resten av befolkningen, altså de unormale og barn. Slik klassifiserer Tom Regan de typiske moralske pasientene:

“Human infants, young children, and the mentally deranged or enfeebled of all ages are paradigm cases of moral patients.”(Regan 1983)

Videre lager Regan flere kategorier for de moralske pasientene der han legger vekt på deres evne til å inneha ønsker og behov. Han mener at også dyr er moralske pasienter fordi de kan inneha mange av de samme egenskapene som mennesker. Ulike dyr har ulike egenskaper og han plasserer dem i forskjellige kategorier.

Moralske agenter har ansvar for å behandle de moralske pasientene på en moralsk forsvarlig måte, men man kan ikke forvente at de moralske pasientene skal kunne handle etter samfunnets regler for etikk fordi de ikke evner det.

”In contrast to moral agents, *moral patients* lack the prerequisites that would enable them to control their own behaviour in ways that would make them morally accountable for what they do” (Regan 1983)

De moralske pasientene har ikke begrep om hva som er rett eller galt og derfor kan vi heller ikke forvente at de skal handle etter de samme etiske reglene som de moralske agentene må forholde seg til.

3.4 Likheter mellom Singer og Regan

Singer tar et utilitaristisk utgangspunkt hvor han peker på et likestillingsprinsipp som ikke tillater oss å overse dyrs lidelser. Regan bruker en kantiansk tilnærming hvor han argumenterer for at dyr har ønsker og behov og derfor skal oppfattes som verdifulle skapninger uavhengig av deres nytte for andre. Konklusjonen er hos begge teoretikerne at dyr skal bli tatt hensyn til i moralske dilemmaer og at vi mennesker ikke har rett til å utnytte dem som det passer oss.

4. Metodevalg

Min oppgave faller innenfor disiplinen etikk, nærmere bestemt dyreetikk. Mitt mål er å undersøke hvilken verdi dyr har i moralske spørsmål som angår dem. Materialet ble avgjørende for mitt metodevalg. Siden det vil være meget vanskelig å observere dyremishandling og like vanskelig å komme frem til ærlige svar fra dem som mishandler og vanskjærer dyr gjennom intervjuer har jeg valgt å ta for meg skriftlige kilder. Materialet mitt blir da artikler fra Agders lokalaviser og Norsk lov om dyrevern. I tillegg vil jeg se på anmeldelser til Agder politidistrikt om brudd på dyrevernsloven og anmeldelser til Dyrebeskyttelsen Kristiansand.

4.1 Hermeneutikk

Fordi mitt materiale er skriftlig har jeg valgt hermeneutikk som metode. De skriftlige kildene må fortolkes for å gi en forståelse av dem og derfor er hermeneutikken et godt redskap.

”Hermeneutikk kommer fra gresk og betyr utlegningskunst eller forklaringskunst” (Gilje and Grimen 1993)

Hans Georg Gadamer betegnes av Gilje og Grimen som en av de mest sentrale nyere hermeneutiske teoretikere. Gadamer er forsvarer av det holistiske prinsippet, også kalt den hermeneutiske sirkel. Det vil si at man analyserer helheten, for så å bryte helheten opp i biter og studere detaljene for så å få et nytt syn på helheten. Denne tilnærmingen tror jeg vil være fruktbar i mitt prosjekt ettersom jeg skal undersøke dyrevernsloven og brudd på denne. Dyrevernsloven må tolkes som helhet i seg selv og den må også tolkes i møte med brudd på denne. Dyrevernsloven må også fortolkes i henhold til teoriene fra Peter Singer og Tom Regan. Etter dette vil det være mulig å møte dyrevernsloven på nytt for å se en utvidet forståelse av loven og på denne måten gi et mer reflektert svar på om den sikrer dyrs rettigheter på en forsvarlig måte.

I møte med en ny tekst, dom for eksempel dyrevernloven, er det viktig å være klar over sine begrensninger og fordommer. I følge Gadamer møter vi aldri noe uten at vi allerede har en oppfattelse av det fra før. Dette kaller han for-forståelse eller fordommer.

”Av dette følger at en hermeneutisk skolert bevissthet fra første stund må være mottagelig for tekstens annerledeshet. Denne formen for mottagelighet forutsetter imidlertid verken saklig ’nøytralitet’ eller noe i retning av selvutslettelse, men omfatter tvert imot en pågående tilegnelse av egne for-meninger og for-dommer. Det gjelder å bli seg sin egen forutinntatthet bevisst, slik at teksten kommer til syne i sin annerledeshet. Bare slik blir teksten i stand til å spille sin saksmessige [sachliche] sannhet ut mot fortolkerens for-mening” (Gadamer 1993)

Ved å være seg bevisst av sine egne fordommer kan man møte teksten på en mer objektiv måte og slik tolke teksten på et mer nøytralt grunnlag. Mine for-dommer kan være utallige avisartikler om dyremishandling som sjelden blir straffet og dermed kan min for-dom av dyrevernloven være at den ikke er streng nok, eller tydelig nok. Ved å være klar over disse begrensningene er det enklere å legge dem til side i møte med dyrevernloven.

Case

Innenfor hver hovedgruppe av dyr har jeg laget en case for å belyse et moralsk spørsmål på en mer praktisk måte. Så benytter jeg teorien på disse casene for å komme frem til en konklusjon.

Problemer i dyrevelferden

Dyr og mennesker har alltid levd i nærheten av hverandre og det har etter hvert utviklet seg et gjensidig behov for hverandre. Men i den senere tid, etter at jordbruket ble mekanisert og dermed effektivisert, har dyrenes velferd blitt nedprioritert mens effektivitet og produksjon har blitt satt i sentrum. Det er ikke bare produksjonsdyrene som forholdene er problematiske for, men også kjæledyr. De senere år har mishandling og vanskjøtsel av dyr blitt et stort problem.

4.2 Avgrensing og organisering av ulike grupper dyr og verdier

Det finnes utallige dyrearter og bruksområder av dyr, derfor har jeg valgt å avgrense mitt felt til dyr som lever sammen med mennesker i Agderfylkene. Jeg har valgt å dele disse dyrene inn i tre hovedgrupper som jeg har valgt å kalle:

- Kjæledyr
- Bruksdyr
- Produksjonsdyr

Siden jeg er interessert i å undersøke hva slags verdier dyr har i samfunnet og da spesielt i moralske spørsmål, har jeg valgt å lage en oversikt over forskjellige verdier som kan gjelde for ulike dyr. Jeg har valgt å sette opp fem forskjellige verdier for å vurdere dette:

- A. Egenverdi/ moralsk verdi
- B. Sentimental verdi
- C. Bruksverdi
- D. Pengeverdi
- E. Produksjonsverdi

4.3 Begrepsavklaring

A. Kjæledyr:

Med kjæledyr mener jeg dyr som lever sammen med en menneskefamilie uten noen spesiell funksjon annet enn selskap og personlig glede. Jeg tar hovedsakelig utgangspunkt i tradisjonelle kjæledyr som hunder, katter, fugler og gnagere som hamstere, mus og kaniner. Noen mennesker eier eksotiske kjæledyr, men mange av disse er ikke tillatt å holde i Norge og det er også sjelden forekomst av eksotiske kjæledyr og det vil derfor ikke være mulig å finne tilstrekkelig stoff om dette temaet.

B. Bruksdyr:

I dag er ikke bruksdyr særlig utbredt. Tidligere ble hester og okser brukt til transport og drakraft, men i dag har teknologien tatt over mange av disse jobbene. Derfor blir dette en liten

kategori i min oppgave, men jeg har valgt å rette den inn mot politihunder, førerhunder og lignende.

C. Produksjonsdyr:

Med produksjonsdyr mener jeg gårdsdyr som hovedsakelig blir brukt til produksjon av kjøtt, melk og egg. Jeg fokuserer særlig på storfe, gris og høns.

Verdier:

A. Egenverdi/ moralsk verdi:

Denne verdien rangeres etter dyrets egen verdi i kraft av å være til, uavhengig av dyrets betydning for mennesker. Tom Regan kaller dette å være subjekt-for-et-liv, det vil si at dyret i seg selv er et levende vesen med ønsker og behov og at det skal tas hensyn til på grunn av dette, ikke på grunn av hvilken rolle det spiller i menneskenes liv.

Denne verdien er meget spennende for min forskning fordi den kan si noe direkte om hvilken verdi dyr har i moralske dilemmaer.

B. Sentimental verdi:

Den sentimentale verdien bruker jeg som en målestokk på kjærlige følelser overfor dyret. Det vil si om man er glad i dyret og føler empati med det. Den sentimentale verdien gjelder etter min oppfatning mest for kjæledyr ettersom at de tas inn i menneskers hjem uten annen funksjon enn at de skal gi glede i hverdagen. Samtidig kan også bruksdyr ha stor sentimental verdi fordi de menneskene som trenger dem gjør seg avhengige av dem på en helt spesiell måte. Dette gjelder spesielt for førerhunder som fungerer som øyne for blinde mennesker.

C. Bruksverdi:

Bruksverdien avgjøres av hvor stor verdi man har av bruken av dyret. Det vil si hvor stor nytte man har av dyret.

D. Pengeverdi:

Pengeverdien av et dyr avgjøres av hvor stor kjøpesummen er. Penger er en viktig faktor i å måle verdi i dagens samfunn og dette påvirker også dyrene. Noen dyr koster mer enn andre.

Dette gjelder helst hunder og hester som er dyrest i innkjøp. Noen dyr selges svært billig og andre gis bort gratis.

E. Produksjonsverdi:

Produksjonsverdien kan sies å være en annen side av pengeverdien. Når jeg snakker om produksjonsverdi, mener jeg dyrets evne til å omdanne minst mulig fôr om til mest mulig selgbare varer, det vil si kjøtt, melk og egg. Jo mer som produseres, jo mer tjener bonden, eller produsenten på sine dyr, så dette er et mål for de fleste som driver med produksjon av animalske produkter.

4.4 Bruk av verdimodellene:

Jeg vil bruke disse begrepene til å forske på dyrs sammensatte verdi i moralske spørsmål. Det vil også være interessant å undersøke om verdiene påvirker hverandre og om noen verdien gjør seg spesielt gjeldene i å avgjøre dyrets rolle i moralske spørsmål. For eksempel mener Dyrebeskyttelsen at noe av grunnen til at katter blir så dårlig behandlet er at de gis bort gratis. Ved å øke pengeverdien på katter vil man kunne øke kattens moralske verdi i samfunnet, mener Dyrebeskyttelsen.

Produksjonsdyrs verdi blir etter min oppfatning bestemt av deres produksjonsevne og det er derfor produksjonsverdien som gjør seg gjeldende for disse dyrene.

5. En historisk fremstilling av dyr og menneskers samliv

5.1 Internasjonal utvikling av menneskers syn på dyr

I antikkens Roma levde dyr og mennesker tett på hverandre av mange forskjellige grunner. Dyrene ble brukt som transportmiddel, ofringsobjekter, kjæledyr, medisin og underholdning. Menneskene og dyrene levde sammen i en felles avhengighet av hverandre. Menneskene fikk transport og trekkraft, mens dyrene fikk mat og stell.

”The inhabitants of the Roman Empire were completely dependent on an animal labour force. For instance, animals worked in the fields, they pulled carts and chariots, and served as mounts and beasts of burden.” (Gilgus 2006)

Dyrene hadde mange funksjoner og derfor også stor verdi for menneskene som eide dem. Dyrene hadde en stor bruksverdi da de tok de tyngste jobbene og lettet arbeidet betydelig for menneskene. Gilgus skriver videre at drap av et bruksdyr hadde samme konsekvenser som om man drepte en slave. Dette viser at skillet mellom mennesker og dyr ikke var totalt i Romerriket, og at moralsk status ikke ble avgjort av art, men av sosial stilling.

Kjæledyr i Romerriket:

Gilgus skriver om dyrehold som ligner kjæledyrhold i dagens samfunn. Forskjellen på disse dyrene hun velger å kalle ”personlige dyr” og bruks- og produksjonsdyr var at de personlige dyrene fikk være inne i huset og at de ikke ble spist. Allikevel var det store forskjeller på antikkens personlige dyr og dagens kjæledyr.

”However, Greco-Roman society was not a pet-keeping society in a similar way to early modern English society and even less so than advanced capitalist societies today. No general compassion or sympathy for oppressed groups, human or animal, existed, and no industry catered specifically for pets and their needs. It is probably better not to call the animals in question pets, but rather “personal animals” to avoid identifying these human-animal relationships with modern pet culture.” (Gilgus 2006)

Romerrikets personlige dyr hadde som dagens kjæledyr ingen spesiell funksjon og de levde tett på menneskene, inne i deres hus. Bevisstheten rundt dyrenes velferd var ikke like stor som i dag, men dyrene ble allikevel beskyttet fra å bli spist. Det hersket altså da som i dag et sosialt skille mellom produksjonsdyr og kjæledyr, der kjæledyrene nyter godt av sin sosiale posisjon hos menneskene.

Kjøtt og vegetarisme i Romerriket:

Primært besto den romerske kosten av en vegetabilsk diett, men kjøtt ble spist ved spesielle anledninger, som for eksempel etter ofring til gudene. Men noen mennesker avsto allikevel fra kjøttspising.

”So even if meat was the sacrificial food and thus obligatory, there were those who rejected meat eating. This rejection could be partial or total. Vegetarianism was motivated by religious reasons, compassion for animals, or by reasons concerning diet and health. Thus vegetarianism could be based on concern for animals as well as the idea that the slaughter of living creatures had a corrupting effect on human beings. In any case, vegetarianism reveals that meat was not neutral but had a great symbolic value”(Gilgus 2006)

Fordi noen avsto fra å spise kjøtt kan man si at kjøttet hadde en symbolsk verdi. Man kan også si at siden den romerske kosten hovedsakelig var vegetabilsk var det bare ved spesielle anledninger at man slaktet et dyr. Som tidligere nevnt hadde dyrene mange andre oppgaver som var viktigere for romerne. Det gjaldt spesielt som trekraft og transport. Å slakte et dyr som hadde så stor nytte mens det levde viser stor respekt for gudene.

5.2 Finnes det et klart skille mellom mennesker og dyr?

Hierarkiet mellom mennesker og dyr:

Spørsmålet om hva som egentlig skiller menneskene fra resten av dyreriket har blitt diskutert med mange forskjellige meninger gjennom tidene. Også romerne Cicero og Seneca hadde sine forklaringer på hvorfor mennesket var øverst i dette hierarkiet.

”Men det er særlig den forskjell mellom mennesket og dyret at dyret, utelukkende drevet av sine sanser, bare retter seg etter det som for øyeblikket er tilstede og bare har en svak fornemmelse av fortid og fremtid. Mennesket derimot som eier fornuft(...)” (Cicero 2004)

Cicero peker på menneskets evne til å lære av fortiden for å kunne, til en viss grad, forutse fremtiden. Det er altså menneskets evne til å lære av erfaringer som i Ciceros mening skiller menneskene og dyrene. Sencas argument for hvorfor mennesket er øverst i hierarkiet baserer seg også på menneskets fornuft.

”Men hvorfor konfrontere mennesket med så uheldige eksempler, da mennesket dog blandt alle dyr er ene om at fatte, for alene at kunne efterligne, universet og guddommen?” (Seneca 1999)

Seneca mente at skillet mellom menneskene og dyrene var absolutt og at det derfor ikke burde bli gjort sammenlikninger mellom mennesker og dyr. Dyrene ble styrt av instinkter, og menneskene av fornuften, mente Seneca.

Både Cicero og Seneca mente at det var menneskets evne til fornuft og rasjonell tankegang som skilte dem fra dyrene. Seneca mente også at menneskene hadde noe av det guddommelige i seg og derfor var det bare menneskene som kunne ha kontakt med gudene.

Argumentet om dyr som ikke-rasjonelle skapninger:

Den italienske, katolske teologen Thomas Aquinas (1224-1274) var av den oppfatning at det som skilte menneskene fra dyrene var menneskenes intellekt og evne til rasjonell tankegang.

”Dumb animals and plants are devoid of the life of reason, whereby to set themselves in motion; they are moved, as were by another, by a kind of natural impulse, a sign of which they are naturally enslaved and accommodated to the uses of others” (Aquinas 1989)

Aquinas sier ikke bare at skillet mellom mennesker og dyr blir bestemt av den frie vilje og fornuften, men han sier også at dette argumentet rettferdiggjør at menneskene skal kunne bruke dyrene som de ønsker for egen nytte.

Den franske filosofen René Descartes (1596-1650) sammenlignet dyrene med et maskineri fordi de, i følge ham, handlet fra instinkt, ikke fornuft, og ikke hadde ånd.

”Det viser at de slett ikke har ånd, at det er naturen som virker i dem ut fra innretningen av deres organer. Det er som med et ur som bare består av hjul og fjærer: det kan telle timene og måle tiden bedre enn vi, selv om vi anvender all vår kløkt”(Descartes 1992)

Henlagt bevisets stilling – et svar fra Voltaire

Descartes' landsmann Francois Voltaire (1694-1778) svarer direkte på påstandene om dyr som maskiner. Han poengterer at dette har ikke Descartes grunnlag eller gode nok argumenter for å hevde.

“What a pitiful, what a sorry thing to have said that animals are machines bereft of understanding and feeling which perform their operations always in the same way, which learn nothing, perfect nothing etc.!” (Voltaire 1989)

Voltaire peker på at fuglene bygger sine reder etter forholdene og at dyr trenger *tid* for å lære seg nye ting. Dersom alt hadde vært styrt av instinkt fra dyrene og de ikke hadde noen form for bevissthet eller rasjonalitet, ville de ikke vært i stand til å *lære noe*. Men siden dyr kan bli lært opp til mange ting og trenger *tid* for å lære det, kan ikke alt et dyr gjør være bare instinkt.

Godhet mot dyr er en plikt mot menneskeheten

Den tyske filosofen Immanuel Kant (1724-1804) mente at mennesker ikke hadde *direkte* plikter overfor dyr. De pliktene som oppfattes som at de er til for dyrenes skyld, er i virkeligheten bare *indirekte* plikter mot andre mennesker.

”Animal nature has analogies to human nature, and by doing our duties to animals in respect of manifestations of human nature, we indirectly do our duty towards humanity” (Kant 1989)

Kant mente at man kan dømme en manns hjerte på grunnlag av hvordan han behandler dyr. Om en mann skyter hunden sin fordi den ikke lenger kan tjene ham, er det galt. Ikke fordi hunden, for den kan ikke dømme, sier Kant, men fordi det han gjør er umenneskelig. Om han er så hard i sin fremtreden med dyr, vil han også være hard mot mennesker. Ømme følelser mot dyr utvikler humane følelser til menneskeheten, mente Kant.

Argumenter for dyr som skapninger med følelser og evnen til å lide

Den engelske filosofen Jeremy Bentham (1748-1832) er kjent som den moderne utilitarismens far og han var en av de første som talte dyrenes sak. Han formulerte den berømte setningen: *Hver og én skal telle for én og ingen for mer enn én.* Hans mening var at alle som var involvert i en situasjon skulle bli tatt hensyn til. Ikke nødvendigvis på samme måte, men med et mål om at utfallet skulle resultere i minst mulig lidelse og mest mulig glede for alle involverte parter.

”Naturen har to suverene herre til å styre over menneskene: *lyst* og *smerte*. Det er de alene som peker ut hva vi bør gjøre og som bestemmer hva vi kommer til å gjøre. Til deres trone er på den ene side standarden for riktig og galt festet, på den andre siden kjeden av årsaker og virkninger. De styrer oss i alt vi gjør(...)” (Bentham 1970)

Alle de vesener som har en oppfatning av lyst og smerte har da rett til å bli tatt hensyn til. Et dyr har evnen til å lide, det har ikke en stein. Derfor trenger vi ikke ta hensyn til steinen, men vi må gjøre vårt beste for at ingen skal lide, verken mennesker eller dyr.

Mental kapasitet hos mennesker og dyr

Den engelske biologen Charles Darwin (1809-1882) mente at det ikke fantes noen fundamental forskjell i menneskers og de høyere pattedyrs mentale kapasitet. Han mente også at de lavere pattedyrene opplevde glede og smerte så vel som lykke og sorg. Det beste beviset på deres lykke, mente Darwin var å se små dyr som kattunger, hundevalper og lam som lekte sammen, akkurat som våre egne barn. Han pekte også på at dyr opplever frykt og mistenksomhet dog noen var modigere enn andre. Det kom an på individet, mente Darwin. Han mente også at høyerestående pattedyr som aper og hunder hadde komplekse følelser som sjalusi, frustrasjon, og til og med humor. Han hadde selv sett apekatter som nærmest fikk raserianfall dersom noen lo av dem og hunder som spilte puss med eieren sin.

”Dogs show what may be fairly called a sense of humour, as distinct from mere play; if a bit of stick or other such object be thrown to one, he will often carry it away for a short distance; and then squatting down to it on the ground close before him, will wait until his master comes quite close to take it away. The dog will then seize it and rush away in triumph, repeating the same manoeuvre, and evidently enjoying the practical joke.” (Darwin 1989)

Darwin mente også bestemt at dyr hadde hukommelse og fortalte at aper gjenkjente Sir Andrew Smith etter ni måneders fravær fra Kapp det gode håp. Dyr hadde også drømmer og fantasi, mente Darwin. Det kunne man se ved å observere deres bevegelser mens de sov.

5.3 Mekanisering og effektivisering – dyr blir redusert til produkter

Utviklingen av det mekaniske jordbruket skjøt fart på 1960 og 1970-tallet. Effektiviseringen gav bøndene mulighet til å holde flere dyr og dermed øke produksjonen. For dyrene resulterte dette til dårligere kår med færre tiltak for å opprettholde deres atferdsmessige behov. I kjølvannet av mekaniseringen og effektiviseringen av landbruket kom det nytt fokus på saken for dyrevern og dyrs rettigheter og velferd. Det var ikke mennesker som til daglig hadde med dyr å gjøre som startet fokuset på dyrevernssaken, men snarere mennesker som husmoren Ruth Harrison som i 1964 skrev boken Animal Machines. Boken førte til et økt fokus på dyrevernssaken, og det ble dannet et utvalg i England for å gjennomgå forholdene til husdyrene. Dette utvalget ble kalt Brambell-kommisjonen. Brambell-kommisjonen gikk nøye gjennom den engelske husdyrproduksjonen og forholdene Harrison hadde beskrevet ble bekreftet.

”Brambell-kommisjonen formulerte i sin rapport fem friheter for husdyr, nærmest en slags menneskerettighetsdeklarasjon for husdyr, som har blitt stående som et ideal for hvordan dyr i fangenskap skal behandles:

- Frihet fra tørst, sult og feilernæring
- Frihet fra ugunstige omgivelsesfaktorer
- Frihet fra smerte, sykdom og skader
- Frihet fra frykt og stress
- Frihet til å utføre de fleste normale atferder” (Mejdell 2000)

I forlengelsen av Brambell-kommisjonen ble *Farm Animal Welfare Council* dannet som verdens første dyreetiske råd i 1979. I 1975 gav Peter Singer ut boken Animal Liberation og i 1983 kom Tom Regans bok The Case for Animal Rights.

5.4 Menneskeliggjøring av dyr

Menneskeliggjøring av dyr har ofte blitt brukt i for eksempel tegnefilmer og bøker. George Orwells roman Animal Farm fra 1945 maler et bilde av mennesker i maktposisjoner i form av dyr. Det hele starter som en utopi da dyrene ”styrter tyrannen”, eller bonden og jager ham fra gården. Men utopien ender i tragedie da maktinnehaverne ender opp med å bli som tyrannen de kastet ut og lever et liv i sus og dus på bekostning av andre. Ved å bruke dyr i stedet for mennesker unngår Orwell å direkte henge ut en gruppe mennesker. Dyrene tar brodden av tilnærmingen og i stedet for å bli en direkte politisk kritikk blir filmen snarere et kåseri over maktens innvirkning på menneskene.

En hyggeligere tilnærming til menneskeliggjøring av dyr finner vi hos Walt Disney. Walt Disneys tegnefilmer handler ofte om dyr med menneskelige egenskaper og personligheter.

"Det er lettere," sa Disney, "å lage tegnefilm med dyr enn med mennesker. Dyrene er mer spontane, mer fysisk uttrykksfulle. Tenk på en glad hund, for eksempel! Den logrer med halen, vifter med ørene og hopper opp på deg. Eller den svinser lykkelig rundt i rommet og jumper opp i sofaer og stoler. Og samtidig bjeffer den henrykt - og det også er en fysisk uttrykksform, for da beveger kjevene seg!" (www.disney.no)

Disney ville ikke gjøre dyrefigurene i tegnefilmene for like dyr, for da mistet de noe av det komiske aspektet. I stedet måtte de være ganske menneskelige. Henri Bergson peker også på dette poenget i sin bok Latteren:

”Man kan le ad et dyr, men det er fordi man har lagt merke til noget menneskelig i dets bevægelser eller minespill” (Bergson 1993)

5.5 Norsk utvikling av syn på dyr og dyrevern

De fleste av dagens gårder som driver med produksjon har spesialisert seg på en type produksjon, enten det gjelder melk, kjøtt eller eggproduksjon. Tidligere hadde gårdene færre dyr, men av flere arter. Av den grunn ble kontakten mellom folk og dyr nærmere.

På 1600-tallet da frykten for hekser herjet som verst var sykdom og død hos husdyrene en stor bekymring. Det fortelles i historien om Barbro Åsmundsdatter fra Herad på Lista, som folk mente var heks, at hun ble beskyldt for å skade husdyr.

”Mange av beskyldningene mot Barbro gjaldt skader på husdyr. Det var alvorlig i en tid da dette dreide seg om selve livsgrunnlaget. Ei ku eller et par sauer kunne gjøre forskjellen mellom nød og velstand. Folk var engstelige for sykdom og skader på dyra sine.” (Stoa 2003)

Historien om Barbro viser hvor viktige dyrene var for menneskene på denne tiden. Historien endte med at Barbro ble brent på bålet for sine trollkunster og de konsekvensene dette hadde ført med seg. I dag er straffen for å drepe et dyr redusert til fengsel opptil 3 år eller bot, hvorav bot er den vanligste straffen.

”Gårdsbrukene hadde fram til 1950-tallet gjerne mange dyreslag, men færre av hver art. Kyr og purker ble beholdt i mange år og verdien av det enkelte dyr var stor (...) I gamle lærebøker finner man en overraskende stor omsorg for dyra og vektlegging av lys, luft og atferdsmessige behov.” (Mejdell 2000)

På 1960- og 70-tallet begynte mekaniseringen av jordbruket og dette medførte en effektivisering som gjorde gårdene i stand til å holde flere dyr. De fleste bøndene valgte å spesialisere seg på en dyreart. Dette medførte at dyreflokkene ble store, man fikk et mer distansert forhold til dyrene og målet med dyreholdet ble å omdanne minst mulig fôr til mest mulig salgbare produkter på kortest mulig tid.

Et problem som oppstod med den nye driften var at mens kvantiteten gikk opp, og det ble produsert mer, gikk kvaliteten ned. Ved den intensive eggproduksjonen fikk ikke eggene lenger den gullgule fargen på plommen.

”Den gullgule farge på eggeplommen som man finner på egg fra høner som får gå fritt, kan man prøve å oppnå ved å gi tørket gress i fôret, eller hvis dette blir for dyrt, ved å gi et gult fargestoff i fôret til hønen. (...) Husmoren – som den besynderlige skapning hun nå engang er – har inntrykk av at de eggene hun tidligere brukte, var av bedre kvalitet enn de som nå er kommet, med bleke plommer. Hun holder hårdnakket fast ved denne idé, tross alle

forsikringer om det motsatte og er villig til å betale mer for egg fra besetninger som holdes fritt. Derfor må slike egg etterlignes så langt det er mulig.” (Harrison 1965)

Pent innpakket innrømmer også Prior at deres “Solegg” blir til på denne måten. Reklamen for ”Solegg” på Priors nettsider lyder slik:

”Solegg er det perfekte frokostegget. I 1996 skapte vi solegg, slik du kjenner det i dag. Vi ga hønene spesialfôr, slik at eggene får den delikate, solgule plommen. Fôret er rent vegetabilsk og inneholder mye fristende gul mais, så hønene er også begeistret for Solegg. Prøv du også!” (www.prior.no)

Hønene får bedre fôr, men velferden økes ikke i vesentlig grad. Hadde hønene få gå fritt, ville man oppnå samme resultat, men man ville ikke produsere like mange egg.

Rådet for Dyreetikk

På grunn av debatt om dyrevern i Stortinget ble Rådet for Dyreetikk nedsatt i Norge i 1992/1993. det skulle være en rådgivende instans og ha en fri og uavhengig rolle i hensyn til departementet. Rådet er i dag sammensatt av 8 representanter fra henholdsvis; husdyrnæring, dyrebeskyttelse, reindrift, forvaltning, utdanning og forskning, og uavhengige samfunnsinteresser. Rådet har en leder med fagetisk kompetanse. I dag holdes dette vervet av Grethe Fossli. Hun har bakgrunn som leder av næringspolitisk avdeling i LO og hadde som medlem av Næringskomiteen hovedansvar for saker vedrørende dyrehelse og dyrevelferd. Hun var også saksordfører for Stortingsmelding nr. 12 (2002-2003) om dyrehold og dyrevelferd, noe som har gitt henne stor respekt i mange fagmiljøer.

(<http://org.umb.no/etikkutvalget/>)

5.6 Barn og dyreetikk

Noen av dagens mest dedikerte dyreetikere er barn. De har en naturlig forkjærlighet for dyr og slipper gjerne alt de har i hendene for å klappe og klø en hund eller katt. Om noen av de andre barna skulle våge å skremme, eller på annen måte oppføre seg dårlig mot dyr, er det ikke mye støtte å hente hos sine jevnaldrende.

”Barn reagerer sterkt på mishandling av dyr. I en undersøkelse av hvordan barn forholdt seg til tilgivelse, fant jeg noe lignende: Barna var rause med å tilgi når det gjaldt konflikter de selv var involvert i. Men å pine og plage et dyr var dypt umoralsk og nærmest utilgivelig. Dyrene er jo uskyldige! Det er mange tegn som tyder på at etikken og pedagogikken bør ta barns forhold til dyr alvorlig i tiden som kommer” (Leer-Salvesen 2000)

Det er interessant hvordan barna indirekte setter dyrene i bås som moralske pasienter. Dyrene gjør ikke noe galt, men menneskene må ha god moral mot dyrene, for de er uskyldige.

5.7 Noen linjer gjennom historien

Gjennom alle tider har mennesker og dyr levd sammen, enten som fiender eller ”partnere”. Dyr har hatt mange slags verdier for mennesker, både som mat trekkraft og sosiale partnere. Hierarkiet mellom mennesker og dyr med mennesket på toppen har hersket siden tidenes morgen og forankres gjennom historien i at menneskene, og ikke dyrene, hadde evnen til å tenke rasjonelt. At dyr ikke hadde evnen til å tenke rasjonelt ble argumentert for ved at dyrene manglet språk, fantasi og oppfattelse av rettferdighet. Charles Darwin var derimot meget positiv til dyrs evner og tilegnet dem til og med sans for humor. Ved siden av å si at dyr hadde humor, mente også Darwin at dyrene hadde komplekse følelser. Derfor var det ikke, i følge Darwin, noe absolutt skille mellom mennesker og dyr.

Dyreetikken vokser frem

Gjennom mennesker som Charles Darwin som benekter et totalt skille mellom mennesker og dyr, og Jeremy Bentham som legger vekt på at også dyr lider, vokste dyreetikken frem. Men det var først på 1960- og 70-tallet da mekaniseringen av jordbruket skjøt fart at dyreetikken ble et virkelig stort tema. Forholdene til produksjonsdyrene ble forverret og noen mennesker så behovet for å gjøre noe med denne saken. I løpet av 20 år kom det ut tre viktige bøker som hadde stor innvirkning på bevisstheten rundt produksjonsdyrenes forhold. Dette var Ruth Harrisons Animal Machines i 1964, Peter Singers Animal Liberation i 1975, og Tom Regans The Case for Animal Rights i 1983.

Effektivisering på godt og vondt

Effektiviseringen av jordbruket har ført med seg mange goder for bøndene, og da helst økonomiske fordeler, men jobben som bonde har også blitt fysisk lettere. Før var gårdsarbeid

tungt og krevende, noe som gjorde at bøndene holdt seg i god form. I dag har bøndene så mange hjelpemidler at overvekt faktisk er mer vanlig på landet enn i byene. Samtidig er det en positiv ringvirkning at bønder får færre slitasjeskader. Men hva har denne utviklingen betydd for dyrene og deres egenverdi?

Effektiviseringen av landbruket har ført til kortere liv med dårligere forhold for produksjonsdyrene. For 100 år siden ble hvert enkelt dyr satt pris på for det det kunne gi og dyrene var individer med navn. Da tiden var inne for slakting ble hele dyrekroppen benyttet og ingenting spiselig ble kastet. Dette var deres måte å overleve på. I dag masseproduseres det dyr til kjøttproduksjon som knapt har kontakt med mennesker i løpet av sine korte liv.

”For første gang siden husdyrbrukets begynnelse går flertallet av produksjonsdyrene gjennom livet uten noen gang å ha blitt ”hilst på” av et menneske. De er ikke lenger ”husdyr”, men kunne heller kalles ”unyttede fanger”” (Børresen 2000)

Descartes utsagn om at dyr er maskiner er kanskje ikke så uaktuelt som det først høres ut. Produksjonsdyrenes hovedoppgave er i dag å omdanne så lite fôr som mulig til så mye menneskeføde som mulig på kortest mulig tid. Slik en maskin produserer spiker av jern, slik produserer disse dyrene mat av fôr. Menneskene som har ansvar for produksjonsdyrene kalles ikke lenger bønder, men produsenter. Kjøttet ”dyrkes” frem og det er en kunst å få den riktige fargen på eggeplommen og kalvekjøttet. Kanskje er både språket om produksjonsdyrene og tilnærmingen til dem bevisst fra produsentenes side. Det er enklere å leve med seg selv om man tenker på dyrene som upersonlige kjøttproduksjonsmaskiner enn å tenke på dem som individer med ønsker, følelser og behov.

”Hvert år blir ca. 1,3 millioner griser slaktet i Norge. Ett tusen dør utilsiktet på grunn av stress” (Sollund 2004)

I dag benyttes heller ikke alt fra dyrekroppene ved slakting. Vi har økonomi til å plukke ut de beste bitene og kaste resten. I følge Dyrebeskyttelsen Norges hjemmeside kastes det hvert år 4000 tonn kjøtt som ikke blir solgt. Dette vitner om stor overproduksjon og liten respekt for hvert enkelt liv.

Dagros eller ku nr. 115?

Før mekaniseringen av jordbruket hadde hver gård færre dyr og hvert dyr hadde større verdi for bøndene. De fleste dyrene hadde navn og når tiden for slakting kom, ble hver eneste del av dyret brukt. På denne måten kan man si at fortidens produksjonsdyr hadde større velferd selv om de kanskje hadde mindre å spise og måtte sultes gjennom noe av vinteren for å få fôret til å vare vinteren igjennom.

For å drive lønnsom gårdsdrift i dag med produksjonsdyr holder produsentene mange dyr, men bare av en art. Dyrene er så mange og lever så kort at produsentene sjelden får et særlig nært forhold til dyrene, og det er heller ikke ønskelig med et slikt forhold til dyr som skal omdannes til kjøtt.

”Det har vært brukt særskilte teknikker for å unngå antropomorfisme i adferdsforskningen som å gi dyrene nummer istedenfor navn og aldri bruke pronomenet ”han” eller ”hun”, men ”den”. Dette skaper avstand...”(Børresen 2000)

Avstanden gjør jobben enklere i et yrke der man forholder seg til mange dyr over en kort periode. Å involvere seg følelsesmessig i hvert dyr ville sannsynligvis tære sterkt på de personene som arbeider med produksjonsdyrene. Derfor er det en logisk følge av det industrielle husdyrholdes at produksjonsdyrene ”avpersonifiseres” og sees mest mulig som ting, og ikke individer.

6. Økologiske matvarer – et skritt i riktig retning?

Økologisk gårdsdrift skal sikre produksjonsdyrene bedre forhold og produsere mat som ikke har blitt sprøytet med kjemikalier. Det er lagt større vekt på dyrenes atferdsbehov og deres muligheter for å få bevege seg fritt innendørs og utendørs. Med strengere krav til dyrenes velferd kan økologisk mat være et bedre etisk alternativ enn fabrikkgårdene der dyrene står på trange båser mesteparten av livet.

”Økologisk mat er et resultat av den økologiske produksjonsmetoden. Kort sagt produseres maten på naturens premisser, og på en måte som i størst mulig grad tar hensyn til dyrenes naturlige atferd og behov(...) Kunnskap og respekt for dyrenes egenart er et svært viktig grunnlag for økologisk husdyrhold. Dyrene skal kunne oppholde seg i samsvar med deres natur og egenart. Økologisk husdyrhold er derfor basert på regler som skal sikre at alle dyr har mulighet til bevegelse – også utenom beitesesong. For deres opphold innendørs stilles minstekrav til plass og dagslys. Høner og annet fjørfe får følge sin naturlige døgnrytme og et naturlig veksttempo, og skal ha tilgang til uteareal året rundt. Dyrene får økologisk fôr.”

(www.matportalen.no)

Mange mennesker mener at det ikke er noe galt i å spise kjøtt så lenge dyrene har hatt et rimelig godt liv.

”De aller fleste mennesker i vårt land aksepterer at dyr drepes av hensyn til våre egne interesser, for eksempel mat, men framholder at husdyra må holdes på en anstendig måte mens de lever” (Mejdell 2000)

På grunnlag av dette utsagnet kan det virke som at den norske befolkning er opptatt av dyrevelferd og å ha et etisk forbruk av matvarer. Det kan hende at de fleste er det i teorien, men studier av den norske mann og kvinnes handlevaner sier noe annet.

”Det er mye som tyder på at forbrukerne ikke bryr seg. Innen økologisk landbruk har de lenge hatt strengere velferdskrav enn resten av landbruket, men mindre enn én prosent av omsetningen hos Norgesgruppen og Coop er økologiske varer. – Jeg tror nok forbrukerne er

mer opptatt av egen helse enn dyrevelferd. I europeisk sammenheng er egen helse den viktigste grunnen til at man velger økologisk. Det har nok med manglende kunnskap hos forbrukerne å gjøre, forteller Line Byberg Høienholm, produktsjef for økologiske varer i Norgesgruppen. Hun tror at forbrukerne kan for lite om hva som er forskjell på tradisjonelle kjøtt- og meieriprodukter og økologiske produkter.” (www.forbrukerportalen.no)

6.1 Hvorfor er interessen så liten i Norge?

Produktsjefen for økologiske produkter i Norgesgruppen mener at forbrukernes kunnskap om de økologiske produktene er for liten. Dette kan ha sammenheng med at ikke alle dagligvarebutikker i Norge har økologiske varer, eller at det reklameres og informeres lite om økologiske varer fra produsentenes side. Ved å reklamere for de økologiske varene vil det kunne oppfattes som kritikk av de ”vanlige” varene.

Økologi og økonomi

De økologiske varene er dyrere i pris og kan derfor ikke konkurrere på tilbudsmarkedet. Penger synes å være en stor del av grunnen til at så få nordmenn velger økologiske varer. Samtidig har også Norges dyrevernslov rykte på seg for å være streng i forhold til mange andre land og at norske dyr har det godt. Derfor mener mange at det er bortkastede penger å handle økologiske varer, siden alle norske dyr har det godt.

”Med dyrevernloven av 1935 rykket Norge helt frem i teten når det gjaldt lovregler om dyrevern, og loven vakte betydelig oppmerksomhet i utlandet” (Frøslie 2000)

Man kan kanskje si at Norge har hvilt på sine laurbær etter denne oppmerksomheten rundt dyrevernloven fra 1935. I 1974 ble loven bearbeidet igjen og det er denne versjonen vi forholder oss til i dag.

I tillegg til de dyrevelferdsmessige fordelene ved å velge økologiske matvarer kommer også de helsemessige og miljømessige fordelene. Siden det brukes mindre sprøytemidler på frukt og grønnsaker så vel som på fôret som gis til dyrene som skal produsere melk kjøtt og egg, er matvarene renere for oss mennesker å spise og de forurenses mindre. Å velge økologiske matvarer har altså ingen andre bakdel for forbrukeren enn at de koster mer.

7. Dyr i religionene

7.1 Jødedommen

Jødedommen har bestemte regler, ikke bare for hva slags dyr som det er tillatt å spise, men også for hvordan menneskene skal behandle dyrene. I følge jødedommen står mennesket i en særstilling i forhold til dyr, men det er allikevel uakseptabelt å pine og plage dyr. Ikke bare fordi dyrene også er skapt, men fordi mennesket opphøyes av gode handlinger mot dyrene.

”De klassiske forskrifter forbyder en mand å spise selv, før husdyrene er blevet fodret, og det fremhæves, at det er tilladt at bryde sabbaten – som gjelder også for dyrene – for at malke eller for at hjelpe et dyr i nød” (Jensen and Rothstein 1998)

Jødene må også forholde seg til Kosher-reglene. Dette er regler som sier hvilke dyr som er lov å spise for jøder, hvordan de skal slaktes og hvordan de kan spises. For eksempel er det mot Kosher-reglene å drikke melk dersom man spiser kjøtt. Dette er forankret i den Hebraiske Bibel i 5. Mosebok 14:21 hvor det står: Du skal ikke koke et kje i melken fra dets egen mor. (1985)

Reglene om hvilke dyr som kan spises og hvilke som skal holdes for urene finner man også i den Hebraiske Bibel i 5. Mosebok, kapittel 14. Det er lov å spise dyr med klover som tygger drøv, alt som finnes i havet som ikke har skjell og de fugler som regnes for rene.

Kosher-reglene sier også noe om hvordan slaktingen skal foregå. Dyrene skal være bevisste ved slakting og skal drepes ved et enkelt snitt hvor man kutter både halspulsåre og luftrør. Det er viktig at dyret har mulighet til å forblø ettersom blod ikke må spises.

7.2 Kristendommen

Kristendommen har ikke faste regler for omgang med og spising av dyr, slik som jødedommen og islam. Jesus opphevet spisetabuene, og kristendommen opprettholder heller ikke de jødiske reglene for hvor mye et husdyr kan arbeide.

”I den vestlige verden, hvor man under påvirkning af bl.a. kristendommen har stærke meninger om menneskerettigheder, har man indenfor de senere år for eksempel formulert begreber om dyrs rettigheter” (Jensen and Rothstein 1998)

Siden kristendommen ikke har fastlagte regler for dyr og behandling av dem, blir denne delen av den kristne etikken overlatt til skjønn. Jensen og Rothstein peker på at man benytter menneskerettighetene i utstrakt form mot dyr. Da er man igjen inne på spørsmålet om hva som skiller mennesker og dyr fra hverandre, og hvilken verdi dyrene egentlig har.

7.3 Islam

Som jødedommen har islam regler for hva som er lov å spise og ikke. Den maten som er lov er *halal*, mens maten som er uren og ikke kan spises av muslimer er *haram*. Det finners også regler for omgang med og behandling av dyr i islam.

”Det fremhæves ofte, at dyr ikke må misbruges som midler til ren og skær forlystelse og sport. Dyr i circus, jagt for sportens skyld, hanakampe, og hundevæddeløb undsiges for eksempel af mange muslimer. Det er ydmygende for dyrene, som løsrives fra naturens orden, de er pacereti, uden at det egentlig er til nytte for eksempel i form af føde for mennesker” (Jensen and Rothstein 1998)

Maten muslimer skal spise må oppfylle kravene til å være halal. Kravene til halalmat finner man eksempler på i Koranen, kapittel 5, sure 4:

”Forbudt (som spise) for dere er det selvdøde, blod, svinekjøtt, alt som er helliget en annen enn Gud, det som er kvalt, eller drept ved slag eller fall eller er stanget i hjel, eller som er angrepet av rovdyr, med mindre dere har nådd å slakte det rituelt, samt det som er slaktet ved hedensk offersten.” (1989)

Reglene for hva muslimene kan spise er klare i Koranen. Slaktingen er spesielt viktig. Som i jødedommen må det ikke spises dyreblod. I islam forbindes dyrets blod med sjelen og menneskers sjel må ikke blandes med dyresjeler. Selv om det markeres et hierarki mellom mennesker og dyr på denne måten, kan man allikevel si at det absolutte *skillet* mellom

mennesker og dyr viskes ut i islam. Både mennesker og dyr har sjel, selv om det er viktig ikke å blande disse sjelene for å holde menneskesjelen ren.

Den rituelle slaktingen i islam har vekket mange diskusjoner. Muslimene selv mener at de ærer dyret ved den rituelle slaktingen fordi dyret vendes mot Mekka og slakteren ytrer ordene ”Gud er stor” i det han skjærer over halspulsåren på dyret. Dette har skapt diskusjoner i Norge. Et leserinnlegg i avisen Nordlys vitner om dette, der en mann raser mot den rituelle slaktingen.

”I følge norsk dyrevernlov skal dyret være bedøvet eller bevisstløst før slakteren gjør bruk av sin kniv. Men før det kan bli halalkjøtt krever muslimene at dyret skal være i live når den troende slakteren skal utføre sin jobb med kniven. For å etterkomme dette kravet, har våre myndigheter inngått en teknisk kompromissløsning med muslimene hvor dyret kan sies å være bedøvet etter norsk lov, men i live i henhold til muslimenes krav. Men hvor mye er dyret bedøvet når det kan stå på egne ben – slik at slakteren kan vende det mot Mekka? Spør du meg er dette rituelt dyreplageri som jeg gremmes over” (Andersen 2007)

Den norske mannen har sine meninger om hvordan slakting skal foregå, mens muslimer mener at halalslaktingen gjør ære på dyret og at det på denne måten vises ydmykhet mot dyret, som i følge islam også er skapt. Forfatteren av leserinnlegget hevder at halalslakting er i uoverensstemmelse med norsk lov. I dyrevernlovens §9 står det:

”Avliving av dyr skal gjerast på slik måte at dyret ikkje kjem i fåre for å lida i utrensmål. Ved avliving av hest, storfe, småfe, gris, fjørfe, kanin eller tamrein skal dyret svævast før blodet vert tappa. Avliving av slike dyr må berre gjerast av person som er over 16 år og kunnig i slikt. Så langt råd er må avlivinga gjerast ute av syne for andre dyr. ”

Problemet ligger i kravet om bedøvelse for dyret slik at det ikke skal komme i fare for unødige lidelse. Hvis et dyr kan stå på egen hånd er faren der for at det ikke er fullstendig bedøvet og at situasjonen kan påføre dyret unødige smerte, stress og dermed lidelse.

Dyrebeskyttelsen Norge mener allikevel at det ikke finnes noen dyrevernsmessig forskjell på halalslakting og tradisjonell slakting.

”For slaktedyrene er dermed halal slakting i Norge akkurat like ille som alminnelig norsk slakting. Dyrevernmessig er det ingen prinsipiell forskjell mellom halal slakting og vanlig slakting. Det er derfor lite konstruktivt av dyrevernerne å kritisere halal-slakting i Norge mer høylytt enn annen slakting.” (Krag 1999)

Meningene er mange rundt halal slakting. Ting som ikke er tradisjonelt norske blir gjerne møtt av større skepsis av nordmenn som mener at den norske dyrevernloven skal sikre alle dyr en rettferdig behandling. Det kan allikevel vise seg at den norske dyrevernloven ikke er så altomfattende som man gjerne tror. Utfallet for slaktedyret er uansett at det blir drept.

7.4 Buddhismen

I buddhismen står læren om reinkarnasjon sterkt. Det betyr at menneskers og dyrs sjel ikke forsvinner ved legemets død, men fødes inn i en ny kropp. Hva man gjenfødes som avhenger av hvor godt man levde i sin forrige kropp. Har man levd et godt liv, vil man kunne gjenfødes som menneske, mens hvis man har levd et dårlig liv vil man kunne gjenfødes som et dyr eller et innsekt. Skillet mellom mennesker og dyr er derfor svakt i buddhismen, selv om mennesket også her står på toppen av hierarkiet. Siden dyr kan være en reinkarnert versjon av deres avdøde slektninger må alle dyr behandles med respekt.

”Buddhistiske tekster lærer at man skal ”gjenkende alle levende væsener som sin moder” og bodhisattvaen lover at ”sette alle væsener fri”. Det er tradition for at lade alle mulige dyr fouragere omkring klostrene, og beretninger om, hvordan skadedyr som rotter, kakelakker eller væggelus pænt bæres bort uden at lide overlast, florerer.” (Jensen and Rothstein 1998)

Fordi sjelen kan gjenfødes i alle former har alle levende væsener lik verdi i buddhismen, og man må vise godhet mot alle. Man vil ikke kunne kalle buddhister speciesister fordi de ikke setter noe spesifikt skille mellom mennesker og andre dyr. Allikevel behandles dyrene godt av den grunn at de muligens har vært et menneske i et tidligere liv. Man kan sammenligne dette med Kants syn på dyr. Dyrene i seg selv ikke har noen stor verdi, men godheten mot dyr er en plikt mot menneskeheten.

7.5 Hinduismen

Hinduismen sier at alle levende vesener har sjel. Mennesket ses som en del av naturen, men det skilles allikevel mellom artene.

”Når sjælen inkarnerer som menneske, får den mulighet for at opnå bevisshet om det guddommelige. Dyr kan kun følge deres instinkter, planter mindre end som så, men mennesket kan aktivt etterstræbe åndelig fullbyrdelse. De særlige etiske krav, der pålegges mennesker, henger således sammen med de krav, der rent faktisk kan stilles til mennesket. Dyrene skal ikke leve op til ahimsa-idealet, for på deres udviklingsniveau er det naturligt og nødvendig at dræbe.” (Jensen and Rothstein 1998)

Hinduismen viser til en etikk der menneskene er moralske agenter og dyrene er moralske pasienter. Menneskene er ansvarlige for opprettholdelsen av moralen i verden, mens dyrene kun handler etter sine instinkter og ikke kan holdes ansvarlige for det de gjør eller ikke gjør. Menneskene og dyrene har like stor verdi, men ulike evner. Derfor har mennesket et større ansvar på sine skuldre, samtidig som at menneskene er mer privilegerte fordi de kan oppnå bevissthet om det guddommelige.

Som i buddhismen står reinkarnasjonstanken sterkt også i hinduismen. Kroppen er forgjengelig, mens sjelen er evig. Derfor hersker det et mål om ikke-vold for de fleste hinduer. Eksempler på dette finner vi i Bahagavadgita, her sitert fra en oversatt versjon fra bokserien Verdens Hellige Skrifter:

”Den som vet at det inkarnerte selvet ikke ødelegges, at det er evig, ufødt og uforgjengelig, hvordan kan han få noen til å drepe, hvem kan han drepe? Som en mann kaster fra seg sine gamle klær og tar på seg nye, vandrer det inkarnerte selvet videre til andre kropper etter å ha kastet den gamle fra seg.” (Jacobsen 2001)

Ut fra det Bhagavadgita sier om reinkarnasjon er det sjelen som er det viktigste. Derfor betyr ikke ”skallet” sjelen befinner seg i så mye. Sjelen er evig og vandrer fra legeme til legeme. Derfor må mennesket behandle dyr moralsk forsvarlig. Dyrene har også en udødelig sjel og man vet ikke hvilket legeme denne sjelen har vært i tidligere.

8. Kjæledyr

I dette kapittelet vil jeg diskutere kjæledyrers verdi i samfunnet og i moralske spørsmål. Jeg har valgt å starte med denne gruppen dyr fordi kjæledyrene lever tettest på menneskene og fordi mishandlingssakene som kommer frem i media hovedsakelig dreier seg om kjæledyr. Mens produksjonsdyr i mange tilfeller lever under dårlige forhold og kan bli vanskelig å håndtere, blir kjæledyrene ofte utsatt for mishandling som virker motivert av ren sadisme.

8.1 Kjæledyr – venn eller forbruksvare?

I dagens samfunn får kjæledyrene stadig høyere status. Det finnes egne klær og senger til kjæledyrene, og det produseres stadig flere bøker og blader som omhandler denne gruppen dyr. Samtidig fastslår leder av Dyrebeskyttelsen Kristiansand at det har vært en markant økning i dyremishandlingssaker de senere år. Etter å ha gått igjennom saker om dyremishandling fra Agders lokalaviser er det tydelig at det er kattene i distriktet som har det verst. De hendelsene man kan lese om i lokalavisene når det gjelder mishandling av katter kan ikke kalles annet enn grufulle. Det er ikke bare snakk om vanskelig å håndtere – noe som er ille nok i seg selv – men også reglerett torturering av katter. Et eksempel på dette er historien om ”Pus” som Agderposten skriver om 11.07.2002. Kattens labber var bundet til kroppen, og hodet var surret inn i sort maskeringstape.

”Da en politipatrulje fant ”Pus” i grøftekannten tirsdag kveld, var katten i live. Selv om hele hodet også var tapet med den sorte maskeringstapen, hadde gjerningsmannen i sin ondskap gitt katten et lite hull som den kunne puste gjennom.” (Eggen 2002) Politiet uttaler i denne saken at tappingen var så gjennomført og systematisk at det kan tyde på at voksne mennesker står bak.

Da hunden Siba ble funnet surret fast til en jekk i sjøen ved Lillesand, vakte det stor oppsikt. Ikke bare fikk denne saken oppmerksomhet fra lokalavisene, men også i landets største aviser som Verdens Gang og Dagbladet. Alle avisene som omtalte denne saken brukte ordet grotesk og omtalte hendelsen som et hundedrap eller dyremishandling. Det ble registrert 377 leserinnlegg på Fædrelandsvennens nettsider om denne saken, noe som kvalifiserte artikkelen om Siba til å bli den fjerde mest kommenterte saken på fedrelandsvennen.no. Denne oppmerksomheten får ikke saker som omhandler mishandling av katter, selv om disse sakene

kan være enda mer groteske. Hvorfor er det slik? Det kan handle om at hunden har en sterkere posisjon i det norske samfunnet som følgesvenn og ”menneskets beste venn”, men det forklarer allikevel ikke hvorfor samfunnet reagerte så mye sterkere på hunden som lå død i vannet enn på katten som lå bundet og tapet i en grøftekant med et lite pustehull.

Noe av forklaringen kan ligge i at Norge sliter med et stort ”løskatt-problem”. Det fødes hvert år mange flere katter enn det finnes gode hjem til. Noen katter ”kastes ut” av hjemmet sitt og må klare seg på egenhånd. Dette fører til at de ikke blir sterilisert og at ingen gir dem p-piller. Resultatet er enda flere villkatter. Overproduksjon av katter fører til at katten som kjæledyr er lett å erstatte. Mange skaffer seg et lite nøste på høste og kvitter seg med en voksen katt påfølgende sommer. Så er det bare å skaffe seg en ny katt til høsten igjen. Kostnadsfritt.

En ond sirkel

Fordi det finnes flere katter enn det finnes gode hjem til er det stor konkurranse om å finne hjem til ”sine” kattunger. For å bli kvitt kattungene raskets mulig annonseres det i lokalavisen med ”gratis kattunger”. Mange som får sin katt gratis synes veterinærutgifter er bortkastet, og at en sterilisering av katten blir for kostbart. Noen velger å gi katten p-piller, men disse må gis hver uke for at de skal være effektive. Problemet med dette er at katten gjerne legger ut på vandring i parringstiden. Da er faren for uønsket graviditet til stede. En katt føder vanligvis 3-5 unger i hvert kull. (www.snl.no)

Fordi katter er gratis og fordi det råder en sterk overproduksjon av kattunger er pengeverdien lik null på katter som ikke er av rase. Pengeverdi er en vanlig målestokk for verdi i dagens samfunn, og her kommer kattene dårlig ut. Dette kan være noe av grunnen til at katter tilsynelatende har så lav verdi i moralske spørsmål, men dette kommer jeg tilbake til senere.

8.2 Er katten bare en forbruksvare?

Dyrebeskyttelsen oppfordrer katteeiere til å kastere, sterilisere, eller gi katten sin p-piller for å minske bestanden. De oppfordrer også til å ta betalt for kattunger i stedet for å gi dem bort. Det er uten tvil en overpopulasjon av katter og det er heller ikke et problem å skaffe seg katt uten kostnader. Bare i løpet av sommeren 2005 rapporterer Dyrebeskyttelsen Kristiansand om 900 annonser for gratis kattunger i Fædrelandsvennen alene.

Det finnes mange fordeler ved å selge kattunger i stedet for å gi dem bort. Men dette er et nytt konsept for mange mennesker fordi ”katter alltid har vært gratis”. Samtidig betaler man for nesten alt annet. Et eksempel på dette er en enkel ting som bæreposer. Tidligere var bæreposene gratis når man handlet, nå må man betale for dem. Penger er, som tidligere nevnt, en vanlig måte å måle verdi på i dagens samfunn. Derfor vil det også være mulig å sette pengeverdi på katter som på andre kjæledyr. Hvilken verdi innføringen av betaling for bæreposer har hatt er uviss, men det har ført til at mange mennesker sparer på posene og bruker dem om igjen i stedet for å kjøpe nye. Om pengeverdien fører til økt verdi av katter vil jeg diskutere i det følgende.

8.3 Å ta betalt for katter

J. Sundberg Tjøm ergrer seg over Dyrebeskyttelsens oppfordring til å ta betalt for kattunger i et leserinnlegg til Fædrelandsvennen 10.03.2006 og peker på at katter alltid har vært gratis og at i hennes barndomshjem etter krigen var katten, selv om den ikke var betalt for, allikevel familiens midtpunkt. Videre skriver hun i leserinnlegget at 500 kroner for en katt *er* mye, selv om Dyrebeskyttelsen mener at det svinner hen i forhold til de kostnader brukt på helgehandlingen. Minstepensjonister og andre har ikke så godt med penger at 500 kroner er lite, skriver Tjøm og legger vekt på at de med dårlig råd også bør ha muligheten til å ha dyr.

Svaret på dette kommer i et nytt leserinnlegg fra Arnfrid Robstad, leder i Dyrebeskyttelsen Kristiansand. Hun stiller spørsmålet om hvorfor nettopp katter skal være gratis når alle andre dyr må betales for.

”Mangler kattene noe de andre kjæledyrene har? Er det noe med katter som gjør dem mindre verd? (...) Hvis katter skal bli kvitt ”bare en katt” stempelet, må de selges. Da får de mer status, mer respekt.” Videre spør Robstad: ”Spør deg selv hvem det er størst sjanse for at katten får det godt hos: Folk som synes en katt er verd 500 kroner, eller folk som bare vil ha katten dersom de får den gratis?”

Det er interessante poenger som kommer frem i denne meningsutvekslingen. Tjøms innlegg bærer preg av at hun ikke i vesentlig grad har opplevd, eller hørt om, noen særlig grad av dyremishandling. Hennes befatning med katt som kjæledyr var fra en tid der dette ikke var noe vesentlig problem. Hennes oppfatning ser ut til å være at man er glad i katten sin uansett

hva den er verd i kroner og øre. Problemet med dyremishandling og dumping av uønskede katter er et problem som har økt i de senere år og som sikkert var uaktuelt i Tjøms barndom. I dag er det imidlertid et stort problem. I sitt innlegg skriver Robstad at Dyrebeskyttelsen Kristiansand mottar cirka 300 telefoner årlig om katter som trenger et nytt hjem.

8.4 Forskjeller i moralske spørsmål mellom hund og katt

Vi ser tydelig på sammenligningen av ”Pus” og ”Siba” ovenfor at reaksjonene er kraftigere når en dyremishandlingssak omhandler en hund enn en katt. Hunder blir svært sjelden gitt bort, heller ikke blandingshunder. Normalt sett selges blandingshunder for cirka 2000 kroner og oppover. De fleste rasehunder koster omtrent 9000 kroner og oppover. Hvorfor er da 500 kroner så mye å betale for en katt? Min oppfatning er at om man ikke har råd til å betale 500 kroner for å kjøpe katten, stiller man dårlig til å ta seg skikkelig av den også. Dyrevernloven sier i §5a at dyr skal ha tilgang på godt nok fôr og vann og at det skal ha behandling om det blir sykt. Om man skal gi en katt skikkelig fôr og ta den med til veterinær når det er nødvendig kommer prislappen *hvert år* til å overskride 500 kroner. Hvis man ikke har råd til dette må man spørre seg selv om man er skikket til å ta godt nok vare på en katt og heller revurdere om det er en god idé å skaffe seg et dyr. Eller er det virkelig en menneskerett å ha dyr uansett?

Dessverre har katten pådratt seg det uheldige stempelet ”bare en katt”. Dersom katten blir syk er det enkelt for mange å avlive katten for så å skaffe seg en ny. Uheldigvis er det ikke bare hvis katten blir syk at den risikerer å bli erstattet av en ny og søt liten kattunge. Mange reiser fra katten når de skal på ferie, eller rett og slett når de har gått lei av den. Disse kattene overlever som regel ikke lenge dersom de ikke er av de heldige som fanges opp av Dyrebeskyttelsen.

8.5 Dyr er ”ting”

Spørsmålet om katten vil få større verdi og status dersom man betaler for den er interessant. ”I juridisk forstand er dyr ting” uttaler Christine Holman, saksbehandler i landbruks- og matdepartementet til VG 14.12.2006. Hvis vi ser dyr utelukkende som ting og veier deres pengeverdi opp mot hverandre, er det ikke rart at katten taper. Det er forunderlig at vår moral i forhold til et dyr skal kunne avgjøres av pengeverdi. Allikevel ser man logikken i dette. Jeg vil våge å påstå at mennesker som piner og plager dyr ikke har en særlig god moral. Men

kanskje de ville tenke seg om før de dreper en katt dersom det ville medføre økonomiske utgifter for dem selv. Eller kanskje de har større respekt for pengeverdi enn for moralsk verdi. Det vil være mulig å tro at de som mishandler dyr for underholdningens skyld allerede har nedvurdert dyrene til gjenstander, og ikke ser dem som levende vesener.

8.6 Kattens verdi

Katter har ingen produksjonsverdi og heller ingen produksjonsverdi annet enn at de holder rotter og mus unna huset, men det har ikke andre kjæledyr heller. Det som skiller katten fra de andre kjæledyrene er hovedsakelig at den heller ikke har pengeverdi. Nå snakker jeg naturligvis ikke om rasekatter, men vanlige norske huskatter. Det vil si at katten er, mer enn andre kjæledyr, avhengig av en eier som setter den høyt og tilegner den mye sentimental verdi. Dette beskytter dessverre ikke katten mot tilfeldig dyremishandling.

8.7 Forskjellen på hund, katt, hundemennesker og kattemennesker?

Reaksjonene er sterkere ved mishandling av hund enn av katt. Det finnes mange forskjeller på hund og katt, men kan disse forskjellene forklare hvorfor reaksjonene er sterkere ved mishandling av hund enn av katt? Mange mennesker mener at kjæledyreiere kan deles inn i to hovedgrupper; "hundemennesker" og "kattemennesker". Forskjellene ligger i hva slags egenskaper man søker i et kjæledyr på grunnlag av egen personlighet og livsstil.

Kattemennesker

Kattemennesker foretrekker, som navnet tilsier, katter som kjæledyr. Det stereotype kattemennesket ser seg selv som en livsnyter som liker å ta det med ro og nyte et glass vin. De setter pris på kattens intelligens, selvstendighet og dens evne til å klare seg selv.

"Men de fleste huskatter oppfatter seg mer på like fot med menneskene sine. Noen ganger er de pusete og barnslige. Andre ganger prøver de å oppdra folk rundt seg. Da kommer de gjerne hjem med en nyfanget mus og nærmest serverer den på kjøkkengulvet." (Børresen 2004)

Kritikken av kattemennesker er ofte at de er late, og har valgt katt fremfor hund for å slippe turer og opplæring.

Hundemennesker

Mennesker med hund oppfattes ofte som mer sporty enn kattermennesker, fordi hunden krever mosjon og stimulering både fysisk og psykisk. En valp trenger også mer trening enn en kattunge, som finner ut av det meste selv. Hunden blir satt pris på for sin trofasthet og lojalitet overfor eieren sin. Den har også fått tittelen ”menneskets beste venn”. Refrenget i Cat Stevens sang “I love my dog” lyder: “I love my dog as much as I love you, but you may fail, my dog will always be true.” Dette refrenget er ganske betegnende på hvordan hunden oppfattes som lojal og trofast.

”Ulvne er gavmilde med ømhetstegn. De slikker og passer hverandre mens de kommer med de kjærligste lyder. Hunder behandler hverandre og menneskene sine på samme måte, så sant de har det godt hos folk. Det er denne egenskapen som gjør at hunden passer så godt som selskapsdyr.” (Børresen 2004)

Kritikken av hundemennesker kan være at de ønsker en hund fordi de nyter makt og ha noen å sjefe over.

Hunden fremstilles ofte i media på en positiv måte. Det fortelles også om hunder som angriper, men generelt blir hunden i norske medier fremstilt som et trofast og beundringsverdig dyr. 2.5.2007 skriver VG om terrieren George som ofret livet for fem barn han fulgte med til butikken. Barna ble angrepet av to pittbullterriere, men George forsvarte dem, selv om han var mye mindre.

”Ett av barna, 11 år gamle Richard Rosewarne, forteller til avisen Taranaki Daily News at George kjempet mot pittbullterrierne for å holde dem unna hans fire år gamle lillebror, Darryl.”(Ryste 2007)

Selv om det også var *hunder* som angrep barna, er det den heltemodige hunden George det fokuseres på, og det er et interessant poeng som viser medias vinkling og fremstilling av hunder.

Forskjellen

Man kan ikke gi en nøyaktig beskrivelse av forskjellen mellom katt og hund, kattermennesker og hundemennesker basert på disse stereotypene, men tendensen er at hunder er mer avhengige av eieren sin enn det katten er. Katter kan gjerne ta seg en tur alene, mens hunden

blir ”tatt med på tur”. Fordi hunden krever mer, blir man også nærmere knyttet til den enn katten som er selvstendig og for det meste klarer seg selv. Begge dyrene kan bli som familiemedlemmer, men hunden blir mer som et barn, mens katten blir mer som et voksent og selvstendig medlem av familien.

Hunder stammer fra ulver som ble temmet av mennesker, eller på annen måte slo seg ned sammen med menneskeflokker.

”Forskjellige arkeologiske funn rundt om i verden støtter teorien om at temmingen skjedde for rundt 10 000-12 000 år siden, på ulike steder i verden, altså ikke bare på ett sted.”(Davis 2004)

Katten har en noe kortere historie sammen med menneskene. ”Domestiseringen av katt startet for ca. 9000 år siden, da mennesket gikk fra å være samler til å bosette seg og dyrke jorden” (www.snl.no)

Hund og katt har altså levd sammen med menneskene i lang tid, hunden noe lengre enn katten. Disse dyrene er uten tvil de vanligste dyrene som menneskene har levd sammen med, uten å bruke dem til mat. Hvorfor katt og hund har blitt lite benyttet som mat har sannsynligvis noe med deres størrelse og deres egenskaper å gjøre. I stedet for å jakte på disse dyrene som mat, har de blitt domestisert og blitt til partnere for menneskene.

8.8 Andre kjæledyr i Norge

Hund og katt er uten tvil de dyrene som er vanligst å ha som kjæledyr og de er også de dyrene som har levd lengst sammen med menneskene uten å ha blitt benyttet til mat. Men også gnagere som kaniner, rotter hamstere og marsvin er vanlige kjæledyr i norske husholdninger. Små dyr som holdes i bur er populære blant mennesker som har begrenset med plass og tid for kjæledyr. Det kan også være en vanlig løsning der barn ønsker seg kjæledyr og foreldrene ikke gjør det. Rotter, marsvin og hamstere er vanlige eksempler på denne typen kjæledyr, mens kaniner er mer vanlig for dem som bor mer landlig til. De små burdyrene har en begrenset livstid og blir som regel ikke mer enn 2-3 år gamle. Unntaket er marsvinet som kan bli opptil 8 år. (www.snl.no)

Selv om dette er dyr som trenger lite stell og ikke lever særlig lenge, er de allikevel utsatt for dumping i ferier og lignende. I følge Dyrebeskyttelsens nettsider blir disse dyrene også dumpet i vesentlig grad og utgjør derfor et moralsk problem. Disse dyrene selges, og gis sjelden bort. Men de er billige og har ikke så stor pengeverdi og dette kan være medvirkende til at også disse dyrene dumpes i ferietiden. Allikevel er det katten som er det største problemet når det gjelder dumping, vannskjøtsel og mishandling i Norge.

8.9 Case 1: vil økt pengeverdi på et dyr gi det økt moralsk verdi?

Familien Olsens katt har fått et kull med unger som ikke var planlagt. Familien har ikke anledning til å beholde noen av kattungene fordi de bor i et borettslag med strenge regler for husdyrhold. De har lest Dyrebeskyttelsens oppfordring om å ta betalt for kattene, men frykter at de ikke vil bli kvitt alle kattungene dersom de skal ta betalt for dem. Det er mange andre som gir bort sine kattunger og faren er ganske stor for at folk faller for fristelsen til å ta en gratis katt i stedet for å betale 500 kroner for en. Samtidig er frykten for styret i borettslaget til stede. Reglene er strenge for husdyrhold og det var med nød og neppe at de fikk flytte inn med katten de allerede hadde. Katten har gått på p-piller hele livet, men for noen uker siden stakk den av akkurat den dagen den skulle ha tabletten, og ble borte nesten en uke. Resultatet ble fire små kattunger. Et alternativ er å ta kattungene med til dyrlegen og avlive dem, men familien ønsker ikke denne løsningen. En løsning kan være å sette inn en annonse hvor man skriver at kattungene gis bort til dyrevenner. Da kan man se an de som kommer og vurdere om de skal få en kattunge eller ikke.

Med den overpopulasjonen av katter som eksiterer på Agder i dag, er det ikke så rart at folk ser det som nærmest umulig å *selge* kattunger. Det er jo vanskelig nok å *gi dem bort*! Stadig vekk ser man annonser for gratis kattunger i lokalavisene, gjerne med HASTER! i store bokstaver nederst i annonsen. Det virker som om de fleste er glade for å bli kvitt kattungene. Mange steriliserer heller ikke kattene sine. Hvorfor bruke nærmere 1000 kroner på medisinsk behandling på en katt jeg har fått gratis, tenker nok mange. Ansvarsløsheten rundt kattehold er stor, ikke bare på Agder, men i hele Norge. Hovedbeskjeftigelsen til Dyrebeskyttelsen har blitt å finne nye hjem til katter som ikke har noe sted å gjøre av seg.

En utilitaristisk tilnærming til problemet

Peter Singer er opptatt av at alle involverte parter skal tas like mye hensyn til i møte med et moralsk problem. Hvis man skal ta like mye hensyn til alle innebærer det ikke alltid lik behandling, men det innebærer at de behov de involverte har blir møtt på en best mulig måte. Av den grunn kan det vanskelig forsvares at en hund skal koste fra 2000 kroner og oppover, mens en katt skal gis bort gratis. Begge parter er kjæledyr, uten noe annet bruksområde og det er ingen fundamental forskjell mellom dem. Og begge vil sannsynligvis nyte godt av en ordning der de får økt moralsk status. Hvis betaling for alle kjæledyr vil medføre økt moralsk status som konsekvens vil både hunder og katter dra fordeler av det i form av trygghet og stabilitet i gode hjem.

”Men det grunnleggende elementet – det å ta hensyn til vesenets interesser, uansett hva måtte være – må, i henhold til prinsippet om likestilling, utvides til å omfatte alle levende vesener, svarte eller hvite, menn eller kvinner, menneskelige eller ikke-menneskelige.” (Singer 2002)

Det er fristende å tilføye ”hunder eller katter” i denne setningen, fordi det Peter Singer snakker om er en likestilling så langt det er mulig og hensiktsmessig. Det vil både være mulig og hensiktsmessig å ta betalt for katter, som alle andre kjæledyr. Derfor konkluderer jeg med at Singers utilitarisme stiller seg bak et forslag om betaling også for katter, så lenge alle andre kjæledyr selges og ikke gis bort.

Speciesisme på Agder

Slik situasjonen på Agder er i dag, utsettes katter for en ganske grov form for speciesisme. Mens mishandlingssaker som omhandler katter raskt går i glemmeboken, kommer langt mindre groteske saker om hunder på forsiden i Fædrelandsvennen og dekkes av Norges største tabloidaviser.

En kantiansk tilnærming fra Tom Regan

I følge Tom Regan har katter, og alle andre dyr, en egenverdi som ikke påvirkes av menneskers bruk eller nytte av dem. Kattens egenverdi skal da heller ikke påvirkes av dens pengeverdi. Mennesket har plikter mot dyr uavhengig av hvor mye de koster. Regan mener at dyr også har autonomi. Ikke i en streng kantiansk forstand, men i det han kaller preferanseautonomi.

”Both the Kantian and the preference sense of autonomy obviously exclude some of the same individuals from the class of autonomous beings. Rocks, clouds, rivers and plants for example lack autonomy given either sense. But the preference sense includes some individuals excluded by the Kantian sense, most notably many animals” (Regan 1983)

De dyrene som faller innenfor preferanseautonomien klassifiserer Regan som pattedyr med preferanser, eller ønsker. Det vil si at dyr har ønsker og noen ting de foretrekker foran andre ting. Eksempelvis mener Regan at en hund som ikke har spist eller vært ute hele dagen vil foretrekke å spise først og at dette er et bevisst valg fra hundens side. Hvis dyr har ønsker og preferanser vil det være naturlig å tro at de foretrekker *ikke* å ha det vondt, mener Regan. Derfor er det ikke moralsk forsvarlig å pine eller plage dyr. De er ikke maskiner uten følelser, men sofistikerte skapninger med ønsker og behov. Derfor må man ta hensyn til deres ønsker om å slippe smerte.

En konklusjon baser på Regans teorier

Regan bruker ordet *individ* om dyr. Dette forsterker hans uttalte mening om at dyr er selvstendige skapninger med tanker og følelser som ikke skal behandles som ting. Å selge og kjøpe dyr gjør dem på mange måter til ”ting” og eiendom. Juridisk sett blir også dyr betraktet som ting. Ideelt sett skulle det ikke være slik, men kjøp og salg av dyr er helt vanlig. Derfor må man ta hensyn til kattens ønske om å komme til et godt hjem. Dersom sjansen for at de som er villige til å betale for katten vil gi den et bedre liv er bedre enn hvis de får katten gratis må betaling være det beste alternativet og det alternativet som passer best overens med kattens preferanser.

8.10 Kjøp og salg – og verdi

Hvis man reduserer dyr til bare å være ting vil det kanskje kunne tenkes at man har større betenkeligheter men å gjøre noe galt med en dyr ting enn med en billig en.

Ungdommer som driver hærverk vil muligens ha færre betenkeligheter med å knuse frontruta på en gammel og skitten Lada, enn en ny og skinnende Mercedes. Kanskje av frykt for størrelsen på erstatningskravet, men kanskje like gjerne av frykt for at en person som har betalt mye for en flott bil vil legge mer arbeid i å finne ut hvem som gjorde det. Slik kan man

trekke en parallell til spørsmålet om katter ville være mer beskyttet mot ugjerninger hvis de hadde kostet penger. Kanskje ville eierne passet bedre på for å forsikre ”investeringen” sin og hvis dette ble vanlig ville kanskje dyreplagere tenke seg om før de plaget en tilfeldig forbipasserende katt.

Straffen for å pine og plage dyr er heller ikke særlig omfattende, og de fleste saker henlegges. Konsekvensene av dette er at frykten for straff ved dyreplageri er liten, men det gir også inntrykk av at samfunnet ikke bryr seg om disse sakene. Holdningen kan lett utvikle seg til at: ”det er ikke så farlig”.

Fordi katter er gratis medfører det ikke noe økonomisk tap for de personene som mister katten sin. De kan skaffe seg en ny katt helt gratis, nesten uten ventetid. Derfor er det ikke alle som har medfølelse med mennesker som har mistet katten sin. Katten i seg selv tenkes det enda sjeldnere på. Derfor tror jeg ikke kattens egenverdi vil økes i særlig grad ved at katter selges og ikke gis bort, men respekten for eierens sentimentale verdi vil muligens strykes.

8.11 Levende vesener eller eiendom?

Å betale for dyr kan gjøre dem til objekter og de kan reduseres til eiendom. Språket når vi snakker om dyrehold er tydelig farget av dette. Vi spør gjerne andre mennesker hvor de har *kjøpt* dyret sitt og hvor mye det *kostet*. De som har dyr refereres til som *dyreeiere*. Dyrene er deres eiendom og de står fritt til å gjøre hva de vil med dem. Mange mennesker som er vitner til dyremishandling og vanskjøtsel kvier seg derfor for å melde fra om dette. Forklaringen er gjerne at ”det er ikke deres sak”. Men når en lov brytes er det hele samfunnets sak.

9. Produksjonsdyr

9.1 Forskjellen på produksjonsdyr og kjæledyr

Forskjellen på produksjonsdyr og kjæledyr er genetisk liten, men sosialt stor. For eksempel kan en gris med rett trening lære seg flere triks, slik en hund kan, og de ligger ganske likt på intelligensnivå. Man kan også nevne at hunder spises i asiatiske land, slik som vi spiser gris her. De fleste produksjonsdyr og kjæledyr er også pattedyr og føder levende unger som de selv oppfostrer til de klarer seg selv. Men disse dyrene har ulike sosiale funksjoner. Man kan på mange måter si at produksjonsdyr ikke har sosiale funksjoner, mens dette er hovedfunksjonen til kjæledyrene. I dagens samfunn har vi ikke lenger ”behov” for dyrene vi omgir oss med i våre hjem slik man hadde før. Før fungerte hunder som vakthold og katter som skadedyrutryddere, mens de i dag fyller en sosial rolle i familien.

”Menneskers forhold til dyrene er todelt. På den ene siden trekkes kjæledyr inn i familien som fullverdige medlemmer. På den andre siden blir hvert enkelt produksjonsdyr på grunn av større enheter, høyere teknologi og økt effektivitet, tildelt mindre tid og engasjement.” (Berg 1992)

9.2 Kjæledyr som familiemedlemmer

Det er en vesentlig forskjell på produksjonsdyr og kjæledyrs plass i samfunnet og det virker paradoksalt at mens produksjonsdyrene lider mer og mer i vår jakt på billig kjøtt, tas kjæledyrene i stadig større grad inn i familien. Tidligere var det ikke vanlig at hunden bodde inne i huset, men gjerne i et eget hundehus og den tilbrakte mesteparten av tiden utendørs. I dag er det regelen mer enn unntaket at hunden bor inne i huset sammen med resten av familien og det er heller ikke uvanlig at den sover i samme seng som sine eiere. De senere år har det også her i Norge blitt en økt produksjon av designerklær til og møbler til kjæledyrene. Eksempler på dette er internettbutikker som for eksempel www.petshopgirls.no. Her er det ikke noe problem å brenne av noen tusenlapper i luksusartikler til hund og katt.

9.3 Produksjonsdyr eller maskiner?

Mens kjæledyrene ligger komfortabelt på en spesialdesignet silkeseng presses produksjonsdyrene inn på stadig trangere båser for at vi skal kunne kjøpe enda billigere egg, kjøtt og melk. Kjæledyrene opphøyes til fullverdige familiemedlemmer, mens produksjonsdyrene omdannet til rene kjøttproduksjonsmaskiner. På denne måten er det enklere å skyve fra seg det moralske ansvaret for produksjonsdyrenes levetilstand.

”Slik er for eksempel slakteriene plassert langt fra der folk ferdes, for at spor av den nærmest hemmelige slaktingen av dyrene på innsiden, skal nå menneskene på utsiden.” (Sollund 2004)

9.4 Slakterier – bortgjemte drapsfabrikker?

Mange mennesker lukker øynene for produksjonsdyrenes lidelser. Det er oppsiktsvekkende å høre om hvor slakteriene plasseres. De gjemmes bort fra allmennheten nesten som konsentrasjonsleirene ble gjemt bort under andre verdenskrig. Sjokket var derfor stort for innbyggerne i Oranienburg da de kom innenfor murene i konsentrasjonsleiren Sachsenhausen.

”I år etter år hadde folk i Oranienburg sett fangene marsjere gjennom gatene. De hadde sett dem når de deltok i reparasjonsarbeidet på veier og gater. De hadde sett dem hente ut ueksploderte bomber i ruinene. I år etter år hadde de kjent røyklukten fra krematoriet, særlig ved visse vindretninger. Ved selvsyn kunne oranienburgerne nå se hva som hadde foregått innenfor murene i årene 1936-45.” (Ottosen 2004)

Min mening med dette er ikke å likestille Norges slakterhus med holocaust, men sammenlikningen har blitt gjort av flere dyrevernerne. Livsvilkårene var dårlige og verdien av liv var lik null. Slik kan man dra en sammenlikning. Ikke for å nedvurdere jødernes lidelser i konsentrasjonsleirene, men for å belyse produksjonsdyrenes tilstand på en ny måte. Et annet eksempel på sammenlikningen mellom nazismen og kjøttindustrien finner vi i Liv Klungsøys bok:

”Noen vil kanskje synes at sammenlikningen er litt søkt, men det er faktisk en rekke paralleller mellom vår behandling av dyr og nazistenes behandling av jøder. Ved å avpersonifisere og avpolitisere et moralsk anliggende, er det nesten ikke grenser for hva makthavere kan få seg til å gjøre.” (Klungsøyr 1991)

Også Peter Singer har dratt en parallell mellom nazismens behandling av sine fanger og menneskers behandling av dyr. Denne sammenlikningen blir vel og merke gjort mellom fanger og forsøksdyr.

”Under naziregimet i Tyskland deltok nesten to hundre leger – noen av dem fremstående i legevitenskapens verden – i eksperiment på jøder samt russiske og polske fanger. En del av eksperimentene ble tatt opp på forelesninger ved medisinske høyskoler, og tusenvis av leger visste om at de pågikk. Protokollen viser at leger rolig satt og hørte på andre legers muntlige beskrivelser av hvordan man påførte disse ”mindreverdige raser” forferdelige skader(...) Parallellene mellom denne holdningen og den holdningen forskere har til dyr i dag er slående” (Singer 2002)

Jeg tror man skal være forsiktig med å sammenlikne noe som helst med nazismen og holocaust, men sammenlikningen har blitt gjort av flere mennesker og derfor mener jeg at det er på sin plass å nevne det i denne oppgaven. Det er en interessant parallell som kan gi et nytt inntrykk av menneskers behandling av dyr. Samtidig får de nevnte eksemplene en til å lure på om det kommer til å skje en endring i menneskers syn på dyr. Kanskje vil det, som Singer mener, komme en endring ved hjelp av det etiske resonnement.

”Styrken i argumentene for dyrenes frigjøring ligger i bevegelsens etiske engasjement. Moralsk sett sitter vi med de beste kortene på hånden.” (Singer 2002)

9.5 Kjøttet i butikken var en gang et dyr... eller var det det?

Som jeg har nevnt ovenfor blir slakteriene gjemt bort for at mennesker skal slippe å se dem. Mange mennesker foretrekker ikke å tenke på at kjøttet de kjøper ferdig pakket i butikken, en gang har vært et levende dyr.

”En norsk undersøkelse viser at en av seks forbrukere *mister* lysten på kjøtt når de tenker på at kjøttet de spiser har vært et levende dyr (Berg 2002) Dersom vi *rasjonelt* sett ikke ser noen ting i veien for å spise kjøtt, burde vi kanskje avlegge slakteriet eller den industrielle gården et besøk, for å se om vi ville *føle* annerledes.” (Sollund 2004)

Undersøkelsen Sollund skriver om viser at mennesker bryr seg om dyr, men av hensyn til seg selv foretrekker de ikke å tenke på at kjøttet kommer fra et levende dyr. Det er enklere bare å tenke på det som kjøtt eller mat.

Singer nevner også dette paradokset. Mennesker vil spise kjøtt, men de vil ikke minnes på hvor det kommer fra.

”Både kjøtt og fjærfe er pent pakket inn i plast når vi kjøper det. Det blør knapt. Det er ikke noen grunn til å assosiere denne pakken med et dyr som lever, puster, beveger seg og lider. Selve ordene vi bruker skjuler varens opprinnelse: Vi spiser biff, ikke okse, kalv, eller ku og vi spiser koteletter, ikke gris.” (Singer 2002)

Det er interessant hvordan alle spor av hva vi egentlig spiser viskes ut. Slakteriene skjules, språket kamuflerer hva vi egentlig spiser og hvis man blir minnet på at man spiser et dyr, mister mange matlysten. Et eksempel på dette kan man også finne i Aftenposten 19.02.2007 der det skrives om Karina Angvik som under tacomiddagen sin fikk det hun mener er dyrehår i munnen. Selvfølgelig er det en lite hyggelig opplevelse å få hår i munnen, men i dette tilfellet kan det virke som at noe av grunnen var påminnelsen om at det var et tidligere dyr som lå på tallerkenen.

”Hun spyttet ut den vemmelige blandingen av kjøttdeig og det hun mener var hår, produsert av Nortura (tidligere Gilde).” (Olsen and Dregelid 2007)

Det viste seg imidlertid at den såkalte dyrepelsen var plantefiber. Allikevel skaper det kaos når noen tror at de har funnet spor av et dyr i middagen de spiser som, ironisk nok, er dyr. Kjøttdeigen som ellers hadde vært et smakfullt måltid får betegnelsen ”en vemmelig blanding” og spyttes ut.

9.6 Produksjonsdyrs velferd – er det mulig?

Det er nokså klart at det er produksjonsdyrene som har de dårligste etiske betingelsene i samfunnet. Deres lidelser kommer ikke frem i media og de fleste mennesker gjør sitt beste for

ikke å tenke på det. Produksjonsdyr som blir alt opp i stor målestokk får ikke utført sine normale atferder, noe som kan være meget frustrerende.

”Når etologer skal finne frem til det best egnede miljøet for husdyr, tar en gjerne utgangspunkt i dyras atferd ute i naturen, eller i såkalte seminaturlige miljøer der husdyr holdes i en utendørs innhegning med naturlig vegetasjon. En kan også sammenlikne husdyras atferder med atferd hos viltlevende slektninger. Slike studier har vist at våre husdyr ikke har mistet none atferder under domestiseringen. Setter vi en gris eller høns ut i naturen vil de oppføre seg omtrent identisk med villsvin eller ville hønsefugler.” (Braastad 1995)

Husdyr som holdes på gårder hvor de ikke kan utføre sin naturlige atferd mister den ikke, de er bare ikke i stand til å leve ut sine naturlige behov. På en måte kan det være betryggende å vite at dyrene ikke blir fratatt sin natur, men på en annen side må det føre til mye frustrasjon for dyrene å ha trang til en atferd de ikke har mulighet til å utføre. Frustrasjon over ikke å ha mulighet til å gjøre det som er naturlig for dyrene kan tvinge frem tvangshandlinger eller apati, såkalte stereotypier.

”Ei ku kan ete i opptil 9 timer pr. dag på beite. I fjøset får hun mye fabrikkbehandler fôr, kraftfôr. Dette fører til at etingen tar mye kortere tid enn normalt, noe som kan føre til stereotypier som tungerulling” (Braastad 1995)

Produksjonsdyrs formål er å bli kjøttvarer. De skal omdanne minst mulig fôr til mest mulig kjøtt for at driften skal være lønnsom for bonden. Dessverre har denne driften negativ påvirkning på dyrene. Tvangshandlingene som observeres et tegn på dette.

Dersom for eksempel hunder hadde blitt behandlet som produksjonsdyrene blir behandlet, ville eierne av dyrene blitt anmeldt til Dyrebeskyttelsen eller til politiet. Sannsynligvis ville løsningen ha vært å avlive hunden. Kanskje er det grunnen til at folk flest ikke reagerer på produksjonsdyrenes forhold. De skal uansett etter ganske kort tid avlives og omdannes til koteletter og annen middagsmat. Lidelsene produksjonsdyr gjennomgår er midlertidige og de skal uansett slaktes. Mange mennesker mener at produksjonsdyrs liv har en mening – å bli til mat for oss mennesker. Hvis ikke vi hadde hatt interesse av å ale dem opp for å spise dem, hadde de heller ikke eksistert...

”The woman (A) in the next quotation adopts an integrity argument in rejecting docking. She is rebuffed by a man (B) who reduces pigs to the status (as she would presumably see the matter) of objects:

A: There we are again! We do so many strange things, altering nature and the like. When a pig is born with a tail, why not keep it? We don’t cut the nose of each other, do we??

B: But the pigs are born with the purpose of being slaughtered, aren’t they... but” (Lassen, P. et al. 2006)

Denne diskusjonen tar ikke bare opp hvorfor griser blir født, men den tar også opp spørsmålet om hva dyr egentlig *er*. Er de bare objekter for å skaffe menneskene det de ønsker, eller er de levende individer med ønsker og behov? Man kan også stille spørsmålet og hvilken verdi produksjonsdyrene har. Har de bare produksjonsverdi, eller skal man også tilegne dem egenverdi og dermed moralsk verdi?

”I staten Pennsylvania og enkelte andre stater i USA gjelder dyrevernloven for selskapsdyr og hobbydyr, mens produksjonsdyr er unntatt fra lovens beskyttelse (Marcus 1998:95). Den juridiske logikken ligger i at dyr som har navn og individualitet i forhold til ett eller flere mennesker, skal beskyttes av loven fordi slike dyrs lidelse *krenker mennesker*, mens navnløse dyr i flokk ikke angår noe menneske, og derfor ikke skal ha beskyttelse! (Børresen 2000)

Også her ser vi dualiteten mellom produksjonsdyr og kjæledyr. Dersom et dyr skal slaktes og dermed ofre sitt liv for å bli menneskeføde, skal det ikke ha noen rettigheter, mens hvis det skal leve i fordragelighet som kjæledyr så skal det ha rettigheter. I begge tilfeller kan man si at dyret blir gjort til et objekt. Produksjonsdyret er et objekt som skal omdannes til mat, og kjæledyret er eiendom som skal passes på og vernes av loven. Årsaken til de amerikanske kjæledyrenes rettigheter har ikke så mye med dyret selv og dets egenverdi å gjøre, men snarere den verdien de har for menneskene. Det være seg pengeverdi eller sentimental verdi.

”Det finnes ingen grunn til å anta at evnen til å føle sult, redsel og smerte hos en sau som lever blant tusen andre sauer, er vesensforskjellig fra tilsvarende evner hos en sau som har rødt bånd rundt halsen, navn, og går og gresser i bakhagen til en menneskefamilie.” (Børresen 2000)

Mennesker er villige til å akseptere mer lidelse hos de dyrene de ikke ser til daglig, men kanskje enda viktigere har mennesker høyere toleranse for lidelser hos dyr som etter hvert vil gagne dem i form av et smakfullt måltid. Det er lettere å sette seg opp mot mishandling av kjæledyr fordi man selv har ren samvittighet på det området. Man ville aldri spise et kjæledyr. Det er vanskeligere å protestere mot en industri en selv benytter seg av og på den måten støtter økonomisk. Selv om man setter skillet mellom kjæledyr og produksjonsdyr er det problematisk fra et etisk synspunkt å skille mellom disse gruppene på den måten at den ene gruppen skal utnyttes, mens den andre gruppen skal beskyttes mot alt vondt. Spesielt problematisk kan dette være i tilfeller der noen dyrearter kan være både kjæledyr og produksjonsdyr, for eksempel med kaninen.

9.7 Kaninen – mat eller kjæledyr

Mange barn i Norge har en eller annen gang hatt en kanin som kjæledyr. Det som er interessant med kaninen er at den også er vanlig mat å spise. Ved slike anledninger kan man virkelig se todeltheten i menneskers syn på dyr. Kjæledyrene skal beskyttes og behandles godt, mens produksjonsdyrene i vesentlig grad blir oversett. 4.5.2007 skriver VG om Valdres-ungdommen som oppfordrer nordmenn til å spise mer kaninkjøtt. De har startet en egen bedrift som tilbereder og selger kanin-wok. Det synes mange er problematisk. Ikke fordi de prinsipielt synes at det er noe galt i å drepe og spise dyr, men fordi kaninen for mange er et kjæledyr.

”Jeg tør ikke å smake. Kaniner er kjæledyr og går rundt i hagen. De skal ikke spises, sier Elin Gladheim fra Valdres.” (Nydal 2007)

Det oppleves som problematisk å spise det som også kan være kjæledyr. Mye av grunnen ligger nok i hvordan man blir oppdratt. De fleste foreldre lar barna sine hilse på små søte kjæledyr og innprenter at man skal være snill mot dyr. Det er heller sjeldent at foreldre tar med barna sine til en gård som aler opp produksjonsdyr. Derfor har man heller ikke noe forhold til produksjonsdyrene og det er mindre problematisk å spise dem, men å spise en kanin er verre. Mange har klappet og kost med kanin og vil derfor synes at det er feil å spise dem. Man finner igjen noe av moralen fra Hakkebakkeskogen, setningen om at: ”man spiser ikke venner”. Samtidig kan man sitere det engelske uttrykket ”a stranger’s just a friend you

haven't met''. Kanskje ville menneskers forhold til produksjonsdyr vært annerledes dersom de hadde hatt mer kjennskap til dem...

I sin biografi om Karen Blixen skriver Kåre Knutsen at Blixen var skeptisk til moral mot dyr bestemt av sentimentale verdier og følelser. For eksempel mente hun at hundeeiere ikke kunne godta forsøk på andre hunder, selv om det ville kunne hjelpe menneskeheten.

”Konsekvensen for den hundeeier som mener det er nødvendig å benytte forsøkshuder, må være at han er villig til å ofre sin egen hund. ”For” sier hun, ”så hårfint kan ikke grensen for ’nødvendigheten’ trekkes at vår egen kjære hund, vår bjeffende gode venn gjerne kan spares, men de fattige herreløse hunder de må ofres”” (Knutsen 1982)

Dyrs rettigheter bestemmes i stor grad av deres betydning og verdi for menneskene. Produksjonsdyr har, for de fleste, kun produksjonsverdi, og man vil da ønske å omdanne minst mulig fôr til mest mulig kjøtt for å skaffe seg størst mulig overskudd og økonomisk fortjeneste.

”I hvor stor grad har vi imidlertid rett til å utnytte dyreverdenen? Har vi rett til å ta fra dyrene alt velvære i livet for – i et hurtigere tempo – å presse mer penger ut fra skrottene deres? Har vi rett til å behandle levende vesenet utelukkende som matvaremaskiner? Hvor setter vi grensen og innrømmer at vi driver dyrplageri?” (Harrison 1965)

Ruth Harrisons bok, Animal Machines, var en av de første bøkene som virkelig satte fokus på produksjonsdyrs velferd, eller snarere mangel på sådan. Hun poengterer i boken at dette ikke bare er umoralsk, men det er også en uheldig måte å fremstille mat på. Harrison peker på at produksjonsdyrene får medisiner som antibiotika for at de skal holdes friske og at disse medisinene fortsatt kan finnes i det kjøttet som menneskene spiser.

9.8 Den vestlige verdens kjøttkonsum

Kjøtt er i dag en vanlig ingrediens i de aller fleste retter. Å finne et ferdig matprodukt som ikke inneholder kjøtt er en utfordring. Likedan er det vanskelig å finne retter som ikke inneholder kjøtt i en vanlig kantine eller restaurant. Det er tydelig at kjøttkonsumet vårt er stort. Men man kan også spørre seg om det er *for stort*. I tillegg til hensyn til dyrevelferd, har

det i det siste blitt rettet oppmerksomhet til det miljøvernsmessige problemet med kjøttproduksjon. I følge nettsiden etiskforbruk.no kan noe av skylden legges på ernæringseksperter som Fedon Lindberg som oppfordrer mennesker til å spise flere proteiner og færre karbohydrater. Kjøtt er som kjent en kilde til protein, men kjøttvarer kan innebære store konsekvenser for miljøet. I følge etiskforbruk.no vil 90% av energien forsvinne på veien dersom vi spiser et dyr som er fôret på korn i stedet for selv å spise kornet.

”Man må gi en kalv hele 21 kilo proteiner for å få et eneste kilo animalske proteiner som et menneske kan spise. Vi får tilbake mindre enn fem prosent av det som forbrukes. Det er ikke rart at Frances Moore Lappé kalte denne formen for jordbruk ’en omvendt proteinfabrikk.’” (Singer 2002)

Et interessant poeng som kommer frem av denne måten å resonnerer på er hvordan menneskene og da helst de menneskene som bor i den vestlige delen av verden, ikke bare utnytter ressursene slik det passer dem, men også deres mangel på fremsynthet. Et argument som flere dyrevernerne blir møtt med er ”hva med alle menneskene som sulter i verden? Er det ikke viktigere å tenke på dem?” Ironisk nok ville det også være til ”de sultende menneskenes” beste dersom mennesker i den vestlige delen av verden kuttet ned på vårt kjøttkonsum, fordi det ville blitt frigjort mer proteinrik mat dom for eksempel korn til flere mennesker, i stedet for å bruke dette til dyrefôr.

9.9 Case: Når økonomien ikke tåler økologien

Fru Hansen er enke og minstepensjonist, og lever på begrensede midler. Hun vokste opp på en bondegård der dyrene ble satt stor pris på for det de kunne bidra med. Familien visste at dyrene var en stor del av deres livsgrunnlag og respekterte dette. Fru Hansen er sjokkert over hvordan produksjonsdyrene lever i dag og måten de blir behandlet på. Hun ønsker å handle økologiske varer, men føler at hun ikke har råd til den prisøkningen det vil medføre for henne. Samtidig spør hun seg selv om hvor mye det egentlig betyr at hun, som bare er et menneske, lar være å kjøpe de vanlige og billige kjøttvarene. Hvis ikke alt det rimelige kjøttet blir solgt, blir det kastet, og det er jo også synd å kaste mat.

Fru Hansens problem gjelder penger. Det er vanskelig å ha et etisk forbruk med begrensede midler. Samtidig har matvareprisene gått ned, og man trenger ikke lenger å bruke så stor del

av lønna for å kjøpe mat. Man kan velge å bruke noe mer av inntektene på å handle etiske varer, eller man kan velge å handle billig mat for å kunne bruke de resterende pengene på ting som klær og lignende.

Hva ville Singer og Regan si?

For Peter Singer og Tom Regan er ikke dette noen særlig relevant problemstilling. De mener begge to at mennesker bør unngå å spise kjøtt. Singer peker på at kjøtt ikke er nødvendig, og at mennesker kan leve et godt liv uten kjøtt som en del av kostholdet.

En tilnærming til problemet basert på Singers utilitarisme

Mange mennesker har holdningen at ”det har ikke noe å si hva jeg gjør, når så mange andre gjør noe helt annet”. Men hvis alle skulle tenke på denne måten ville det aldri ha skjedd store ting og forandringer i verden. Derfor *har* det noe å si hva fru Hansen velger å gjøre. Singer ville nok foretrekke at hun ble vegetarianer, men å velge økologiske varer gir også uttrykk for at dyrevelferd og miljø er viktig.

”Men vi må ofte satse selv om vi ikke er sikre på suksess, og hvis dette er det eneste argumentet, så taler det ikke imot å bli vegetarianer. Ingen av de store bevegelsene mot undertrykkelse og urettferdighet ville ha eksistert hvis lederne ventet med å begynne å anstrenge seg til de var sikre på å lykkes.” (Singer 2002)

Her er det ”mange bekker små gjør stor å” begrepet som gjelder. Hvis mange individer slutter seg til et engasjement vil det til slutt bli en stor gruppe. Det er lett å tenke at et menneske ikke utgjør noen forskjell, men det er gjennom mange individer som tenker likt at endringene skjer. Derfor er det viktig at man gjør de valgene man selv mener er riktige, og ikke bare følger strømmen.

En tilnærming ut i fra Tom Regans kantianisme

Tom Regan mener at alle dyr er intelligente og sofistikerte skapninger som har egenverdi i kraft av å være til, ikke på grunn av deres nytte for menneskene. Han mener at dyr er subjekt-for-et-liv.

”To be subject-of-a-life is to be an individual whose life is characterized by those features explored in the opening chapters of the present work: that is individuals are subject-of-a-life if

they have beliefs and desires; perception, memory and a sense of the future, including their own future; an emotional life together with feelings of pleasure and pain; preference and welfare-interests; the ability to initiative action in pursuit of their desires and goals(...)" (Regan 1983)

Ut i fra det Tom Regan sier om dyr, bør ikke fru Hansen spise kjøtt overhodet, fordi det ikke er moralsk forsvarlig å spise dyr som har ønsker og behov og som ville *ønske* at de ikke ble spist.

9.10 Gode tilbud eller etisk forbruk?

Etterspørselen på rimelig kjøtt er stor. Dette fører til at produksjonsdyrene må produsere enda mer for at salg av det billige kjøttet skal lønne seg for bøndene. 9.3.2007 skriver Dagsavisen at vi nordmenn bruker stadig mindre andel av lønningen på mat. 1 time og 55 minutter må man i dag jobbe for å få råd til å handle inn mat til hele uka, og det er nesten 3 timer mindre enn for 20 år siden skriver avisen. Dette er ikke noe nytt fenomen. Ruth Harrison skriver også om dette problemet i forhold til den massive produksjonen av kyllinger, eller broilere.

"Supermarkedene har tatt imot broilere med begjærighet. Det er et av de nyeste tegn på velstand. De blir gitt bort når en ny forretning åpner, eller solgt med tap for å lokke inn kunder. Det er vel og bra. Men kundene blir vant til de lave prisene, og det er vanskelig å få vennet dem til realistiske priser igjen senere." (Harrison 1965)

Dette presset på lave priser gjør at kjøttindustrien må produsere enda mer kjøtt på en mer kostnadseffektiv måte for ikke å gå med underskudd. Dette medfører dårligere forhold for produksjonsdyrene. De fleste ønsker at dyr skal ha det godt, men mennesket er rask til å rasjonalisere sine valg og handlinger. Mange mener at det er naturens gang at mennesker spiser dyr, at produksjonsdyrene ikke kjenner noen anen hverdag, og at det derfor ikke betyr så mye hvilke betingelser som gjelder for produksjonsdyrs velferd.

"Ja, de fleste av oss vil at dyr skal ha det bra, men når det gjelder produksjonsdyrene og dyr som brukes i forskning, da aksepteres mye, fordi vi tror det er "nødvendig". Dette med nødvendighet er blitt til de grader innpodet i oss, at vi nesten ikke tør å reise de naturlige

spørsmålene, ”nødvendig for hvem? Eller nødvendig for hva?” For slik er jo Utviklingen, og den synes vi ikke vi kan gjøre noe med” (Klungesøyr 1991)

Det er ikke bare produksjonsdyrene som lider under denne utviklingen, men også miljøet. Er det virkelig nødvendig å spise så mye kjøtt som det vi nå gjør? Mange steder i verden lever mennesker på et atskillig mindre kjøttforbruk enn det vi nordmenn gjør. I følge en artikkel i avisen Vårt Land 19.01.2007 spiser hver nordmann gjennomsnittlig 71 kilo kjøtt årlig.

”Forbrukstallet kommer fram i rapporten Utviklingen i norsk kosthold 2006 utgitt av Sosial- og helsedirektoratet (SHdir), som også opplyser at siden 1989 har kjøttforbruket økt med 18 kilo per person per år” (Bjåen 2007)

Tallene fra denne undersøkelsen burde si det meste. Forbruket av kjøtt er mye høyere enn det det trenger å være. Ikke bare er dette overforbruk som rammer den generelle helsen og problemer med overvekt, men både produksjonsdyrene og miljøet lider under denne utviklingen.

9.11 Miljøproblemer

Vi må nok innse at vårt forbruk i dag ikke er bærekraftig nok. Ikke bare bruker vi i Vesten så store ressurser på å drive frem varer til vårt konsum av animalske produkter at dette går ut over den fattige delen av verden, men produksjonen av kjøtt, da spesielt storfekjøtt, forurenses også mer enn verdens transport til sammen.

”Kjøttproduksjon er dessverre en av de verste klimasynderne i verden. Faktisk står de bak 18 prosent av verdens klimagassutslipp. Det er mer enn utslippene fra hele transportsektoren til sammen, sier daglig leder Tone Granaas i Grønn Hverdag.” (Eng 2007)

Det lave prisnivået på dagens matvarer øker bruk og kast mentaliteten. På grunn av billige varer og god privatøkonomi kan vi velge de beste kjøttbitene fra produksjonsdyrene og kaste resten. I følge Dyrebeskyttelsen Norge kastes det 400 000 tonn kjøtt hvert år i tillegg til store antall dyr som dør på grunn av sykdommer, eller påkjenningen av transporten til slakteriet.

Bruk og kast mentaliteten hersker over alle aspekter av vårt forbruk, ikke bare forbruket av kjøttvarer. Mange ganger er det slik at det er billigere å kjøpe en ny vare enn å reparere en gammel. 27.3.2007 skriver Fædrelandsvennen om mennesker som velger å levere inn sin eldre bil til skraphandleren for å slippe å betale ny årsavgift, noe som viser at pengeverdien er viktig på Agder. Dumpingen av biler innebærer store miljøproblemer, men de dyrene som kastes uten en gang å ha hatt en emningsfull bruk innebærer også moralske problemer fordi dyrene har vært levende skapninger.

For å kunne produsere kjøtt så billig som forbrukerne ønsker, må gårdene drives i stor skala. Dette innebærer en fabrikkliknende bedrift der produksjonsdyrene er varene. Det er lett å tenke på bøndene som usympatiske mennesker, men de har ikke så mange valg. Dyrene er en del av livsgrunnlaget deres og kanskje en del av familiearven, sammen med gården. Man vet allerede når dyrene kommer til gården, eller når de blir født, at de ikke kommer til å bli lenge. Derfor eksisterer det nok en viss emosjonell distanse mellom bøndene og deres produksjonsdyr.

”Dersom både kjæledyr og produksjonsdyr døde plutselig p.g.a. skader eller sykdom, tok eierne seg mer nær av dette enn ved avlivning og slakting. Enkelte av produsentene etterlyste rubrikken: vemod. De mente at de ikke følte sorg når de sendte dyrene til slakt, men vemod” (Berg 1992)

Selv om produsentene/bøndene ikke følte sorg når dyrene ble sendt til slakt følte de vemod, viser Bergs undersøkelse. De skal godt gjøres å leve samen med dyrene og stelle og føre dem hver dag uten at det oppstår en viss kontakt mellom menneske og dyr. Allikevel skal dyrene sendes til slakt og bor bare på gården midlertidig. Av den grunn har produksjonsdyrene liten eller ingen sentimental verdi for bøndene eller produsentene. Verdien av produksjonsdyr er produksjonsverdi og pengeverdi. Pengeverdien avhenger av produksjonsverdien, og derfor legges det mye arbeid i å produsere mest mulig kjøtt, egg og melk på kortest mulig tid og med minst mulig ressurser.

Kan produksjonsdyrenes egenverdi økes?

I motsetning til tilfellet med kattene som kan oppnå høyere moralsk verdi av høyere kostnad, er det ikke like enkelt å løse problemet i forhold til produksjonsdyrene. En omlegging til økologisk landbruk kan være et bedre alternativ for dyrene, men det skaper økte kostnader.

Man kan si at økt pengeverdi på denne måten vil gi produksjonsdyrene økt moralsk verdi eller egenverdi, men denne saken har flere sider. Måten produksjonsdyr blir behandlet på er allment akseptert fordi det er ”nødvendig”. Dyrene kjenner ikke noe annet liv, og dessuten lever de ikke så lenge. Disse dyrene har heller ingen stor betydning i menneskers liv. Derfor er folk flest ikke så opptatt av produksjonsdyrenes velferd. De skal omdannes til produkter som skal selges og kjøpes, og dermed mister de sin egenverdi i moralske spørsmål. De blir til rene produkter, eller med Ruth Harrisons ord; maskiner.

Igjen ser vi at dyrenes verdi bestemmes av menneskenes forhold til dem. Menneskene, som er moralske agenter, er ansvarlige for å utforme etikken og opprettholde moralen. Dyrene er prisgitt den verdien menneskene tilegner dem. I produksjonsdyrenes tilfelle er dette bare produksjonsverdi eller nytteverdi. Fordi vår bruk av produksjonsdyr innebærer at vi dreper og spiser dem, tilegner vi dem ikke sentimental verdi eller egenverdi som ville komplisere vår bruk av disse dyrene og vår egen moral i forhold til dem. I stedet blir de redusert til objekter for menneskenes nytte.

Kan prisen økes?

Når matinnkjøpene våre utgjør en så liten del av vår lønn som den gjør, burde det ikke være det store problemet at prisen på kjøtt og andre animalske produkter settes opp dersom det kan gi produksjonsdyrene et mer verdig liv. Selvsagt må man ta med minstepensjonistene og andre med dårlig råd i beregningen, men samtidig må man spørre seg om det virkelig er en menneskerett å spise kjøtt hver eneste dag, og i den grad vi gjør det. Kjøttpålegg er vanlig til frokost, en tradisjonell norsk middag har gjerne kjøtt som hovedingrediens, og kveldsmaten inneholder også gjerne en eller annen form for kjøtt. Med høyere priser straffer man gjerne dem som ikke er problemet, de som i utgangspunktet ikke har så mye å rutte med, og dermed ikke konsumerer så mye kjøtt. Man må også ta i betraktning at det kan øke grensehandlen. Mange nordmenn velger allerede å handle mye kjøtt i utlandet fordi det er billigere der. Slik straffes også de norske produsentene, som tvinges til å produsere sitt kjøtt *enda* billigere, og dette påvirker igjen produksjonsdyrenes forhold til det verre.

Man kan allikevel spørre seg om ikke takknemligheten for et kjøttmåltid hadde vært større dersom man ikke spiste det hver dag. På denne måten kan man si at økt pengeverdi hadde hatt en viss betydning for produksjonsdyrenes egenverdi.

9.12 Økoteologiens tilnærming til dyrevelferd

I økoteologien legges det vekt på at mennesker og dyr skal kunne leve sammen. Mennesket er riktignok satt over dyrene og skal råde over dem, men dette er ingen fribillett for menneskene til å behandle dyrene som de selv finner det for godt. Menneskene har et *ansvar* overfor dyrene og mennesker og dyr har også mye til felles.

”Mennesker og dy er begge skapt på den sjette dagen, begge får en særskilt velsignelse over sine liv, både dyr og mennesker skal leve av samme mat, og i syndeflodsfortellingen bor både mennesker og dyr i den samme båten. Mennesket har riktignok en særskilt plass i relasjon til naturen, men det er en plass som vektlegger menneskets ansvar overfor andre livsvesener i kraft av vår arts særegne muligheter for å influere og kontrollere dets livssituasjon” (Kristiansen 1993)

Mennesket har et ansvar for å forvalte naturen og dyrene som er en del av naturen. Spesielt på grunn av menneskets domestisering av dyrene har vi et ansvar for deres liv og velferd. På grunn av domestiseringen er mange dyrearter ute av stand til å kunne ta vare på seg selv uten at mennesket gir det mat og nødvendig stell. Vi har blitt gitt mange fordeler ved å råde over dyrene, men ansvaret for dyrenes velferd er nesten glemt i det nye jordbruket. Dyrenes verdi er redusert til en enerådende produksjonsverdi for å skaffe menneskene mat og penger. Dyrenes naturlige behov blir i mange tilfeller oversett, noe som er i strid med dyrevernlovens § 2:

”Det skal farast vel med dyr og takast omsyn til instinkt og naturleg trong hjå dyret så det ikkje kjem i fåre for å lida i utrenghsmål.”

Som nevnt tidligere blir ikke produksjonsdyrs naturlige behov tilfredsstilt. Dette vises gjennom stereotyp atferd. Hvordan kan da produksjonsdyr bli behandlet på denne måten uten at det får konsekvenser? Kan der forklares så enkelt som at det bare har produksjonsverdi og at denne må utnyttes til det fulle, eller er det deres mangel på sentimental verdi fra menneskenes side?

Hovedårsaken til at produksjonsdyrene blir behandlet som de gjør er nok den store målestokken for produksjon. Tidligere trengte man ikke mer enn et par dyr for å kunne klare seg greit, mens man i dag er avhengig av en stor bestand med dyr for å kunne drive

produksjon på en lønnsom måte. Når man som produsent eller bonde skal forholde seg til så mange dyr, i løpet av en begrenset periode før de sendes til slakt, utvikler man ikke sterke sentimentale bånd til dyrene. Dette gjelder for alle produksjonsdyr, men de som lider mest er kanskje hønsene som lever tett på hverandre i små bur.

”Rad på rad av bur, tre høner i hvert, 700 kvcm pr. dyr (dvs litt mer enn et A4-ark), tre etager med bur i høyden.” (Klungesøyr 1991)

Høns trenger lite plass sammenlignet med storfe og derfor kan man drive denne produksjonen i enda større grad. I produksjonssystemer som nevnt ovenfor tas det ikke hensyn til høners trang til å rote i jorda eller spre vingene. I Norge er det forbudt å sette briller på høner eller brenne eller klippe nebbene deres for at de ikke skal hakke på hverandre. Hakkingen blant høns er en del av det hierarkiske systemet som hersker i hønseflokker, men når så mange høner samles på ett sted har hønene vanskelig for å opprettholde systemet fordi de ikke klarer å skille de andre hønene fra hverandre.

”Andre studier har vist at en stabil sosial rangorden der hver fugl kjenner sin plass, kan opprettholdes i flokker på opp til 90 kyllinger. Men det er åpenbart at 80 000 fugler trengt sammen i et eneste skur er en helt annen sak. Fuglene kan ikke opprettholde en sosial orden, og sloss derfor mye.” (Singer 2002)

Man skulle tro at hønene sloss og hakket enda mer når de samles på så lite plass, men ettersom de lever mesteparten av livet sitt i tussmørke, ser de ikke de andre hønene så godt og blir sløvet. I stedet for å ta atferden til dyrene som et tegn på at forholdene bør endres, endrer man i stedet betingelsene for produksjonsdyrenes liv slik at deres naturlige atferd sløves.

”Et EU-direktiv forbyr tradisjonelle bur fra 2012. Fra og med da må all eggproduksjon i Norge foregå enten i løsdriftssystemer eller i innredete bur.” (www.matportalen.no)

Dette vil si at hønene som produserer egg vil få et bedre liv, men de andre hønene, eller broilerne, som skal slaktes for kjøttets skyld, nevnes ikke.

Økoteologien peker på menneskenes ansvar overfor naturen og dyrene. Når vi aler opp dyr for at de skal produsere mat til menneskene, eller selv bli mat, har vi et ansvar for deres liv og

velferd. Riktignok har menneskene en særposisjon i naturen, men denne posisjonen må forvaltes. Vi kan ikke utnytte naturen og dyrene på en slik måte at vi glemmer våre forpliktelser. I følge et kantiansk syn er det ikke bare fordi vi på denne måten gjør urett mot dyrene, men også fordi vi gjør urett mot oss selv og menneskeheten.

Økoteologien tar opp et viktig poeng i at mennesket har et ansvar for å *forvalte* naturen og ikke bare *utnytte* den. Som Tom Regan også poengterer er menneskene moralske agenter og må handle deretter. Det vil si at menneskene har et ansvar for de som ikke kan ta ansvar for seg selv, og på denne måten opprettholde samfunnets moral. Slik produksjonsdyr og naturen blir utnyttet til industrielle formål i dag er det ganske klart at menneskene ikke forvalter ressursene på en god nok måte. Vi er på utkikk etter de billigste råvarene enten det gjelder byggematerialer eller kjøttprodukter. For mange synes prisen, eller pengeverdien, å være det viktigste kriteriet, ikke den moralske verdien. Å forvalte naturen på en bedre måte vil innebære mindre forbruk og mer økologisk landbruk. Dette vil igjen sannsynligvis øke kostnadene på varer. Men det endelige spørsmålet er ikke om vi har råd til å spise kjøtt hver dag, det er – har vi råd til å bruke opp alle jordas ressurser på en så uforsvarlig måte? Det koster å ha et etisk forbruk, men i det lange løp vil det spare jorda og miljøet. Samtidig vil det bedre produksjonsdyrenes forhold. Å ta bedre vare på dyrene vi utnytter til vår egen fordel vil, etter min mening, også føre til en bedre moral og større respekt for liv.

9.13 Singer og Regans mål om en verden av vegetarianere

Både Singer og Regan mener at moralske prinsipper taler for et vegetabilsk kosthold. At flere mennesker hadde valgt å leve som vegetarianere hadde uten tvil løst en god del av de problemer som verden sliter med i dag. Men sannsynligheten for at dette kommer til å skje i nær fremtid, tror jeg er liten. Kjøtt er et fast innslag i dietten i mange land og dette har blitt en vane som mange mennesker verken vil eller har interesse av å kvitte seg med. Mange mennesker er også overbevist om at et kosthold uten kjøtt er direkte farlig. I tillegg argumenteres det med at å spise kjøtt er naturens gang. Slik også ville dyr spiser hverandre, slik spiser mennesket andre dyr. Men det finnes allikevel en god del mennesker som avstår fra å spise kjøtt, og Peter Singer og Tom Regan er to av dem. De mener også at alle mennesker, dersom de tenker seg om, vil innse at kjøtt ikke er en nødvendig del av kostholdet og at de, med de riktige overtalelsesmetodene vil slutte å spise kjøtt.

Singers argumenter for vegetarisme

Singer mener at å bli vegetarianer er en effektiv måte å protestere mot grusomhet mot dyr på. Ved flere anledninger har varer fra ulike land blitt boikottet for å vise sin motstand mot landets politiske eller moralske standpunkter. Men ved å boikotte kjøttindustrien mener Singer at man går direkte til kilden og at dette er en mye mer effektiv måte å protestere på.

”En person som boikotter Sørafrikanske produkter for å få slutt på apartheid, oppnår ikke noe som helst dersom boikotten ikke lykkes i å tvinge hvite Sørafrikanere til å endre sin politikk (selv om anstrengelsene kan ha vært vel verd å utføre uansett utfallet). Men vegetarianere vet at de ved sine handlinger bidrar til en reduksjon i lidelse og slakting.” (Singer 2002)

Ved å bli vegetarianer minsker man, i følge Singer, lidelse og man vil også gjøre det mulig å produsere mer vegetabilsk mat for en lavere pris for miljøet.

Regans argumenter for vegetarisme

Regan er av den mening at det er obligatorisk for mennesker å bli vegetarianere. Dette på grunn av deres forpliktelser overfor dyrene, eller de moralske pasientene. Menneskene er som kjent, i følge Regan, moralske agenter og har ansvar for at moralen opprettholdes. Det medfører at menneskene må ta vare på dyrene, ikke utnytte dem for å lage smakfull mat av dem. Fordi dyrene er individer er de subjekt-for-et-liv og dermed ikke bare fornybare ressurser som kan erstattes med nye dyr.

”Any practice, institution, or other undertaking that permits or requires treating individuals with inherent value as if they were renewable resources, therefore, permits or requires treatment of these individuals that violates the respect principle. As such, the treatment the practice sanctions, and the practice itself, are unjust.” (Regan 1983)

Så lenge dyr er moralske pasienter og menneskene som moralske agenter har ansvaret for dem vil det ikke være moralsk forsvarlig å drepe og spise dem, i følge Regan. Dyr kan ikke behandles som fornybare ressurser på grunn av deres verdi som levende individer med egenverdi.

9.14 Er det moralsk forsvarlig å spise kjøtt?

I følge Singer og Regan er det ikke moralsk forsvarlig å spise kjøtt. Man vil finne få moralske argumenter for at det *er* moralsk forsvarlig, men ingen lover forbyr et kosthold som inneholder kjøtt. Det er ikke så mange mennesker som filosoferer over hva som er moralsk forsvarlig å legge på tallerkenen. For de fleste er kostholdet en vanesak de har vokst opp med siden de var små. Å endre vaner er vanskelig, og jeg tror det er vanskeligere å endre en vane som berører spørsmål om moral. Ved å endre sitt syn på å spise dyr, må man innrømme at man har tatt feil i fortiden, og gjerne at sine foreldre og besteforeldre har tatt feil og handlet mot det som kan kalles moralsk forsvarlig.

Mange mennesker mener også at kjøtt er helt nødvendig for å holde seg frisk og frykter at et rent vegetabilsk kosthold vil svekke deres allmenne helse. Regan vil allikevel si at man ikke har rett til å spise dyr av den grunn. Bare fordi man selv ville ha flere fordeler av noe, vil det ikke rettferdiggjøre at man skal la sin egen velferd gå utover andres. Singers konklusjon baserer seg på at mennesker ikke trenger å spise kjøtt for å holde seg sunne og at det da ikke kan rettferdiggjøres at man dreper og spiser dyr fordi de smaker godt.

Ut i fra et rent moralsk ståsted er det vanskelig å forsvare kjøttspising. Men virkeligheten er en annen. De fleste mennesker spiser kjøtt uten at de blir ansett som umoralske av den grunn. Kjøttspising ligger dypt innprentet i vår kultur og også ville dyr spise hverandre, så på mange måter er dette naturens gang. Men vi mennesker har valgt å skille oss fra dyrene på mange andre måter og mener at mennesket er øverst i det naturlige hierarkiet. Jeg mener at med privilegiet av å være øverst i et hierarki medfølger det ansvar for de som befinner seg under oss. Derfor er det menneskers plikt og ansvar å sørge for dyrs velferd. Det synes å være et fjernt mål å få alle mennesker til å bli vegetarianere. Derfor er den nest beste løsningen et økologisk jordbruk som opererer i samsvar med naturen og sikrer produksjonsdyr en best mulig velferd mens de lever og, så langt det er mulig, en smertefri slutt på livet. Dette burde være et moralsk minimum for produksjon av kjøtt.

10. Bruksdyr

I dag er det ikke mange dyr som blir brukt som bruksdyr. Tidligere ble hesten brukt som transport og trekkraft, mens den i dag hovedsakelig blir brukt i fritidssammenheng. Dagens bruksdyr er i hovedsak hunder. Det gjelder førerhunder, politihunder, vakthunder og til en viss grad gjeterhunder.

Førerhunder har en unik posisjon i samfunnet som følgesvenner og ”øyne” for blinde mennesker. Disse hundene har stor bruksverdi, pengeverdi og også sentimental verdi. Førerhunden har en betydelig pengeverdi. I følge nettsiden www.forerhund.no koster det 298 000 kroner å trene opp en førerhund. Et betydelig beløp som også sier noe om hvor viktige disse hundene er og hvilken betydning de har for blinde mennesker.

Naturlig nok har førerhunden ingen reell produksjonsverdi. Som med alle dyregruppene jeg har nevnt kan det allikevel diskuteres hvor stor deres egenverdi er i moralsk forstand.

Problemer som kan oppstå med førerhund

- Allergikere som reagerer på hund
- Muslimere som mener at hunder er urene dyr
- Hygienespørsmål i kafeer og lignende

10.1 Førerhunden på kafé

Tankene går lett i retning av vinneren av TV-reklamekonkurransen Gullfiskens vinner av reklameåret 2006 som omhandlet en førerhund. Hunden blir som valp terrorisert av nabohunden, en stor og skremmende schæfer som stjeler både lekene og huset til valpen. Når valpen blir voksen har den blitt førerhund og nyter godt av sin overlegne status i samfunnet. Den går fornøyd forbi schæferen som ligger ute i regnet og rett inn i den varme kafeen.

Førerhunder nyter større aktelse blant mennesker enn en vanlig hund og den slipper inn der andre hunder nektes adgang. Dette oppfattes som rett og rimelig, men det kan allikevel by på problemer. Mennesker med allergi kan få store plager av at en hund kommer inn på en kafé

der de sitter. Samtidig vil det være vanskelig for blinde mennesker å besøke en kafé dersom hunden nektes adgang.

En kafé er for mange et knutepunkt der man treffer venner og kjente. Det er et hyggelig høydepunkt i hverdagen der man kan slappe av og ta seg en matbit. Det vil knapt kunne telle som en menneskerett, men det virker urettferdig å ekskludere noen mennesker fra denne opplevelsen på grunn av et handikap. Både allergi og blindhet er handikap og dermed dukker det moralske dilemmaet om hvem som skal ut opp.

For hunden vil det være ganske likegyldig om den får komme inn på kafeen eller ikke, men sannsynligvis vil den foretrekke å være sammen med sin eier. De fleste hunder som venter på utsiden av en butikk vil bruke tiden på å stirre inn i butikkvinduet til de igjen ser eieren.

I dyreetikken vil vi også måtte ta hensyn til hunden i det moralske dilemmaet. Hundens ønske vil sannsynligvis være å være sammen med eieren sin fremfor å sitte alene på fortauet. Men dette vil være ønsket til alle hunder når eieren er på kafé. I forskrift om næringsmiddelhygiene § 27 står det: Hunder, katter eller andre dyr skal ikke tas inn i lokaler der det finnes næringsmidler. Unntatt fra denne bestemmelse er førerhund som medbringes til lokaler hvor næringsmidler omsettes. (www.lovdata.no)

Siden ”vanlige” hunder ikke er tillatt på spisesteder vil det ikke være hensikt i å diskutere denne problemstillingen i dette tilfellet.

La oss derfor gå ut i fra at førerhunden og den blinde eieren har interesse av at hunden skal få være i lokalet. De som vil ha motforestillinger mot det, vil være allergikere som i stor grad plages av allergi mot hund.

”Allergi fører til skadelige, betennelsesliknende (inflammatoriske) vevsforandringer ofte sammen med endring av reaksjonsmåten i ulike vev.” (www.allergiviten.no)

Plagene til allergikere er reelle og svært plagsomme og dette må også tas hensyn til. Allergikere som reagerer på hunder bør derfor i størst mulig grad unngå dem.

Det er to klare sider å ta hensyn til i spørsmålet om det er moralsk forsvarlig at førerhunder skal få slippe inn på spisesteder. På den ene siden har vi den blinde personen som er avhengig av førerhunden og førerhunden selv, som nevnt ovenfor antakeligvis vil ha interesse av å være med eieren inn i lokalet framfor å vente på fortauet. På den andre siden har vi allergikerne som helst vil unngå hunder.

Først kan vi sammenligne statistikken på de to gruppene. I Norge hadde ca. 16% av befolkningen allergi i 1998.

”Forekomsten i 1975 var 6 prosent, i 1985 9 prosent og 16 prosent i 1998. Det omfatter plager som høysnue, allergier, samt kontakteksem og andre allergiske sykdommer.” (Statistisk-sentralbyrå 2003)

Fordi allergiforekomsten i Norge har økt jevnt siden 1975, går jeg ut ifra at forekomsten a allergi i dag er enda høyere. Det er vanskelig å finne nøyaktige tall på hvor mange som er allergiske mot hund. Den nærmeste informasjonen jeg kunne finne var Norges Astma- og Allergiforbunds (NAAF) beregninger for hvor mange nordmenn som er allergiske mot katter.

”Som eksempel regner vi med at mellom 10 og 15 % av befolkningen er sensibilisert mot katt.” (www.naaf.no)

Rundt regnet vil det da være ca. 750,000 mennesker som lider av allergi mot pelsdyr. Det nevnes på NAAFs nettsider at katteallergener er spesielt aggressive. Derfor er det ikke sannsynlig at tallet jeg har beregnet stemmer med virkeligheten om hvor mange mennesker i Norge som er allergiske mot hunder. Meningen med dette tallet er ikke en nøyaktig statistikk med en pekepinn på omfanget av allergi mot pelsdyr i Norge.

Norges Blindeforbund har 5800 medlemmer. Dette er betydelig færre enn dem som plages av allergier, men handikappet er av større omfang.

En måte å se disse tallene på er å si at de blinde må vike fordi det finnes flere allergikere. På en annen side kan vi si at det ikke spiler noen rolle om førerhunder får slippe inn på spisesteder, siden det finnes så få av dem.

Det er fristende å gjøre en utilitaristisk tilnærming til denne problemstillingen. Det vil kunne produsere flere løsninger.

Man kan resonnerer på den måten at det finnes flere allergikere enn der finnes blinde og at det dermed burde tas mest hensyn til allergikerne. Samtidig vil det være lettere for en allergiker å se når det er hunder inne på kafeen og finne seg et annet sted å spise. Hvis det ikke finnes store mengder av blinde mennesker vil de heller ikke ta opp mange kafeer. Da finnes det mange alternativer for allergikere. Hvis vi skal anvende Benthams setning om at "hver og en skal telle for en og ingen for mer enn en" må de blinde vike for flertallet av allergiker og finne enten et alternativ til kafébesøk eller et annet sted å la hunden stå ute mens de er inne på kafeen.

Et alternativ vil kunne være at kafeer og andre spisesteder og offentlige steder innførte en slags hundeparkering. Det vil si et bur der hunden kunne stå mens eieren var inne på et sted der hunden ikke hadde adgang. Men førerhundens rolle innebærer også å lede den blinde til en ledig stol og forbi alle hindringer mot stolen. Svaret på dette problemet ville innebære noe ekstraarbeid for de ansatte. Enten ved å lede den blinde frem til et ledig bord, eller å lede hunden ut i buret etterpå og finne hunden igjen når den blinde forlot spisestedet. Det kan høres enkelt ut, men hverdagen på mange spisesteder kan være hektisk og det vil da ikke alltid være like enkelt å oppfatte når blinde mennesker trenger hjelp. Hundens funksjon er også å gjøre blinde mer selvstendige i hverdagen.

En annen løsning på dilemmaet kan være å reservere uteserveringen for blinde med førerhunder. Det vil imidlertid utestenge de blinde fra spisesteder i vinterhalvåret og er ikke en tilfredsstillende løsning.

Den beste løsningen er nok den som allerede eksisterer. At førerhunder får være med blinde overalt hvor de trenger dem. En førerhund for de blinde er på mange måter som en rullestol for de lamme. Kafeer og andre spisesteder er ikke steder man oppholder seg store deler av dagen og derfor vil det kunne aksepteres for allergikere at førerhunder har adgang. Fordi det finnes så få blinde i forhold til allergikere vil et møte mellom de to gruppene skje sjeldent, og det vil være mulig for allergikerne å unngå denne situasjonen. Mange mennesker er også allergiske mot pollen, men man kan ikke hindre at trær og blomster vokser og gror. Derfor kan man ikke nekte blinde mennesker å ta med seg sitt hjelpemiddel der de måtte ønske.

11. Norsk lov om dyrevern

11.1 Tolkning av loven

Norges lov om dyrevern fra 1974 sier i sin hovedparagraf at dyr ikke skal lide unødvendig. Mitt første inntrykk av loven var at den sikret dyrenes rettigheter godt. Problemet er at den er åpen for fortolkning. Å lide unødvendig kan fortolkes ulikt i forskjellige situasjoner. For eksempel er ordet *lide* i seg selv et ord som kan tolkes forskjellig av ulike mennesker. Smerte kan være lidelse, men er det nødvendigvis ikke. Bokmålsordboka beskriver å lide som utholde nød eller pine, å gjennomgå eller plages. Lidelse er altså ikke bare noe en opplever, men noe en utsettes for. Da vil man kunne si at dyr som ikke tas godt nok vare på, i forhold til sine mest elementære behov som unngåelse av sult, tørste og smerte, lider. Fordi dyr er så avhengige av sine eiere utsettes de for lidelse om de ikke får sine behov møtt.

Ved domestisering av dyr vil de, til en viss grad, miste sine naturlige instinkter til å overleve på egenhånd og derfor må menneskene ta vare på disse dyrene.

Dyrevernloven sier at dyr skal ha godt nok fôr, vann og stell. Dyr skal behandles godt og det er forbudt å sparke eller slå dem. Fradømming av retten til å ha dyr skjer hvis en dyreeier ved flere anledninger, eller på særlig grov måte, bryter loven. Dette fastsettes i Norsk lov om dyrevern § 32:

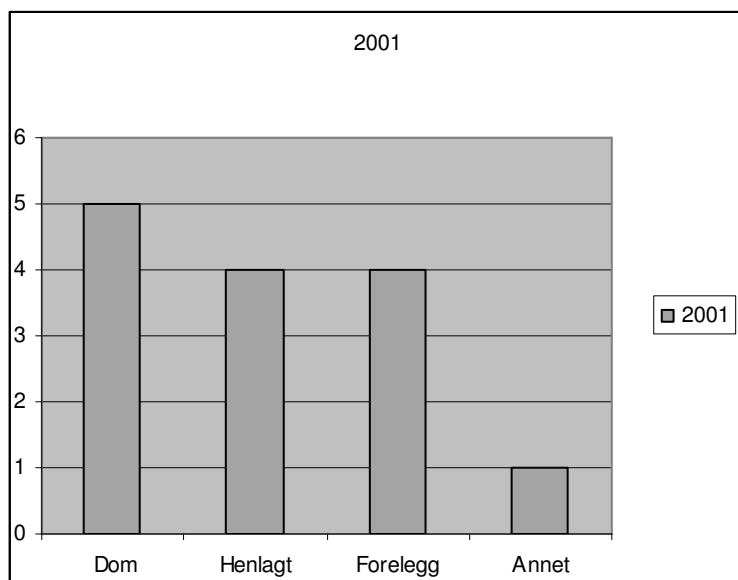
”Har nokon på serleg grov måte eller meir enn ein gong brote føresegn gjeven i eller med heimel i denne lova, kan han, for alltid eller for ei tid, frådømast retten til å eiga, ha, bruka, handla med og slakta dyr, til å stella dyr eller retten til å drive jakt og fangst. Domen kan gå ut på at den skuldige vert frådømd ein eller fleire av desse rettane eller alle og kan avgrensast til å gjelda berre sume dyreslag. Retten kan frådømast endå om dei subjektive vilkåra for straff ikkje er til stades.” (www.lovdata.no)

Loven er noe uklar, også på dette punktet. Hva er å bryte loven på særlig grov måte? Dette kan fortolkes forskjellig av ulike mennesker. Noen vil hevde at det er et særlig grovt brudd på loven dersom man stenger dyret inne uten nok mat og drikke, andre vil mene at det skal direkte slag og spark til.

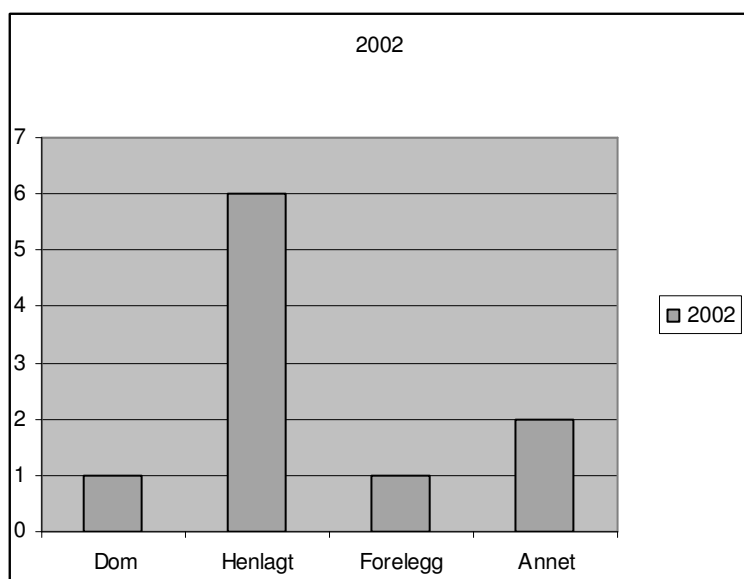
Et annet problem med opprettholdelsen av dyrevernavloven er politiets begrensede ressurser. Det vil ikke alltid være mulig å etterforske en dyrevernsak når man har flere uløste saker allerede. Dyrevernsaker kan også være vanskelige å oppklare ettersom offeret selv ikke vil kunne uttale seg.

11.2 Anmeldte dyrevernsaker på Agder

Nedenfor følger en oversikt fra Agder politidistrikt på anmeldte saker som gjelder brudd på dyrevernavloven. Jeg har valgt å se på en femårsperiode, fra 2001-2005, for å undersøke om det finnes en utvikling i antall saker og deres utfall.

Antall anmeldte saker i 2001: 15

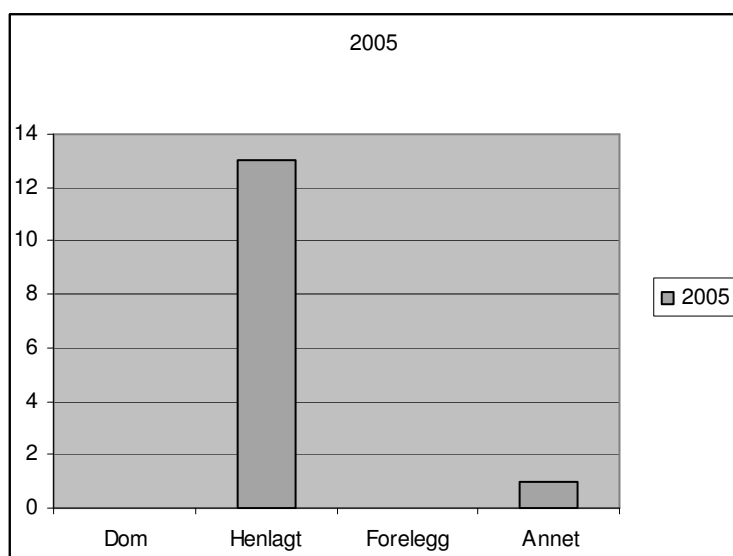
Antall anmeldte saker i 2002: 10

Antall anmeldte saker i 2003: 10

Antall anmeldte saker i 2004: 10

Antall anmeldte saker i 2005: 14

Nesten hvert år økes andelen av saker som henlegges. Antallet dommer i dyrevernsaker synker, men antallet anmeldte saker holder seg ganske stabilt, men med en viss økning. Det var registrert 14 anmeldelser i 2001, 10 anmeldelser i årene 2002, 2003, 2004, mens det i 2005 igjen gikk opp til 14. selv om det var like mange anmeldelser i 2001 og 2005, ble det 5 dommer og 4 forelegg i 2001 mot 4 henleggelses. I 2005 ble hele 13 av 14 anmeldelser

henlagt. Av denne oversikten ser man en utvikling mot det verre når det gjelder dyrs velferd på Agder.

Bør loven oppdateres?

Norsk lov om dyrevern er fra 1974 og siden den tid har mye forandret seg. Av den grunn vil det være naturlig å tenke at loven er klar for en oppdatering. Det har kommet en del nye forskrifter som skal sikre en bedre velferd for dyrene. Blant annet kom det i 2004 en ny forskrift for hold av storfe der det kreves at storfe skal ha tilgang på en bekvem liggeplass og mulighet for mosjon. Forskrift om hold av storfe sier i § 10:

”Storfe skal sikres mulighet for fri bevegelse og mosjon på beite i minimum 8 uker i løpet av sommerhalvåret. Dersom forholdene ligger til rette for det, kan mosjonskravet også oppfylles andre tider på året. Dersom storfe ikke kan slippes på beite, kan det nyttes luftegård. Luftegård skal være godkjent av Mattilsynet før den tas i bruk. Bestemmelsen om fri bevegelse og mosjon gjelder ikke for ukastrede hann dyr eldre enn seks måneder. Frem til 1. januar 2013 gjelder ikke kravet for storfe som holdes i løsdrift.” (www.lovdata.no)

Forholdene til norske dyr er i ferd med å bli tatt på alvor. Det ser man av de nye forskriftene. Lov om dyrevern skal sikre dyr deres rettigheter, men det er ikke alltid disse rettighetene blir opprettholdt. Sannsynligvis har det sammenheng med at loven kan tolkes i mange retninger. Noen dyr har også høyere status enn andre dyr og det gjør at loven tolkes i henhold til hvilken art det fornærmede dyret er. Det vil for eksempel tas mer alvorlig dersom noen har kjørt på en hund enn om de har kjørt over en padde, selv om begge dyrene kommer inn under dyrevernloven.

Et alternativ for å bedre forholdene til mange dyr vil være å innføre et dyresertifikat, eller en lisens for å holde dyr. Slik situasjonen er i dag, kan mennesker bli fradømt retten til å holde visse typer dyr over en viss periode, men det vil være vanskelig å holde oversikt over hvem som har lov til å ha dyr eller ikke. Ved kjøp og salg av dyr er det ingen krav til fremvising av papirer som viser at man er ansvarlig nok til å holde dyr.

12. Dyrs moralske verdi – en vurdering

Gjennom mine undersøkelser av anmeldelser, avisartikler og lov om dyrevern kommer det frem at loven brytes mange ganger i året, men at ikke alle forbrytelsene anmeldes. Det er heller ikke alle anmeldelsene som følges opp. Det overrasket meg hvor lett dyrevernloven kan tolkes i forskjellige retninger, og hvor mange anmeldelser som henlegges når det gjelder brudd på denne loven. Det overrasket meg også at andelen av henleggelser synes å øke. De siste årene har det blitt et økt fokus på dyrs velferd og rettigheter, og derfor ville en naturlig utvikling ha vært det motsatte.

12.1 Kjæledyrs verdi

Det er uten tvil kjæledyrene som har den største sentimentale verdien. De tas inn i familien uten annet formål enn å være til glede og selskap for menneskene i familien. Den sentimentale verdien synes generelt å være aller størst i forhold til hunden på samfunnsbasis. Det kan ha mange grunner. En av grunnene kan være medias positive fremstilling av hunden som trofast følgesvenn for mennesker.

I VGs artikkel om terrieren George var det, som tidligere nevnt, hunder som *angrep* barna, men det er heltedåden til hunden George som vektlegges. Slik fremstilles hunden ofte i media. Det fortelles også om hunder som angriper mennesker og som biter, men det generelle bildet som males av hunden er at den er snill og trofast. Dette er egenskaper som man normalt bruker til å omtale mennesker, men svært ofte også om hunden. Det sier noe om hundens spesielle plass hos menneskene. Hunder ofrer gjerne alt for sine eiere og denne egenskapen blir beundret. Sannsynligvis er det derfor de fleste mennesker reagerer særlig sterkt når en dyremishandlingssak omhandler hunder, slik som saken om hunden Siba i Lillesand.

Hunder blir sjelden gitt bort – de selges. Når det gjelder katter er det det motsatte som gjelder. De selges sjelden og gis nesten utelukkende bort. Katten har ikke den samme posisjonen i samfunnet som hunden har, men de fleste katteeiere tilegner katten sin stor sentimental verdi. Katter angriper så godt som aldri mennesker, slik hunder kan gjøre. Katter er også mer selvstendige enn hunder og derfor oppfattes de nok ikke som like trofaste.

Som nevnt har ikke kjæledyr noen direkte funksjon og derfor er bruksverdien liten. Det finnes imidlertid en moderat grad av produksjonsverdi. Dette gjelder helst hunder som får valper som selges med fortjeneste. Det anses ikke som noen stor fortjeneste å drive oppdrett, men mer som en hobby. Allikevel er det en måte å skaffe seg ekstra inntekter på, og slik kan man si at de kjæledyr som produserer avkom som kan selges har en viss produksjonsverdi. Igjen kommer hunden heldigere ut enn katten fordi kattunger i svært stor grad gis bort.

Pengeverdien er størst hos dyr som hest og hund. Dette er også dyr som nyter en viss aktelse i samfunnet. Pengeverdi er en vanlig måte å måle verdi på, og dette gjelder også kjæledyr. Pengeverdi på kjæledyr kan være grunnen til at katten i Norge har blitt stemplet som ”bare en katt”.

Egenverdien, eller den moralske verdien på kjæledyr varierer avhengig av hvilken art kjæledyret tilhører. Mest aktelse har hunden og hesten, mens katten er den som har lavest moralsk verdi. For å likestille den med andre kjæledyr bør den bli solgt i stedet for å bli gitt bort. På denne måten virker katten viktigere og man vil sile ut de useriøse katteeierne som bare vil ha katt fordi det er et gratis alternativ. Samfunnsmessig er det også mulig at katten vil få høyere status, og at det på denne måten vil bli færre saker der tilfeldig forbipasserende katter blir mishandlet, torturert og drept uten grunn.

12.2 Produksjonsdyrs verdi

Av de tre grupper med dyr jeg har tatt opp er produksjonsdyrene uten tvil den gruppen som har minst sentimental verdi. De er på mange måter gjemt og glemt. Som nevnt tidligere føler en del produsenter eller bønder vemod når de sender dyrene til slakt, men det er ingen direkte sorgfølelse. Bøndene tilegner produksjonsdyrene en viss sentimental verdi, men folk flest som bare er konsumenter av det ferdige kjøttproduktet, vil nok ikke tilegne disse dyrene annet enn produksjonsverdi. Produksjonsdyr blir, mer enn andre grupper dyr, redusert til objekter. De fleste vil ikke en gang tenke på at kjøttet de spiser har vært et levende dyr.

Produksjonsdyr har, avhengig av hvor mye de produserer (produksjonsverdien), pengeverdi for bonden eller produsenten. De selges for å bli til kjøtt og man er her, som i alle andre industrier, avhengig av å gå i overskudd. Mat har blitt billigere i Norge og dette medfører en

lavere pengeverdi på produksjonsdyr, noe som igjen fører til at produksjonsverdien må økes. På denne måten reduseres den sentimentale verdien ytterligere.

Moralsk verdi er liten i forhold til produksjonsdyr. De ales opp for et formål – å bli mat. Det er vanskelig å ha et moralsk forhold til det som ligger på tallerkenen og derfor prøver de fleste å glemme at det som nå er kjøtt en gang var dyr.

12.3 Bruksdyr

Bruksverdien er stor hos førerhunder. Disse hundene gir blinde mennesker tilbake noe av selvstendigheten sin, og de blir ikke like avhengig av hjelp fra andre mennesker. Dette betyr mye for de fleste som er blinde. Å føle seg fri og uavhengig er en viktig egenskap og det letter hverdagen betraktelig å kunne klare seg på egenhånd.

Blinde lever like tett på sine førerhunder som det vanlige hundeeiere gjør med sine hunder. Kanskje er båndet enda tettere siden førerhunden har adgang til steder der ”vanlige” hunder ikke slipper inn. Derfor er den blinde og førerhunden sammen stort sett hele døgnet. Båndet mellom de to er sannsynligvis meget sterkt og de er gjensidig avhengige av hverandre. Hunden stoler på at mennesket gir den mat og vann og annet stell, mens det blinde mennesket trenger hunden for å kunne utføre ulike operasjoner i dagliglivet. Jeg antar ut i fra dette at den sentimentale verdien er svært høy med en førerhund.

Også pengeverdien er stor hos førerhunden. Det koster nesten 300 000 kroner å trene opp en førerhund i Norge. Dette er et ganske betydelig beløp, så førerhunder er nok de dyrene som har den største pengeverdien i landet.

Bruksdyr, som førerhunder, nyter stor aktelse i samfunnet. De er trent opp for å hjelpe blinde mennesker og man kan tydelig se at dette betyr mye for blinde. Førerhunder har adgang til alle steder der eieren går og dermed blir den mer inkludert i samfunnet. Førerhunder er nok innehavere av førsteplassen når det gjelder dyrs moralske verdi.

12.4 Hva er avgjørende for dyrs moralske verdi?

Det virker som at dyrs *egenskaper* og *funksjoner* er avgjørende for deres moralske verdi. Det betyr at dyrets egenskaper som for eksempel hundens lojalitet og dens funksjon som selskap

og glede for mennesker spiller en rolle for hvordan den blir behandlet og for hvilken grad av moralsk status den blir tilskrevet.

Samtidig tror jeg også pengeverdien spiller en rolle. Årsaken til at penger spiller en rolle for dyrs moralske verdi er at dyr, juridisk sett, blir betraktet som ting og eiendom. Gjenstander som koster mer, har høyere status og respekt, og slik synes det også å være i forhold til dyr.

12.5 Høyverdig etikk i forhold til dyr

Høyverdig etikk i forhold til dyr vil innebære at vi slutter å se dem som ting og begynner å se dyr som levende og følende individer med ønsker og behov. Som mennesker har vi privilegiet av å stå øverst i verdens hierarki. Med dette privilegiet følger det ansvar. Det vil si at vi som moralsk ansvarlige skapninger må ta ansvar for opprettholdelsen av moralen mot de som selv ikke kan kjempe sin egen sak.

Peter Singer mener at en høyverdig etikk mot dyr vil innebære at speciesismen opphører og at alle som er involvert i en situasjon skal tas hensyn til, uavhengig av hvilken art de tilhører. For Singer vil det også innebære at mennesker slutter å spise dyr av den grunn at de vet bedre. Mennesker er i stand til å ta moralske beslutninger og derfor har vi muligheten til å innse at vår velferd ikke er viktigere enn andres. Ved å gå bort i fra speciesismen og likestille alles ønsker og behov, kan det ikke aksepteres at mennesker slakter og spiser dyr. Det kan heller ikke aksepteres at dyr blir behandlet med mindre hensyn enn mennesker bare fordi de tilhører en annen art.

Tom Regan vil støtte Peter Singer i at hensyn til dyr er like viktig som hensyn til mennesker, men på et litt annerledes grunnlag. Regan baserer seg på et kantiansk grunnlag som legger vekt på menneskets plikter. Menneskene er moralske agenter og dermed har de ansvar for de moralske pasientene, som innebefatter dyr. Dyrene kan ikke gjøre verken rett eller galt, men det kan voksne normale mennesker. Derfor kan ikke dyr holdes ansvarlige for sine handlinger, mens det kan og skal menneskene. Dermed blir menneskene også ansvarlige for dyrenes velferd og moralske behandling.

Høyverdig etikk mot dyr vil altså innebære at menneskene tar ansvar for dyrenes velferd. Dyrs velferd avhenger av menneskene og menneskers behandling av dyr. Spesielt

problematisk er oppdrett av produksjonsdyr, siden disse blir alt opp i stor skala og dermed depersonaliseres og tenkes mer på som maskiner som produserer kjøtt. De fleste foretrekker ikke å tenke på at kjøtt en gang har vært levende dyr, og slakteriene glemmes bort fra allmennheten. Det skrives sjelden i media om produksjonsdyr, og mange mennesker er mer opptatt av en billig pris på kjøtt fremfor en økt velferd for produksjonsdyrene. Om dette skyldes uvitenhet eller mangel på omsorg for dyr er uklart, men i de fleste tilfeller vil svaret sannsynligvis være uvitenhet og mangel på interesse for å vite hvordan middagsmaten ble produsert.

Økologisk jordbruk er et godt alternativ, både for dyr og miljø. Det vil imidlertid innebære høyere priser på produktene. Som jeg har vært inne på tidligere har det ikke vært vist særlig stor interesse for økologisk mat i Norge sammenlignet med resten av Europa.

12.6 Er dyrs forhold på Agder gode nok?

Slik norsk lov om dyrevern ser ut i dag er den for åpen for tolkning. Mennesker er forskjellige og har forskjellig oppfatning av hva dyr trenger for å kunne sikre deres velferd. Noen vil mene at de kun trenger mat og tilstrekkelig stell til å holde seg friske, andre vil mene at dyr er avhengig av mulighet for å utøve sine naturlige atferder for å kunne ha en god nok velferd. Noen vil mene at mishandling av dyr er vannskjøtsel, mens andre vil mene at det skal direkte slag eller spark til. Det har i den senere tid kommet nye forskrifter for å sikre produksjonsdyr en bedre velferd og dette er et positivt skritt i riktig retning.

EU har vedtatt at dyr skal sees på som levende og følende individer. Her ligger Norge etter, siden våre dyr fremdeles blir sett på som ting eller eiendom. De dyrene som ikke har pengeverdi lider under dette, siden eieren ikke lider noe økonomisk tap dersom de mister dyret sitt. Dette kan også påvirke samfunnets generelle oppfatning av den moralske verdien til disse dyrene.

Spørsmålet er så; vil dyrs forhold og velferd endres drastisk og over natten dersom det tas betalt for katter, at dyrevernloven blir klarere og alt landbruk omlegges til økologisk drift? Svaret er sannsynligvis nei. Det vil alltid være mennesker som piner og plager dyr og dyr som

av ulike grunner vil lide. Men ved at samfunnet tar ansvar også for dyrenes velferd og prioriterer dette, sender det en melding om at folk flest bryr seg om dyr og at dårlig moral ikke aksepteres i forhold til dem.

Ved å innføre minimumskrav til moralsk forsvarlig og god behandling av dyr, vil man i det minste minske dyrs lidelser. Peter Singer mener at dette best gjøres gjennom en massekonversjon til vegetarisme. Mange mennesker har ingen interesse av å bli vegetarianere og da er det viktigere å prioritere at produksjonsdyrs liv blir gjort så behagelige som mulig. Det vil si at deres atferdsmessige behov blir møtt, og at deres slutt på livet blir gjort på en mest mulig smertefri måte. Menneskenes ansvar ovenfor dyrene innebærer at man tar vare på dem, siden de ikke kan sloss for sine egne rettigheter, og opprettholder våre plikter som moralske agenter, eller den øverste delen av det naturlige hierarkiet.

Dette er et mål å strebe mot og ikke noe som blir gjort over natten. Vi kan alltid bli bedre og mer omtenkssomme i vår fremtreden mot dyrene, for det er det humane alternativet. Dyr på Agder har en varierende velferd. De fleste har gode hjem, men det er fortsatt altfor mange dyr som lider under vannskjøtsel og direkte mishandling.

Bibliografi

- (1985). Bibelen. Oslo, Det norske bibelselskap.
- (1989). Koranen. Oslo, Universitetsforlaget.
- Andersen, A. (2007). Se opp for halalkjøtt! Nordlys. Tromsø.
- Aquinas, T. (1989). On killing living things and the duty to Love Irrational Creatures. Animal Rights and Human Obligations. T. Regan and P. Singer. Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, Inc.: 10-12.
- Bentham, J. (1970). Om nytteprinsippet. Moral og nytte : filosofiske tekster om utilitarisme / Jeremy Bentham, John Stuart Mill og John Rawls ; med innledning av Harald Ofstad ; oversatt av Kai Dramer. E. Storheim. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag: 3-27.
- Berg, A.-G. (1992). "Dyre-eieres forhold til kjæledyr og produksjonsdyr: en sammenligning." Norsk Veterinærtidsskrift **104**(11): 825-831.
- Bergson, H. (1993). Latteren. Viborg, Spesial-trykkeriet.
- Bjåen, B. K. (2007). Jens leder en nasjon av kjøttspisere. Vårt Land. Oslo.
- Braastad, B. O. (1995). Husdyretologi - atferdsbehov og tiltak for å sikre en god dyrevelferd. Husdyretologiske emner. Ås.
- Børresen, B. (2000). Menneskets medfødte forutsetninger som vertskap for produksjonsdyr. Dyreetik. A. Føllesdal. Bergen, Fagbokforlaget: 16-39.
- Børresen, B. (2004). Den store boken om husdyrene og menneskene deres. Korotan, Slovenia, Gyldendal Norsk Forlag AS - Gyldendal BARN & Ungdom.
- Cicero, M. T. (2004). Om Pliktene. Gjøvik, Gyldendal Norsk Forlag.
- Darwin, C. (1989). Comparison of the Mental Powers of Man and the Lower Animals. Animal Rights and Human Obligations. T. Regan and P. Singer. Englewood, New Jersey, Prentice-Hall, Inc.: 27-31.

- Davis, C. (2004). Alt om hunden min. Oslo, Orion Forlag.
- Descartes, R. (1992). Mennesket og sproget. Meditasjoner over filosofiens grunnlag og andre tekster. A. Aarnes. Oslo, Aschehoug i samarbeid med Fondet for Thorleif Dahls kulturbibliotek og Det norske akademi for sprog og litteratur: 96-98.
- Diamond, J. (1997). Den tredje chimpanse: storhed og fald. København, Akademisk Forlag.
- Eggen, A. I. (2002). Bare en sadist kan gjøre slikt. Agderposten. Arendal. **11.07**.
- Eng, M. U. (2007). Kjøtt verre enn bilkjøring. Verdens Gang. Oslo. **16.03**.
- Frøslie, A. (2000). At dyr ikke skal lide i "utrensmål": Om dyrevernlovens hovedparagraf. Dyreettikk. A. Føllesdal. Bergen, Fagbokforlaget: 40-62.
- Gadamer, H.-G. (1993). Forståelsens filosofi. Oslo, Cappelen.
- Gilgus, I. S. (2006). Animals, Gods and Humans - Changing attitudes to animals in Greek, Roman and early Christian ideas. London, Routledge.
- Gilje, N. and H. Grimen (1993). Samfunnsvitenskapenes forutsetninger - Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi. Oslo, Universitetsforlaget.
- Harrison, R. (1965). Når dyr blir maskiner. Oslo, Tanum Forlag.
- Jacobsen, K. A., Ed. (2001). Bhagavadgita og andre hinduistiske skrifter. Verdens Hellige Skrifter. Oslo, De norske bokklubbene.
- Jensen, T. and M. Rothstein (1998). Etikken og religionerne. København, Aschehoug.
- Kant, I. (1989). Duties in regard to Animals. Animal Rights and Human Obligations. T. Regan and P. Singer. Englewood, New Jersey, Prentice-Hall, Inc.: 23-24.
- Klunngøy, L. (1991). Vi kaller det utvikling - Når husdyrhold blir industri. Oslo, Norsk Liga for Dyrs Rettigheter.
- Knutsen, K. (1982). Til Guds glede - Karen Blixen og dyrene. Oslo, Vesle-Brunen Forlag.
- Krag, A. (1999). "Halal slakting." Dyrenes Forsvarer(4).
- Kristiansen, R. E. (1993). Økoteologi. Frederiksberg C., Anis.

- Lassen, J., S. P., et al. (2006). "Happy pigs are dirty! - conflicting perspectives on animal welfare." Livestock Science **103**(3): 221-230.
- Leer-Salvesen, P. (2000). "Er dyret skapt i Guds bilde?" Prismet(6): 255-261.
- Løgstrup, K. E. (1971). Etske begreber og problemer. Etik och kristen tro. Lund, Gleerup. **3**: S. 205-286.
- Mejdell, C. M. (2000). Dyreetikk i praksis - Noen problemer belyst gjennom uttalelser fra Rådet for dyreetikk. Dyreetikk. A. Føllesdal. Bergen, Fagbokforlaget: 187-209.
- Nydal, M. (2007). Spis kanin. Verdens Gang. Oslo. **04.05**.
- Olsen, K. and S. Dregelid (2007). Fant dyrepels i kjøttdeigen. Aftenposten. Oslo.
- Ottosen, K. (2004). Liv og Død: Historien om Sachsenhausenfangene. Oslo, Aschehoug.
- Regan, T. (1983). The Case for Animal Rights. Berkely, University of California Press.
- Ryste, C. (2007). Terrieren George ofret livet for lekekamerater. Verdens Gang. Oslo.
- Seneca (1999). Om vrede - om mildhed - om sindsro. Haslev, Nordisk Bog Center.
- Singer, P. (1993). Praktisk Etik. København, Hans Reitzel.
- Singer, P. (2002). Dyrenes Frigjøring. Oslo, Spartacus.
- Sollund, R. (2004). "Spesiesisme - fenomenets grunnlag og konsekvenser." Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab **91**(4): 321-335.
- Statistisk-sentralbyrå (2003). "Helse." Samfunnsspeilet(4): 11-19.
- Stoa (2003). I hine hårde dage. Oslo, Cappelen.
- Voltaire (1989). A Reply to Descartes. Animal Rights and Human Obligations. T. Regan and P. Singer. Englewood, New JErsey, Prentice-Hall, Inc.: 20-22.

Internettadresser:

Bondelaget..... - www.bondelaget.no

Disney..... - www.disney.no

Dyrebeskyttelsen..... - www.dyrebeskyttelsen.no

Etisk Forbruk..... - www.etiskforbruk.no

Farm Animal Welfare Council..... - www.fawc.org.uk/default.htm

Forbrukerportalen..... - www.forbrukerportalen.no

Fædrelandsvennen..... - www.fvn.no

Lovdata..... - www.lovdata.no

Matportalen..... - www.matportalen.no

Mattilsynet..... - www.mattilsynet.no

Peter Singer..... - www.princeton.edu/~psinger/

Prior..... - www.prior.no

Rådet for Dyreetikk..... - <http://org.umb.no/etikktutvalget/>

Tom Regan..... - www.tomregan-animalrights.com

Verdens Gang..... - www.vg.no

Vårt Land..... - www.vl.no

Vedlegg 1

Lov om dyrevern.

Jfr. *tidlegare* lover 21 juni 1929 nr. 7 og 7 juni 1935 nr. 13. Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58).

Kapittel I. - Ålmenne føresegner.

§ 1. *Kva dyr lova gjeld.*

Denne lova gjeld levande pattedyr, fuglar, padder, frosk, salamander, krypdyr, fisk og krepsdyr.

Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 artikkel 2).

§ 2. *Ålment om åtferd med dyr.*

Det skal farast vel med dyr og takast omsyn til instinkt og naturleg trong hjå dyret så det ikkje kjem i fåre for å lida i utrensmål.

Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 vedlegget nr. 7).

§ 3. *Inspeksjon*

Mattilsynet, medlem av dyrevernnemnd og politiet kan til kvar tid inspisera dyr som kjem inn under lova og dei stadar og rom o.l. der slike dyr held til. Utanlandske inspektørar kan delta i inspeksjonar mv. når det er naudsynt for å ivareta Noregs internasjonale forpliktelser.

Endra med lover 15 juni 2001 nr. 75 (i kraft 1 jan 2002, etter res. 15 juni 2001 nr. 711), 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

§ 4. *Tilhaldsrom.*

Den som eig eller har i si varetekt husdyr, selskapsdyr eller dyr som er haldne i fangenskap på annan måte skal syta for at dyret har fullt tenleg tilhaldsrom der det er stor nok plass, høveleg varmt, nok lys og tilgang på frisk luft m.v., alt etter trongen hjå det einskilde dyreslaget.

Når verlaget tillet det, kan departementet for visse dyreslag gjere unntak frå plikta til å ha tilhaldsrom.

Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 vedlegget nr. 3, 8, 9, 10, 11, 12 og 13).

§ 5. *Avl*

Det er forbode å endra dyra sine arveanlegg ved bruk av genteknologiske metodar eller ved tradisjonelt avlsarbeid dersom

1. dette gjer dyret uskikka til å utøve normal åtferd eller påverkar fysiologiske funksjonar i uheldig lei,
2. dyret blir påført unødige liding,
3. endringa vekker ålmenne etiske reaksjonar.

Det er forbode å avle dyr som har vorte slik som nevnt i fyrste ledd.

Endra med lover 2 april 1993 nr. 38, 5 jan 1996 nr. 3, 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75). Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 artikkel 1 og 2 og vedlegget nr. 20 og 21).

§ 5a. *Tilsyn og stell*

Den som eig eller har i si varetekt husdyr, selskapsdyr eller dyr som er haldne i fangenskap på annan måte, herunder tamrein, eller som har tilsyn med slike dyr for eigar eller innehavar, skal syta for at:

1. dyret får nok og godt nok fôr og vatn, alt etter trongen hjå det einskilde dyret,
2. dyret får forsvarleg tilsyn og stell, m.a. får stelt klør, hovar eller klauver,
3. bindegreie eller stengsel ikkje skader dyret eller er til ulempe for det i utrensmål,
4. sjuke eller skadde dyr får høveleg behandling og vert avliva om det trengst,
5. dyr på beite vert henta heim før frost og snøfall er ventande om hausten.

Føyd til med lov 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75), endra med lov 15 juni 2001 nr. 76 (i kraft 1 juli 2001, etter res. 15 juni 2001 nr. 712).

§ 6. *Hjelp.*

Råkar nokon på eit dyr som synleg er sjukt, skadd eller hjelpelaust, skal han hjelpa det så langt råd er. Let det seg ikkje gjera å gjeva hjelp eller god nok hjelp og dyret er eit husdyr, tamrein eller storvilt, skal han snarast råd er seia frå til dyret sin eigar eller innehavar eller til næraste politi.

Når det er klårt at dyret ikkje kan leva eller verta godt att, kan kvar den som råkar på det, taka livet av dyret med det same i samsvar med reglane i § 10, såframt det trengst for å spara det for meir lidning. Den som tek livet av husdyr, tamrein eller storvilt, skal snarast råd er melda frå til næraste politi. Husdyr, tamrein og storvilt må ikkje avlivast etter denne føresegna dersom det let seg gjera å få tak i eigar eller innehavar, veterinær eller politi innan rimeleg tid.

Utgiftene med tiltak etter denne paragrafen skal staten betala, men pengane kan krevjast att hjå eigaren eller innehavaren.

§ 7. *Medisinsk og kirurgisk behandling.*

Ingen annan enn veterinær kan gjera kirurgisk inngrep eller setja i verk medisinsk behandling av dyr når det er grunn til å tru at inngrepet eller behandlinga kan føre til lidning for dyret. Er det grunn til å tru at inngrepet eller behandlinga kjem til å gjera dyret mykje vondt, skal veterinæren nytta heil eller lokal svæving om ikkje medisinske grunnar er til hinder. Når det gjeld akvatiske dyr, med unntak av sjøpattedyr, har og fiskehelsebiologar høve til å setja i verk tilsvarande behandling, jf. lov 15. juni 2001 nr. 75 om veterinærer og annet dyrehelsepersonell § 18.

Endra med lover 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75), 15 juni 2001 nr. 75 (i kraft 1 jan 2002, etter res. 15 juni 2001 nr. 711), 19 april 2002 nr. 11 (i kraft 1 aug 2002, etter res. 19 april 2002 nr. 365. Etter endringslovens III gjelder paragrafens nye ordlyd ikke for Svalbard).

§ 8. *Forbod mot visse måtar å fara fram mot dyr på.*

Det er forbode:

1. å sparka dyr eller å slå dyr med staur, med reip eller reim som det er knute eller noko liknande på, eller å slå med noko anna som kan gjera dyret like vondt,
2. å bruka pisk som framdriftsmiddel i trav- og galoppetvlingar,
3. å nytta levande dyr til agn eller åte eller til fôr åt andre dyr,
4. å tvangsgjøda dyr,
5. å brennemerke dyr med unntak for merking i hov, klauv, skjel eller horn,
6. å dopa dyr til tevling eller anna føremål, eller å nytta dyr som er dopa til slike føremål,
7. å dressera eit dyr på slik vis at det kjem i fåre for å lida eller verta skræmt i utrensmål.

§ 9. Avliving.

Avliving av dyr skal gjerast på slik måte at dyret ikkje kjem i fåre for å lida i utrensmål.

Ved avliving av hest, storfe, småfe, gris, fjørfe, kanin eller tamrein skal dyret svævast før blodet vert tappa. Avliving av slike dyr må berre gjerast av person som er over 16 år og kunnig i slikt. Så langt råd er må avlivinga gjerast ute av syne for andre dyr.

Dyr må ikkje flåast, skåldast eller ribbast før dei er daude. Dette gjeld likevel ikkje krepsdyr.

Føresegnene i fyrste og tredje leden gjeld òg under jakt og fangst.

§ 10. Avliving i naudtilfelle.

Når eit dyr må avlivast straks fordi det er sjukt, skadd eller hjelpelaust av andre grunnar, skal dette gjerast slik at dyret lid så lite som råd er og i best mogeleg samsvar med reglane i § 9. Våpenet som vert nytta, skal vera så effektivt at dyret ikkje kjem i fåre for å lida i utrensmål.

Det som er sagt i leden framanfor, gjeld òg ved avliving av husdyr som er vortne så ville at det er rådløst å fanga dei på vanleg vis.

Kapittel II. - Serlege føresegner om husdyr og tamrein.

§ 11. Forbod mot visse måtar å fara fram mot dyr på.

Det er forbode:

1. å driva dyr for hardt,
2. å føra dyr bundne til motorkøyrety, traktor og snøscooter medrekna, på slik vis at dyret kjem i fåre for å lida vondt,
3. å sleppa dyr med helde, stokk (drals) e.l. utan dagleg tilsyn,
4. å bruka dressurhalsband på hund utanom den tid hunden er under aktiv dressur,
5. å halda hund varig bunden slik at han får stuttare line enn 10 meter,
6. å setja briller eller andre ting på fjørfe for å unngå hakking e.l.

§ 12. (Opphevd med lov 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75).)

§ 13. Forbod mot visse inngrep.

Det er forbode:

1. å kastrera reinsbukk, hund og fjørfe. Veterinær kan likevel kastrera reinsbukk og hund når særlege bruksgrunnar gjer at det trengst. Departementet kan bestemme at også andre enn veterinær kan kastrera reinsbukk og nytta svæving til dette. Departementet kan gje føresegn med forbod mot å kastrera gris.
2. å stubba øyre eller hale og å stilla ut noko dyr som har fått stubba øyre eller hale etter at denne lova tok til å gjelda. Øyremerking er likevel lovleg når det ikkje vert teke bort meir enn 1/3 av øyret. Departementet kan gjeva føresegner som på nærare vilkår gjer unntak frå forbodet når det gjeld stubbing av hale på gris dersom stubbing trengst av omsyn til dyra, og føresegner som på nærare vilkår gjer unntak frå forbodet mot å stilla ut hund med stubba hale.
3. å setja ring i trynet på gris eller å nytta andre pinefulle åtgjerder for å hindra at han rotar i jorda. Veterinær kan likevel setja ring i trynet på gris, etter føresegner gjeve av departementet, når bruksgrunnar gjer at det trengst,

4. å fjerna horn på dyr. Departementet kan gjeva føresegner om unntak frå forbodet når det gjeld tamrein. Departementet kan også gjeva føresegner som på nærare vilkår gjev veterinær høve til å fjerna hornanlegg på andre dyr når dei er yngre enn 6 veker, og, i serlege høve, horn på dyr som er eldre enn 6 veker,
5. å klyppa eller brenna nebbet på fjørfe. Departementet kan gjeva føresegner om unntak frå forbodet,
6. å klyppa kammen på fjørfe,
7. å taka bort stemmebanda på hund.

Føresegnene i fyrste leden er ikkje til hinder for at ein veterinær gjer slike inngrep når det trengst av veterinærmedisinske grunnar.

Endra med lover 11 juni 1993 nr. 95, 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75). Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 vedlegget nr. 19). Vert endra med lov 19 april 2002 nr. 11 (i kraft 1 jan 2009, etter res. 19 april 2002 nr. 365).

Kapittel III. - Serlege føresegner om fisk og krepsdyr.

§ 14. Ymse forbod.

Det er forbode:

1. å hengja levande fisk på stong, snor, krok e.l. som er stukke gjennom eller inn i fiskekroppen,
2. å halde fisk i steng på slik måte at fisken kjem i fare for å lida i utrenghet,
3. å leggja levande fisk eller krepsdyr i butikkvindaugo.

Endra med lov 3 juni 1983 nr. 40 (sjå § 55 i den lova).

Kapittel IV. - Framsyning av dyr.

§ 15. Forbod mot å syne fram dyr offentleg.

Ingen må skipa til offentleg framsyning av andre dyr enn fisk, her medrekna framsyning på offentleg stad til reklame eller pynt. Forbodet gjeld ikkje utstilling av husdyr eller selskapsdyr, tilskipa som lekk i alsarbeidet.

Departementet kan på nærare vilkår gjera unntak frå forbodet mot framsyning. Med søknad om løyve til å halda framsyning i dyrepark, fuglehage o.l. skal det fylgja detaljerte planar for heile framsyningsområdet og drifta der, og fullgode opplysningar om det økonomiske grunnlaget for gjennomføringa av planane.

Kapittel V. - Dyrepensjonat, omsetnad og utleige av dyr.

§ 16. Drift av dyrepensjonat.

Ingen må driva dyrepensjonat o.l. utan løyve frå Mattilsynet.

Stad der trav- eller galopphestar vert innsette, vert ikkje rekna for dyrepensjonat.

Endra med lov 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

§ 17. Handel med dyr.

Ingen må gjera seg til næring å handla med dyr utan løyve frå Mattilsynet. Føresegna gjeld ikkje handel som er ein naturleg lekk i vedkomande dyrehald.

Endra med lov 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

§ 18. Utleige av dyr

Ingen må gjera seg til næring å leiga ut dyr utan løyve frå Mattilsynet.

Endra med lov 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

§ 19. Tilbakekalling av løyve.

Løyve til å driva verksemd som er nemnd i §§ 16-18, kan kallast tilbake om løyvehavaren vert dømd til straff for brot på denne lova eller føresegner som er gjevne med heimel i lova, eller om han vanheld krav som er sette i samband med løyvet. Det same gjeld når løyvehavaren på andre måtar steller seg så at han har mist den tiltru som trengst til å driva verksemd som nemnt.

Kapittel VI. - Bruk av dyr i undervisning og forskning.

§ 20. Bruk av dyr i opplæring.

Det er forbode å nytta levande dyr i undervisning utan når dette er ein naudsynt lekk i yrkesutdanninga. Departementet kan nekta slik bruk av dyr der det er tvil om bruken er turvande.

Undervisninga må gjennomførast såleis at dyret ikkje kjem i fåre for å lida i utrensmål.

§ 21. Bruk av dyr i forsøksverksemd

Ingen må gjera biologiske forsøk med dyr utan særskilt løyve. Løyve kan gjevast dersom føremålet er å finne ut kva slags sjukdom dyr eller menneskje lid av eller dersom føremålet er å forebygge eller utrydde sjukdom. Løyve kan og gjevast når føremålet gjeld forskning, undervisning, opplæring, tilverking eller utprøving av medisin, medikament, preparat, gift o.l. til bruk på menneske, dyr eller planter.

Slike forsøk o.a. må gjennomførast såleis at dyret ikkje kjem i fåre for å lida meir enn det som er strengt turvande etter føremålet.

Den som har fått løyve etter fyrste leden, kan utan hinder av lov 15. juni 2001 nr. 75 om veterinærer og annet dyrehelsepersonell § 18 nytta heil eller lokal svæving på dei dyr det gjeld.

Endra med lover 2 april 1993 nr. 38, 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75), 15 juni 2001 nr. 75 (i kraft 1 jan 2002, etter res. 15 juni 2001 nr. 711).

§ 22. Løyve til forsøksverksemd o.a.

Løyve etter § 21 vert gjeve av eit utval som departementet nemner opp for 4 år om gongen.

Kongen kan gjeva føresegner om korleis utvalet skal vera skipa, om arbeidsoppgåver og arbeidsmåte, og om høve til inspeksjon.

Kongen kan i føresegn fastsetja at utvalet på avgrensa område kan delegere retten til å gje løyve til biologiske forsøk på dyr til ein person som utvalet har godkjent som ansvarleg for forsøksdyrverksemda i ein bedrift eller institusjon.

Departementet er klageinstans når det gjeld klage over utvalet sine vedtak.

Endra med lov 27 april 1995 nr. 18.

Kapittel VII. - Tilsynsmyndigheit, tilsyn og tiltak

Endra med lover 27 april 1995 nr. 18, 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

§ 23. Tilsynsmyndigheit

Departementet eller den det gjev fullmakt fører tilsyn og fattar enkeltvedtak for gjennomføring av føresegner gitt i eller i medhald av denne lova.

Endra med lover 5 juni 1987 nr. 25, 18 mai 1990 nr. 12, 27 april 1995 nr. 18, 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792). Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 artikkel 6).

§ 24. Dyrevernnemnder

I kvart av dei lokale områda til Mattilsynet skal det vere ei eller fleire dyrevernnemnder. Departementet oppnemner og fastset talet på dyrevernnemnder og gjev dei fullmakt til å gjera vedtak etter § 23.

Departementet gjev reglar om oppnemning, samansetning og kompetansen til nemnda.

Endra med lover 5 juni 1987 nr. 25, 27 april 1995 nr. 18, 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75), 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792). Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 artikkel 6).

§ 25. Gjennomføring av vedtak og inspeksjon

Vert eit pålegg ikkje etterkome, skal tilsynsmyndigheit taka dei åtgjerder som trengst. Pålegg som ikkje vert etterkome, kan gjennomførast av tilsynsmyndigheit for den ansvarlege si rekning.

Politiet skal når tilsynsmyndigheit ber om det, hjelpa til med iverksetting av vedtak og inspeksjonar.

Tiltak som vert sett i verk etter dette kapittel er ikkje til hinder for at det vert reist straffesak etter § 31.

Endra med lover 27 april 1995 nr. 18, 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792). Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 artikkel 6).

§ 26. Mellombels forvaring

Forutan tilsynsmyndigheit kan politiet, når det er naudsynt, mellombels taka med seg dyr eller på annan måte sjå til at dyret får høveleg tilsyn og stell. Har politiet mellombels teke med seg dyr, fell vedtaket bort om det ikkje vert stadfesta av tilsynsmyndigheit innan 3 dagar. Mellombels forvaring av dyr skal normalt vare høgst 3 veker. Tilsynsmyndigheit avgjer om dyret skal leverast attende til eigar, seljast, verta omplassert eller verta avliva. Vedtak som politiet har gjort kan verta påklaga til Mattilsynet.

Endra med lover 27 april 1995 nr. 18, 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75), 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

§ 26a. Avliving straks

Dersom det vil føre til unødig liding for eit dyr å leve vidare, kan Mattilsynet straks setje i verk avliving av dyret. Dette gjeld også dyr som er i mellombels forvaring etter § 26 og gjeld sjølv om dyreeigar set seg imot avlivinga.

Føyd til med lov 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

§ 27. Tvangsmulkt

Mattilsynet kan påleggje tvangsmulkt i form av einskild mulkt eller løypande mulkt for å gjennomføre pålegget når eit pålegg etter denne lova ikkje vert oppfylt innan den fristen som er sett. Størrelsen på tvangsmulkta skal fastsetjast ut frå kor viktig det er at pålegget vert oppfylt og kva kostnader dette kjem til å medføre.

Kongen kan gje føresegn om at dyrevernemnda kan ileggje tvangsmulkt andsynes ein eigar eller innehavar som ikkje har oppfylt eit pålegg nemnda har gjeve.

Pålegg om tvangsmulkt er tvangsgrunnlag for utlegg. Mattilsynet kan fråfalle påløypt tvangsmulkt.

Endra med lover 26 juni 1992 nr. 86, 27 april 1995 nr. 18, 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

Kapittel VIII. - Ymse føresegner.

§ 28. Stenging av hytte, koie, seter o.a.

Ingen må forlate hytte, koie, seterbu og anna bu, fjøs, stall, løe o.l. i utmark eller i fjellet utan å tryggja seg at dører er såleis stengde at beitedyr ikkje kan koma seg inn og verta innestengde.

§ 29. Gjerde.

Gjerde skal vera såleis laga og vedlikehaldne at risikoen for at beitedyr skader seg, vert så liten som råd er. Gjerderestar skal takast bort. Dersom den eller dei som har gjerdeplikta, ikkje fjernar restane innan den fristen dyrevernemnda set, skal nemnda syta for at det vert gjort. Den eller dei som har gjerdeplikta, skal bera utgiftene.

Det er forbode å nytta piggtråd i gjerde i utmark utan i samband med anna gjerdemateriale som er lett synleg. Kongen kan fastsetja avviklingstid for anna piggtrådgjerde som finst når lova tek til å gjelda.

Utan hinder av føresegna i 2. leden kan kommunestyret, gjennom vedtekt stadfest av departementet, setja forbod mot bruk av piggtråd i gjerde. Forbodet kan gjelda heile kommunen eller deler av denne, gjeldande for utmark og/eller mellom utmark og innmark.

§ 30. Heimel for departementet til å gjeva nærare føresegner.

Departementet kan gjeva nærare føresegner om:

1. tilhaldsrom for dyr,
2. transport av dyr,
3. svæving og avliving av dyr,
4. vilkår for løyve til å driva dyrepensjonat eller å gjera seg til næring å handla med eller leiga ut dyr,
5. arbeidet til dyrevernemnda,
6. vilkår for eller forbod mot at framande dyr vert innførde eller haldne som husdyr, selskapsdyr eller i fangenskap på annan måte,
7. vilkår for eller forbod mot at levande dyr vert nytta som lotterivinstar.
8. Utstillingar når ein finn det naudsynt for å fylle krava i denne lova.
9. forbod mot bruk av legemiddel, tilsetningsstoff i fôr og andre liknande stoff til dyr og kontroll med forbodet.
10. etablering og drift av slakteri, herunder krav om godkjenning og vilkår for å trekkja godkjenninga attende.

Departementet kan òg gjeva andre føresegner til utfylling av denne lova.

Endra med lover 11 juni 1993 nr. 95, 5 jan 1996 nr. 3, 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792). Jfr. EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 nr. 6 (dir 98/58 artikkel 3, 4 samt vedlegget).

§ 30a. Avgift og gebyr

Kongen kan i føresegner påleggje einkvar omfatta av denne lova å betale gebyr for å dekkje kostnader med tilsyn, kontroll og særskilte ytingar, som utferding av attestar og godkjenningar o.a., etter denne lova.

Kongen kan i føresegner påleggje verksemdar omfatta av lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) å betale ei avgift på næringsmiddel. Avgifta skal dekkje kostnader med tilsyn og kontroll etter denne lova med aktivitetar som rettar seg mot dyr som vert brukt i produksjon av næringsmiddel, så framt kostnadene ikkje dekkjest av gebyr, jamfør første ledd.

Kongen kan i føresegner påleggje produsentar eller importørar å betale ei avgift på fôr til dyr som ikkje brukast til produksjon av næringsmiddel. Avgifta skal dekkje kostnader med tilsyn og kontroll etter denne lova med aktivitetar som rettar seg mot dyr som ikkje vert brukt i produksjon av næringsmiddel, så framt kostnadene ikkje dekkjest av gebyr, jamfør første ledd.

Kongen kan gjeva nærare føresegner om berekning av avgiftene og gebyra, og oppkreving og innbetaling av desse.

Ved forseinka betaling av avgifter og gebyr, skal det betalast rente i samsvar med lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling.

Avgifter og gebyr er tvangsgrunnlag for utlegg.

Føyd til med lov 19 des 2003 nr. 129 (i kraft 1 jan 2004, etter res. 19 des 2003 nr. 1792).

Kapittel IX. - Straffebod.

§ 31. *Straff.*

Bryt nokon med vilje eller i aktløyse føresegn gjeven i eller med heimel i denne lova, vert han straffa med bot eller fengsel i opptil 1 år. Er brotet grovt, kan straffa vera bot eller fengsel i opptil 3 år.

Endra med lov 19 jan 2001 nr. 6 (i kraft 1 mars 2001, etter res. 19 jan 2001 nr. 75).

§ 32. *Frådøming av rett til å ha med dyr å gjera.*

Har nokon på serleg grov måte eller meir enn ein gong brote føresegn gjeven i eller med heimel i denne lova, kan han, for alltid eller for ei tid, frådømast retten til å eiga, ha, bruka, handla med og slakta dyr, til å stella dyr eller retten til å drive jakt og fangst. Domen kan gå ut på at den skuldige vert frådømd ein eller fleire av desse rettane eller alle og kan avgrensast til å gjelda berre sume dyreslag. Retten kan frådømast endå om dei subjektive vilkåra for straff ikkje er til stades.

Krav om dom etter leden framanfor kan fremjast i straffesak etter § 31 eller i serskild sak etter reglane i straffeprosesslova. Påtalemakta skal fremja slikt krav så framt dyrevernemnda har bede om det.

Går domen ut på at den dømde skal fråtakast dyr som er i hans varetekt, skal politiet når domen er endeleg, gjeva han ein stutt frist til å kvitta seg med dyra. Held han ikkje fristen, skal politiet snarast råd er, syta for at dyra vert selde eller slakta. Den dømde ber alle utgiftene.

Set den dømde seg ut over domen, kan han straffast etter § 31.

Kapittel X. - Ikraftsetjing o.a.

§ 33. Kvar lova gjeld. Svalbard.

Denne lova skal med unntak av kapittel VII også gjelda på Svalbard.

§ 34. Ikraftsetjing. Overgangsføresegner.

Kongen fastset kva tid lova tek til å gjelda.¹ Føresegna i § 13, nr. 2, når det gjeld stubbing av hale på hundar, tek likevel ikkje til å gjelda² før den tid departementet fastset.

Frå den tid lova tek til å gjelda, felle desse lovene bort:

1. Lov av 7 juni 1935 om dyrevern.
2. Lov av 21 juni 1929 om avliving av husdyr og tamren.

Føresegner og reglar gjevne med heimel i nemnde lover, held fram å gjelda, om dei ikkje strider mot føreseger i denne lova, til dess dei vert oppheva eller avløyste av føresegner gjevne med heimel i denne lova.

1 Frå 1 jan 1977, etter res. 19 nov 1976.

2 Frå 1 juli 1988, etter res. 7 des 1987 nr. 949, som endra ved res. 18 jan 1988 nr. 19.

(www.lovdata.no)